

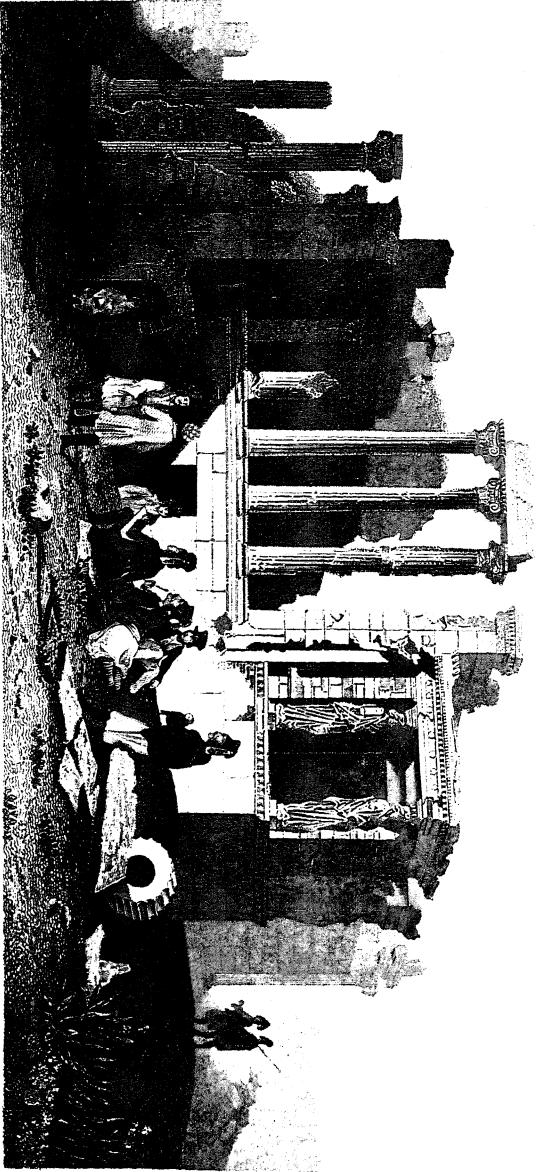
KIRÁNDULÁS ISTAMBOLBA

AZ 1863-DIK ÉV ÁPRIL HAVÁBAN

JANCSOVICS ISTVÁNTÓL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
MÁGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
KIADÁSA

TEMPLE OF CONCORDIA.

KIRÁNDULÁS

ISTAMBOLBA

AZ 1863-dik ÉV APRIL HAVÁBAN

JANCSOVICS ISTVÁNTÓL.

PEST.

NYOMATOTT LANDERER ÉS HECKENASTNÁL.

—
1 8 6 4.

ELŐSZÓ.

Megvallom, hogy eszem ágában sem volt könyvet írni utazásomról, midőn utnak keltem Istambul felé. Nem tehát irodalmi czél, de egészen más volt az indok, mely miatt én elhagyva csendes magányomat, a nagy és kétes utra határozám el magamat.

De midőn már a hajón valék, s itt is, ott is láttam volna, mi szorgalommal jegyezgetnek mindent utazó társaim közül a német atyafiak, s midőn mi néhány magyarok barátságos beszélgetés közben e körülményt is megpendítettük volna, megjegyzé M. *„hogy bizony jó volna, ha közülünk is valaki jegyezne“* „Se baj“ tevé hozzá R. *„majd irnak a sógorok számunkra is, akad majd, a ki lefordítja majd magyarra a német munkát.“* „De már azt ne engedjük“, mondá M. *„hanem tegyük mi is a magunkét.“* „De ki tegye hát?“ mondám én. *„Ej, fogjon tollat Ön atyus! és jegyezgessen“*, szolt közbe F. Így folyt a kedélyes beszélgetés „America“ fedélzetén.

Körültekinve tehát magam körül, láttam ugyan több érdekesebb és az irodalom terén jártasabb magyart is közöttünk, de miután ők nem látszottak kedvet mutatni s fáradságot venni magoknak a dolgok és tárgyak tüzetesebb feljegyzéséhez, lelkemre vettem az ügyet, és ha gyenge tollal bár, elhatároztam még is magamat, az ez úton látottak s tapasztaltak közlésére.

Igy elkezdvén egészen a kiindulási ponttól, őszintén vezetlek *kegyes olvasóm!* magammal mindenhova, a hol magam szerencsés voltam jelen lehetni, s iparkodom mindent élethűn viszhangozni, a mi képzelő tehetségem táblá-

jára esett, hogy elevenen képzelhesd magadnak mind azt, a mit e holt betűk gyengén jelzenek.

Képzelő tehetséged fokozása végett pedig, ime képekkel is illusztrálom az érdekesebb pontokat. Azt az egyet lehetlen itten megnem érintenem, hogy visszaemlékezésem — ezen szerencsésen megtett — utazásom multjára, végzetlen édes boldogítással jutalmaz, s csak az az egy óhajom támad koronkint keblemben, vajha a jó Isten engedné, még egyszer — a csak mintegy mámorban s ezeregyéjszakai ábrándban — látott helyeket, tájakat, városokat és országokat, s népeket láthatnom!

A mi a tengeri utazást illeti, annak — az igaz — van kellemetlen oldala is, ha tekintetbe vesszük a szoros együttlét kénytelenségét, s az emberi természet szigorú törvényei teljesítéseiből eredő szükségzeit. Ó de mind ezt nagy kamattal pótolja a társalgás fűszere, s maga a méltóságos óriás — a *tenger* — kimondhatlan ezerszeres bájaival.

A mi pedig e munkám tartalmát illeti, megvallom, hogy az még akkora — mint a milyen — lehetett volna, ha e tekintetben más utazási rajzok szerzőinek — meglehet jobb — modorát követem, mint kik t. i. sok helyi és történelmi adatokkal szélesítik előadásaikat, s néha hosszasan is bölcselkednek a látott s tapasztalt tárgyak felett, csak hogy a lapok s iverk száma szaporodjék.

Én azonban szántsándékkal iparkodtam rövid lenni, és a sok szószaporitástól elvből ovakodtam. Meglehet, hogy az által némi igényt ki sem elégítettem, de e részben — ama örökbecsü igazmondással — nyugtatom magamat, hogy nem született az még e világra, a ki mindenkit minden tekintetben kielégíthetett volna.

Bocsánat tehát kedves olvasóm! ha igényedet szintén ki nem elégíthetém, legalább akaratom az volt.

Szerző.

KIRÁNDULÁS

ISTAMBOLBA.

Ezer-nyolczszáz-hatvanharmadik év Mártius 30-dika volt azon válságos nap, midőn dr. Télessy József orvos barátommal kedveseink ölelő karjai közül kibontakozva — ama hosszú útra keltünk, melyre komoly elhatározásunk két hó előtt indított.

Mily érzelmek közt történt legyen ez, megmondhatja az, ki életében már hasonló körülmények közt volt.

Óh te kedves házi kör! akkor tudjuk leginkább, mi vagy nekünk, midőn már elhagytunk! Te vagy fészke az üldözött madárnak, te nyughelye az élet utain elfáradt vándornak. Itt gyógyúlnak be a kiméretlen világban kapott sebek, itt szí magába új életerőt a kimerült munkás, itt uj ösztönt a csüggedő lélek kétes vállalatokhoz.

Azon édes reményben, hogy kedveseink karjaiba Isten segedelmével ismét visszatérendünk, keltünk amaz útra, melyet a triesti Lloyd-társulat Konstantinápolyba és vissza az Adriai — illetőleg — a Középtengereken létesíteni hirdetett, s melyben részt venni magunkat elhatároztuk.

Első nap Pestre, másnap Bécsbe, onnan tovább Triest felé a göznek sebes szárnyain repültünk.

Miután ezen út a kegyes olvasó előtt részint saját tapasztalatából, részint annyi más utazási rajzokból ismeretes: annak leírását könnyen feleslegesnek tarthatnók. De ha vesszük, hogy ugyanazt az utat már más utazó — kü-

lönféle szempontból tekintve — más-más nézetből indulva ki, irhatja le: engedjen meg a kegyes olvasó nekem is egyet-mást saját nézetem szerint megérinteni.

A mező-túri vasúti állomáson, a mint megállott pár perczre a rohanó tüzes csikó, keserves sirás csapta meg füleinket. Az épen javában folyó ujonczozás két áldozata készült felülni az utazószobák egyikébe, s innen a jajveszéklés s a keserves könyök a búcsúzó szegény özvegy anyja és nővér szemeiben. Eszembe jutott Horácznak szava: „et bella matribus detestata“, de eszembe jutott kedves házi köröm is, honnan magam is könyök között bontakoztam ki. Az érzelmek tehát itt is azok; sőt bátran állíthatom, hogy minél szegényebb sorsú az ember, annál nagyobb mérvben érvényülnek. És míg a magas rangú mosolylyal hagyja el tűzhelyét, mert rá nézve a viszontlátás tán biztosabbnak tetszik: addig a szegény, kire nézve a távoli ország tán kevésbbé lesz nyájas, mint a dúsgazdag iránt, — szorúlt kebelrel kél útra. Nem állhattam meg, hogy a siránkozó anyát pár szóval ne vigasztaljam: „majd világot lát fia, sokat tapasztal, aztán meg a prágaiak (oda szállítattott fia) nagyon jó emberek, szeretik katonáikat, s majd visszatér még és akkor vajmi kedves lesz a viszontlátás.“ Az anyja mindezekre mit sem adva, még hangosabb zokogásban tört ki: „édes gyermekem, de keservesen neveltelek fel, és most, midőn ápolhatnál, elhagysz örökre!“ — „Ne sirjon kend édes szülöm“ — mond szaggatott szavakban könyűit erőszakkal visszatartani igyekvő 20 éves fia — „lám magamnak is megnehezíti az elválást.“

Pusztá-Pón és Szolnokon ezen jelenet kisebb nagyobb mértékben megújult.

Óh emberek! miért nem vagytok mindnyájan jók egymáshoz? Az üdvözítő által prédikált általános szeretetet miért nem viszitek át az életbe.“ Akkor nem volnának há-

borúk, nem kellenének katonák. „In te tua est perditio ó Israel!“ sóhajték fel.

Pesten — a közélet ütere — már hangosabban ver; míg a vidéken szántogató ember lassan ballag ekéje után, vigan dalolván feje felett a kis pacsirta tavaszi dalát: addig ez a pesti gyors lépéssel üzi érdekét, mintegy érezve a megkétszerezett léptek megkétszerezett eredményét.

Óh te eredmény! te végczélja a törekvőnek! hányszor csalogod meg a legtörekvőbbet is! Jól teszed jámbor földész, hogy a midőn beveted s jól elboronálsz földedet, további gondoskodást a jó Istenre bizván, ötle várod annak idejében az eredményt.

Pesten — a nem rég keleten utazott Kubinyi Ferencz urat meglátogatván, ki szokott jószívűségével látott el a kellő utasításokkal, Székács József főpásztorom áldását vevén a hosszú útra, estve felültem a vaskocsiba, hogy reggel Bécsben felviradjak. Ugy történt. A mi egykor a lehetetlenségek közé tartozott, az most napi renden van.

De valamint minden dolognak árnyoldala is van, ugy ezen nagy kényelemnek is — mert az igaz, hogy sokkal nagyobb kényelemmel utazunk vaspályán, mint a döcögő kocsin — mondom, ezen nagy kényelemnek is megvan a maga kényelmetlensége. Először is — beesteledvén — meglepi az embert az álom, de fejét nincs hová lehajtania, jobbról utitárs, balról utitárs, kezdődik a fejbólintgatás, mintha igenlőleg helyeselni akarnák azt, mit a még ébren levő egy-két utazó egymásnak beszél; itt-ott összekoczdik a két bólintó fő, felegyenesedik mindkettő s zavartan és meredt szemekkel észlel, mi történt legyen, míg egy harmadik közbeszól: „magna ingenia conveniunt“. Hogy tehát a szerencsétlen összeütődést kikerüljék, változtatják helyzetüket, az egyik az egyik ablakpárkányzatra hajtván le fejét, lábait maga alá kapván, vagy a

tulsó ülésre nyujtván át, a másik hasonlókép; legfeljebb tenyerök végzi a párna szolgálatát.

Néhány állomás mellett elhaladva, felegyenesedik az egyik: „ej be megfájult a nyakam“ nyögve tapogatja azt. Kevés idő múlva a másik is fel ül: „be megzsibbadt a lábam“ s oda kap a fájós rész felé.

„Hála Istennek, hogy ez a bal szomszédom kiszállott“ — gondolja magában az egyik, miközben összegyüri gúnyját s meglegedetten nyujtózik végig az üresen maradt ülésen: — „így majd csak megleszünk.“

De alig halad tova a vonat egy-két állomás mellett, — midőn nagy zajjal kinyitja az ajtót a kegyetlen conducteur: „tessék, itt van elég hely“ — belép egy úr kedves élete párjával, kinek ráadásul még hatalmas crinolinja is van, s erre még hatalmasabban becsapódik az ajtó.

„Haben's die Güte“ szólítja gyengéd rángatással az alig elszenderedőt, ki is ekként meghiusult reménnyel legfeljebb ezt gondolja magában: „maradtál volna országodban.“ Vége az álomnak.

Haton volt az óramutató, midőn Bécsbe értünk, ablakaink befagyva, a gyönyörű vetésen csak úgy fehérlett a dér, s a kedves napsugár, mely belopódzott a zúzmarával bevont ablakon, megvilágítja a savanyú arcokat, melyeket az álmatlan éjannyira eltorzított. Lehetetlen volt eszünkbe nem jönni amaz állításnak, mikép a legnagyobb kényelem is kényelmetlenséggel jár.

Bécs.

April 1. Nagyszerű ez a bécsi indóház, mint két Dom büszke tornyával. Széles lépcsőzeten mentünk le egy szinte nagyszerű — üvegfedelű — csarnokba, melyen két széles asztal vonult végig.

Mi ez? Nem kellett válasz, a látottakból ki lehetett azt olvasni. A lépcsőzeten fel s alá hullámzó, mintegy 300 utazó, pillanat alatt berakta uti-táskával, bőröndökkel s másnemű podgyászszal az egyik asztalt.

Mig bőröndjeink előkerülnek, nézzük, mi történik itt.

Az egyik utazónak erősen beszegezett s még le is pesztelt rakaszát egyik kutató mindenkép igyekezett felfeszíteni, de az sehogy sem engedett, mire ő legkisebb lelki ismeretet sem tőn magának azt forgácsokra aprítani és így jutni tartalmához. — Mi lett legyen benne, s mi következett rá, nem volt időm bevárni, mert ezalatt a mi bőröndjeink is az asztalra kerültek. Amint nyitogatni kezdjük, kérdi nyájasan a pénzügyőr, hogy nincsen-e valami megvámolni való benne, s szavunknak hive, nem nyitotta fel azokat, hanem valami kerek papírjegyet adva kezünkbe, távozni intett. Azt következtetem, hogy ezek az urak nagy psychologok, tán arczból olvassák ki, hol kell s hol nem kell kutatni.

E nagyszerű csarnokból kiérve, nekünk estek a sok, szebbnél szebb, aranyozott, csinosan kifestett s névfelírássokkal ellátott társas kocsik (omnibus) ügynökei, nem is tudtuk, csak mikor benn valánk s a szép Jägerzeile-utcán végig haladtunk a régi német fővárosba.

A bérkocsisok hintói és lovai meglehetősen rondák a pestiekhez képest, hihetőleg olcsóbbak is lesznek. De ho-

gyan is lennének drágábbak, a midőn itt Bécsben társaskocsin kényelmesen végigkocsizhatni a városon 10 újkrajczárért.

Letelepedvén Vandel nevü pompás vendéglőben, első teendők vala felkeresni ezen utazási vállalat eszközlőjét, a derék Römer Tógyer urat, mint a ki 300 osztrák forintért egyes utazót Konstantinápolyba és visszaszállítani, útközben élelemmel ellátni s minden kényelemről gondoskodni vállalkozott.

Bécsről s a bécsiekről már sokan és sokat irtak, mindamellet még most is könyveket lehetne írni e tárgyról. Azért én ezúttal minden helyi, statistikai vagy topographiai leírást mellőzve, egyedül egy jelenet leírására szorítokozom, melyből megítélheti a kegyes olvasó először is, hogy ezek a bécsiek nem mindnyájan németek, hanem ugyszólván Bécs kicsinyben képviseli a nagy osztrák birodalom nyelv-agglomeratumát; másodsor, hogy sok szép jellemvonás van a bécsiekben.

Inkább szórakozni mint étkezés végett betértünk Télessy barátommal vendéglőnk közelében lévő sörcsarnokba s elvegyültünk egy asztalnál munkáik végezte után estveli összejövetelre egybegyült polgárok közé. Magyarúl beszélgetvén, egyikök közbeszól tiszta magyar nyelven: „én is magyar vagyok, makai születésü, s már 23 éve lakom itt, de édes anyanyelvemet s hazámat szeretni meg nem szünöm.“ — Egy jó kinézésü, mintegy 46 éves polgár, élénksége által tünt fel, ki a magyarral szívélyesen kezét fogott. — „Ez meg lengyel — mondá a mi földink — már 22 éve hogy itt telepedett le, s lengyelül azért el nem felejtett s nem is felejt soha“ stb.

Már nagyon zsúfolva voltunk az asztal körül, midőn egy jó képü, fiatal arczu, halvány ősz közeledett. Mindnyájan egyszerre feléje nyujták ki jobbjaikat, — „ez apánk, ez elnökünk“ mondá nevezett földink.

Oly barátság, oly szívélyesség mindnyájok közt, mily kedvessé teszi életöket. „Mi e nagy városnak különböző részein lakunk, s minden estve napi fáradalmaink után egybegyülünk itten, mi igen szeretjük egymást, bár így szeretnék egymást egyes nemzetek is!“

Látván, hogy helyeiket elfoglaltuk, más asztalhoz akartunk ülni barátommal, de ők nem eresztettek, mondván: „nem egyszer vetődik ide közibénk — így mint magok most — idegen, de mi azt nem tekintjük úgy mint idegent, mert hogy is lehetne ember embernek idegen“ stb.

Elég azon, hogy mi e barátságos körből igen meglepődötten távoztunk, s ha a bécsiek mindnyájan ezekhez hasonló, úgy én szívesen kalapot emelek tiszteletükre.

April 2-án elhagyók Bécsset, a nagy osztrák fővárost, mennyire megváltozott a legutóbbi években! A ki tíz év előtt volt Bécsben, ma már alig ismerne rá. A bástyák, melyek közfalat képeztek egykor a külvárosok és belváros közt, s melyeken még 1860-ban ágyúk fenyegetődztek, nem ellenség, hanem jó és felvilágosodott szellem által lerombolják, csak itt-ott van még egyes töredék belőlök, az árkok nagyobbrészt betöltvék, a glacisból egy rész elfoglalva s nagyszerű palotákká átvarázsolva. Belátták már azt az illetők, hogy nem bástyák magassága s öldöklő ágyúk fenyegetése által lehet a népeket megnyerni, mint inkább jóság, igazság s bizalom által.

Ha az éjszaki pályaudvar nagyszerű, nem kevésbé az a déli is, melynek nagyszerűségét emeli még az itten épült egész birodalom legnagyobb gépgyára és az új Arsenál, Ö. Felsőge I. Ferencz József császár által 1849-ben alapítva és 1855-ben befejezve. Két roppant épület, mely kilencz gőzgép erejével 2000-nél több munkásnak ad kenyeret.

Ezen fegyvergyár többi közt minden tíz óra alatt 36,000 — még ugyan tökéletlen — golyót készít. Másik

nagyszerű építmény a gépgyár, melyben több 200 mellékgyárnál dolgozik esztergály, fúró, gyalu, fűrész, metsző és más gépekkel, 100 kovácsműhelyben 1200 munkást foglalkodtat. Minden hóban 6 gőzmozdonyt, a mellett számtalan személy- és teherkocsit készít. Évi jövedelme 3 millió forint körül jár.

Kilencz és fél órakor reggel indult vonatunk Bécsből Triest felé, egy annyira meglepő érdekes ut, hogy maga egyedül képes kielégíteni a legigénylőbb utazót is ugy változatosság, mint nagyszerűség és érdekesség tekintetéből.

Alig halad a vaskocsi egynehány versnyit, midőn a bécsi temetők egyikét éri el, melynek látására lehetlen azon gondolatra nem jönni, hogy a bécsiek haláluk után is bécsiek, azaz nagy urak maradnak. Miként az élők palotákban laknak, úgy halottjaik palotákban nyugosznak, egykori létök szebbnél szebb emlékkövek által jelölve.

Macleinsdorf mellett pompás utvezetéken (viaduct) robog a vonat végig, alatta megy a bécstriesti — egykor az egész birodalomban legfőbb, legpompásabb, most elhagyott — országut, alig látszik rajta több mérföldnyire egy-egy árva kocsi. Ugy tűnik fel, mintha óriás fia — a vaspálya — fejére nőtt volna nagy apjának, de azért őt mégis tiszteletben tartva, mert a hol — kivált a Mura folyó — annyira betölti a völgyet, hogy nem marad több hely a hegyek közt egy kocsiutnál, ott a fiú, hol fejére veszi apját — csinálván neki pompás utvezetékét ön feje fölött, — hol pedig őt maga alatt szerényen tova vezetvén; de többnyire egymás mellett haladnak a legszebb egyetértésben, mert midőn az egyik a folyónak egyik oldalán vonúl, a másik a folyó túlsó partján robog el.

Az egész bécs-trieszti vasut nagyobbára folyók völgyein vagy partjai mellett halad el. Előbb bécs-ujhelyi csatorna, később Schwarza, Müsz, Mura, Dráva és Száva völgyeiben.

Macleinsdorfról Meidlingbe, innen Hecensdorf, Aegersdorf, Liesing, Perchtoldsdorf, Mödling, Gunstramsdorf, Gumpoldskirchen, Pfaffstätten mellett elhaladva, mindenütt csak egy-egy perczig állva meg, Badennél állapodik meg néhány perczig. E nevezetes hely természetes meleg fürdői, gyönyörű fekvése s több váromjairól híres. Szép kilátást nyújt Veibburg fejedelmi nyári lak, a regényes Ilona völgye torkolatán. Az egykori rablólovagok várai Rauhenegg, Rauhenstein jelenleg is annyi évszázadok után büszkén pillantanak le az utazóra.

A szántóföldek itt már nagyon kavicsosak és így soványak, a trágya nagy becsben, a szűknadrágu földész gyeplőre fogott két lovával — Vidacs-féle ekéjével — hasogatja szántóföldeit, boronája két-három deszkából áll, melyre felállva szolítgatja erős lovait, míg deszkasimaságúvá nem változik alatta a talaj.

Baden után következett Vöslau, Köttingbrunn, Leobersdorf, Triestingthal, Solenau, Felixdorf, Piestringthal.

Itt meg kell említenem a nagy gonddal ápoltt fenyőerdőket, nyesve, sectiókra osztva és használva. Igen sajnós, hogy miután annyi gondot fordít ápolására tulajdonosa, miért nem kapáltatja is meg, mert igen lassú növések.

Theresienfeldről Bécsujhely (Wiener-Neustadt) felé siet a vaspálya, hol a sopronyi szárnyvonal kezdődik. Bécs-Ujhely szomoruan emlékeztet az utolsó fiatal Franngapan és sógora Zrinyi Péter kivégeztetésére, valamint II. Rákóczy Ferencz itteni rövid tartózkodására. Az 1752. Mária Theresia által alapított katonai intézetet I. Ferencz József császár Ő Felsége katonai egyetemmé átváltoztatni parancsolá.

E városnál kezdődik már a regényes hegyes vidék,

miglen nőttön növe érdekeltségben, Semeringig egész vadregényessé fejlődik.

Bécs-Ujhely után következik Szt. Egid, Neukirchen, Ternic, Pottschach, Glognitz. A bécsujhelyi és glogniczi kolbászkákra kedvesen emlékszik vissza az utazó. Megjegyzendő, hogy nincs hely — bármily kicsiny legyen az — hol legalább egy gyár ne léteznék, s pedig nemcsak a szokott malom vagy sör- s szeszgyárak, de egyéb különféle gyárak is.

Semering.

A mi Glognicz után következik, az bámulatra ragadja az utazót, s ez a semeringi ut nagyszerűsége s a vidék vadregényessége.

A vaspálya a völgyből felkanyarodik a hegyek oldalán, fel a hegytetőre a semeringi hegy csúcsáig, a hol — midőn vagy 14 kisebb nagyobb alaguton keresztül s még egyszer annyi utvezetéken átrobogott volna — befejezésül 730 ölnyi hosszú sötét pinczén halad át, mely jelenleg vastag jégcsapoktól csillámlott. Nem csoda, mert még a szomszéd hegyek csúcsai is hóval boritvák.

Kedvesen vettük fent a Semering csúcsán piros arczu pozsgás leányoktól az alpesi rózsák s más szép hóvirágokból csokorba füzött bokkrétát, s mellé még a jéghideg igen felséges pohár vizet.

A kanyarulatról visszapillanthattunk az elhaladott utra, s ekkor tünt fel a hegyekből feltoluló füst, a mi nem volt egyéb mint az alagutak pipázása. A mint t. i. a mozdony kirepült egyes alagutból, a bensorult füst — szabadba menekülendő, — mint valami pipából gomolyban ömlött ki.

A vasuton rab az ember, mert míg kocsin vagy gyalog utazva, ott s akkor áll meg, hol és midőn neki tetszik, addig

a vaspályán mint valami fogoly a conductorok önkényétől függ, kik szobába csukják az embert s ott bocsátják ki, hol egy felsőbb hatalom parancsolja.

Mindezeknél fogva a vaspályán utazó is más utirajzot nyújthat az olvasónak, mint más — teszem azt — gyalogutazó. Leírhatja ő érzelmeit, eszméit, gondolatait, melyeket lelkében a látott dolgok és tárgyak keltenek és ébresztenek, de a kelet helyességét egyedül más hiteles adatok után közölheti csak.

Igy teszek én is, a midőn most a Semering pompás nagyszerűségének leírásával foglalkozom, a számokat egy nevezetes munka után közlöm, a mely 1860. ily czim alatt látott napvilágot: „Lloyds illustrirte Reisebibliothek, IV. von Wien nach Triest.“

Itt a glognicz-semeringi utra vonatkozó adatok ekként hangzanak — Glognicz fekszik 1308 lábnyi magasan a tenger színe felett; már Eichberg — legközelebbi állomás — 2088 láb, tehát már 780 lábnyival magasabban mint maga Glognicz. Onnan mindig feljebb kanyarog az ezüst-hegyoldalon, mig nem eléri a payerbachi állomást.

Ez gyönyörű faépület svajczi stylben építve, innen tova röpül a vaskocsi, gyönyörű — a Schwarzán 13 ívboltozaton nyugvó 120° magas s 13° széles — hidon keresztül, innen tovább vonúl mindig feljebb a Grünschacher, Preiner-alpe és Raxalpe hegyek oldalán, egy nagyszerű amphitheatrumot képezve. Maga Glognicz többször elötünik a völgy mélységéből. Szédül az ember feje, ha letekint, — s a félórával ezelőtt még ott állomásozó Glogniczot látja lábai alatt, mesés országban képzeli magát, hová tüzes sárkányok ragadták s bámulja a természet és emberkeze alkotta művet. A payerbachi hegyi-patakon keresztül ismét egy 32 öles útvezeték visz át 5 szilárdul épített ivezeten. Erre következik a Kübgrabenen épített útvezeték 22 öl hosszában 3

ivezeten. Ennek utána van 96 ölnyi útvezeték Pottenbachnál közvetlen rá következő 403 ölnyi hosszú alaguttal. Ismét 43 ölnyi Höllgraben 5 iven, reá $30\frac{1}{2}$ ölnyi alagut. Továbbá Apfaltersbachgraben 49 ölnyi útvezeték 5 iven. Az eichbergi vasuti állomástól kezdve hirteleni emelkedéssel kanyarodik a vasut Gortschakogel körül. Innen megragadó látványt nyujt a Schwarza kies völgye, alól gyönyörű zöld, felül ősz havasok Steinfeld, Rosalienberg, Eichberg mellett 50 ölnyi hosszú alaguton át robog a vonat 400 öl magasságban a meredek völgy oldalán.

A mérész utazóra mosolyogva néznek le az ősz Raach és Ottersberg havasok. Az előbbinek oldalán látszanak a XIV. századból fenmaradt Wartenstein ősvárnak romjai, a völgy mélyében pedig az igénytelen Weissenbach falu szerény házikói. Most következnek a geyereggeni s rumpleri alagutak, közben útvezetékekkel.

Klam állomásnál csaknem az egész utazó-társaság kiszállott a zárt szobákból s élvezte épen déli időben a vadregényes látványtüneményeit. A pitypang (leontodon taraxaium) úgy látszik itt honában érzi magát, mert hol semmi más növény nem volt látható, ott vigan sárgállott elő a legkopárabb kavics közül.

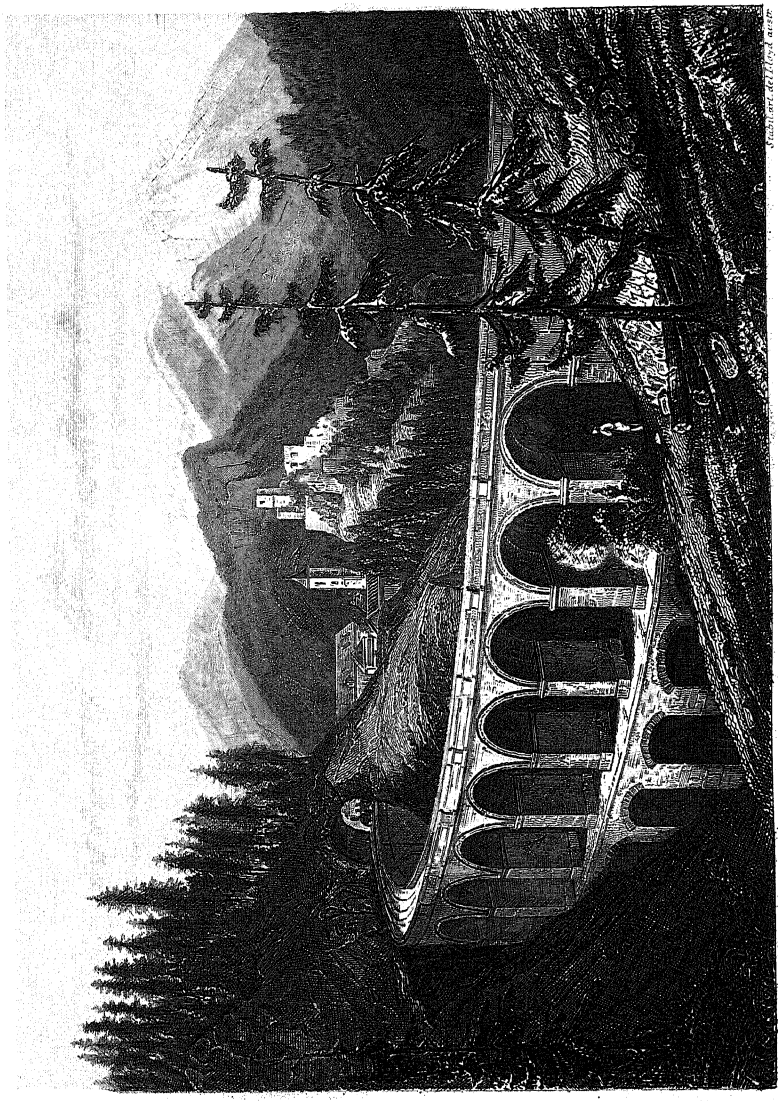
Klam váromja — most herczeg Lichtenstein tulajdona — 1801-ben villámtól szétrombolva, Haybachkogel nevű havasnak egy kiálló csúcsán épült, mögötte vonul a vasut 77 ölnyi hosszú alaguton, közvetlen rá a 75 öl hosszú nagyszerű heybachi kettős ivezetü útvezetéken, alul 5, felül 9 hatalmas ivboltozat 69 öl magasságban. Utána következik a Gamperlgrabenen épült szintén kettős, alul 5, felül 7 ivezetü útvezeték 59 öl hosszában és ismét közvetlen rá a 30 ölnyi hosszú gamperli útvezeték következik.

Borzasztó látványt nyujt a 60—70 ölnyi magas, csaknem függőlegesen álló fenyegető veinzetteli fal.

Wien'schteinwand.

1857

Stuhler'scher Verlags-Verlag, Wien

Gröber del.

Viaduct sur Klamm.

Klamm útvezeték.

Egy nagy zápor s erős rázkódás és az egész út, utazóival együtt omladék alá temetkezik.

Most egymásután alagút útvezetékre következnek. 163 ölnyi alagút, pár ölnyi világos tér, ismét 88 ölnyi alagút, ismét 43 ölnyi útvezeték 6 ivезeten, ismét 68 öles alagút. Egy pillanatig világosság, ismét a veinzetteli 119 ölnyi alagút. — Itt áll a breitensteini állomás, ezt alig hagyja el a vonat, már tátja száját a Krausel nevű alagút, utána krausel-klasi 6 iven épült útvezeték. Közvetlen rá a bollereri 180 ölnyi alagút. Amint ezt is elhagyja a vonat, berohan a hideg csurgói alagútba és keresztül a hasonnevű útvezetéken, legmerészebb építmény az egész nagyszerű műben, hossza 97 öl, alul 4, fölül 10 ivезeten építve 144 lábnyi magasságban.

Ezen útvezetéken áthaladva, érdekes látványt nyújt az utazónak a visszapillantás a breitensteini vasutra. Szemlélhető a hideg csurgói alagút, kényelmesen pipázva, a Raax és Preiner alpok, tulnan a boller-fal és a bollereri útvezeték. Az út egyre emelkedve halad a hegyoldalon Semering felé.

Adliggrabenen át ismét 80 ölnyi útvezeték vonul, utána alagút Veberkogel szélén s kevésse tovább a Farkashegyen (Wolfsberg) át 234 öl hosszában.

A Karntnerkogel 23 ölnyi 3 iven épített útvezetéken tul a hasonnevű hegy oldalán 106 ölnyi alagutat elhagyva, Mörtengraben hegy oldalán közeledik az utazó ezen egész felséges út tetőpontjához. Mielőtt nekirugaszkodnék a vascsikó, megáll s kifújja magát a semeringi állomáson.

Egy jó képű piros szép leány áll előttünk, egyik kezében kristálytishta igen jóízű jéghideg pohár vízzel, másik kezében alpesi rózsákból s más szép virágokból csokorba fűzött bokrétával. Képzeltetni, mily mohón kap az elbájolt

utazó mindkét tárgy után, s mily szívesen nyújtja oda a sexerlit. Pár perczig csak engedi élvezni a jelenetet a vezető trombitája majd bevonulni int ismét a szobába. Óh te kegyetlen vezető, miért nem engedsz csak egy rövidke kis órát itt mulathatni!

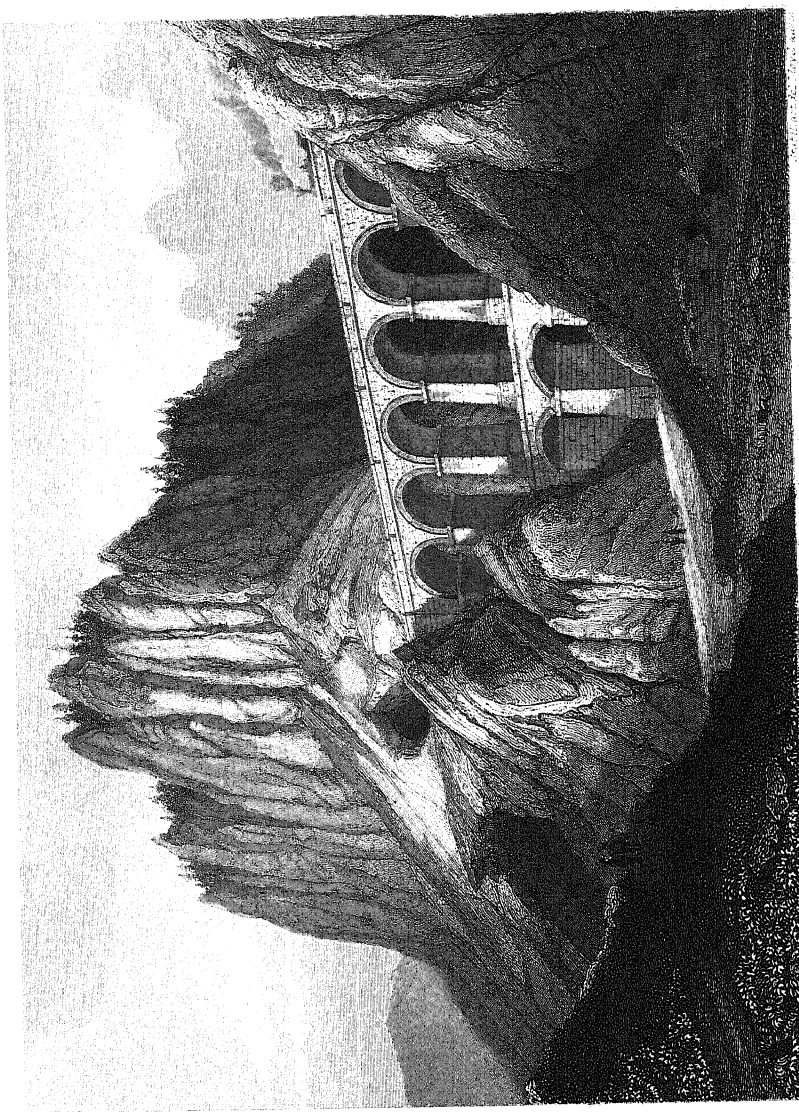
Felülés előtt tekintsünk szét egy kicsinyt, s nem fogja elmellőzni figyelmünket az 1662 évszámmal jelölt határkö, mutatván a határt Alsó-Austria és Steierország közt.

Innen látszik az említett havasok királya, a méltóságos Schneeberg a maga fehér, csillogó pompájában. A kisebb hegyhercegek (Bergfürsten) Kranichberg, Kirchberg, Vechsel, Pfaffe, Stühleck, egy szédítő méla látványt nyújtva a szemlélőnek. Nevezetes, hogy ily magasságban is itt-ott egyes lakok látszanak elszórtan, hihetőleg boldog családoknak adva menhelyet, élvezni a csendes házi boldogságot.

Dél felől egész tengere látszik a kisebb hegyeknek, melyek közül, ha édes hazánk alföldére tétetnék át valamelyik, hihetőleg büszkén tekintene a szerény lapályra, míg itt meghunyászkodik mint valami törpe az éjszokról magasan emelkedő óriások előtt.

Néhányat közülök mégis megemlitek, hogy né látszasam csak a nagy urakat süvegelni, de a szegények iránt is igazságos legyenek. Ilyenek: Veitsch, Hochschwab, Kaiserschild, Sekauer, Zinker stb.

Közvetlen az állomás emeletes házikójánál kezdődik a fő — 730 öl hosszú — alagút, egyenes irányban, végig boltozva, öt — 60 ölnyi magas — kéménynyel ellátva, a fris levegő fentartásának okáért, itt-ott oldalain is egyes nyílásokkal; de azért mégis pokoli sötétség (stockfinster) és végig megfagyott csurgóktól csillogva, középen a legfőbb magasságot, u. m. 2788 lábnyit a tenger színe fölött éri el; e szerint legmagasban fekvő vasútvonal az egész földkerekségen.

Chapuy del.

Bollerswand.

Boller útvészek.

Ezen alagútvonal mindkét végén latin fölirat van vésve. Osztrákhercegségfelől: „Franciscus Josephus I. Austr. Imper. Hominum rerumque commercio.“ Steierország felől: „Adriaticum Germanico junxit mare.“

Innen tul a vaspálya hegyről lefelé halad Mürzzuschlagig 720 lábbal lejjebb mint a semeringi alagút közepe, de azért az útvezetékektől nem akar megválni a beléjük egészen szerelmessé lett vaspálya. Nevezetesen Steinhaus mellett 37 s Holzer mellett 43 ölnyi hosszúságra terjed az útvezeték. Spital am Semering mellett megáll egy perczig a vonat. Ezen kis szétszórt falucska arról nevezetes, hogy 1160-ban Ottokár határgróf által egy kóroda állíttatott fel itt a szentföldre vándorló zarándokok számára.

Mürzzuschlag állomás, csinos kis városka alig 1000 lakossal, kik leginkább a hires steier vas kovácsolásával foglalkoznak.

Itt várja az ebéd a már délután 3 órakor Bécsből éhesen érkező utazókat. Mily nagy ur az a gyomor! A mint a vezető megnyitja a szobácskák ajtait, csak ugy rohan ki belőle kicsinye, nagyja, fiatala, örege a vendéglő ajtaja felé. Mindegyik első akar lenni a tányér, kés, villa elfoglalásában, hogy szinte nevetséges lesz olyan előtt, ki ezt még nem látta.

Nem kérdi ám, hogy? vagy mi? de a mit kap, küldi gyomra fenekére. Pár percz mulva üres a konyha. Mintha naphosszat kapált vagy kaszált volna ez a nép, oly mohó étvágygyal lát hozzá a tele tálakhoz, pedig henyélő nép biz ez; de meghozza az étvágyat a kocsinak jótékony rázkódása s az elhaladt ebéd ideje még fokozza is. Kinek étvágya nem volna, ennek látására megjelenik. — Bécestől Mürzzuschlagig öt óráig tart az utazás. Öt óra alatt mennyit lát, mennyit tapasztal az ember, mig azelőtt öt nap is alig volt elegendő ezek megszemlélésére. Igaz ugyan, hogy itt

a látás s tapasztalás meglehetősen felületes, mert a figyelem minden oldalról vétetik igénybe s minden perczen új meg új látvány kínálkozik, csak győzze a külszem felfogni a tárgyakat s a lélek befogadni a behatást. Azért jó, ha az utazó jó eleve előkészítette a lélek kamaráját a külbehatás gyors befogadására.

A semeringi alagútból kiérve, az ember Steierországban találja magát.

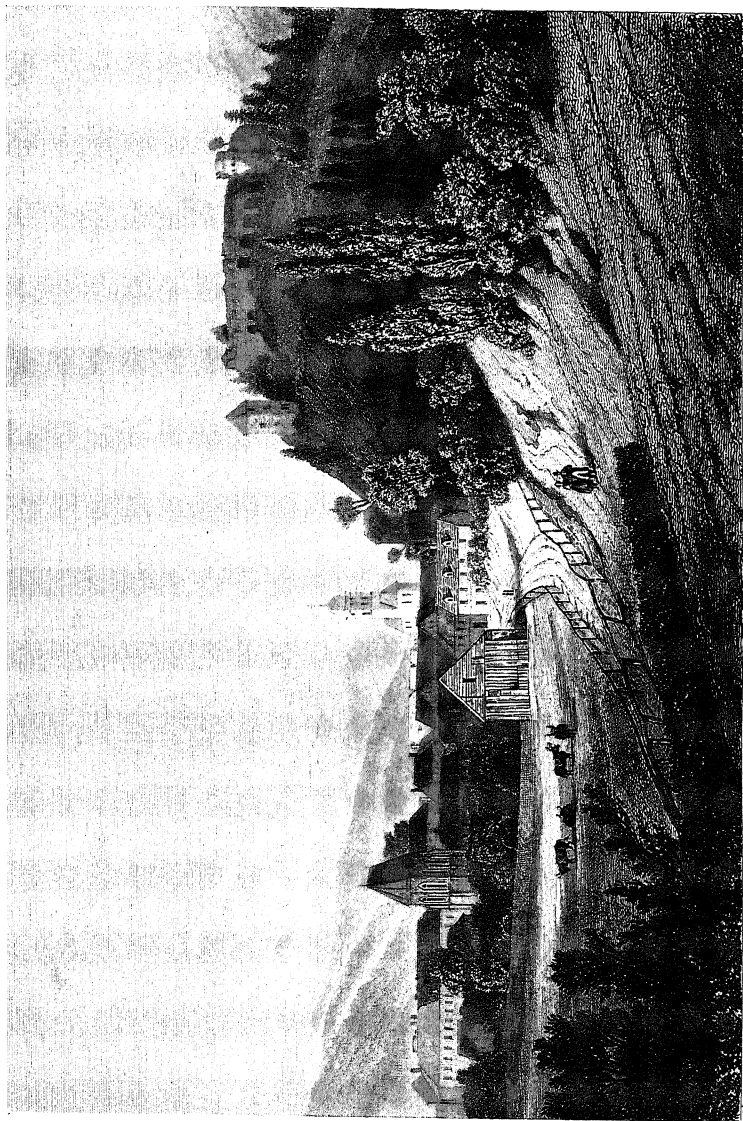
Nem lesz érdektelen itt néhány szót Steierországról mondani általában.

Fel van osztva három kerületre: Grác, Marburg és Mura melletti Bruck kerületekre. Népe feles számmal német és vend, mely a mellett, hogy görbe honának minden talpalatnyi művelhető részét kitünő művelés alá veszi, nem feledkezik meg annyira kitünő vasának műveléséről sem, szinte hajmeresztő látvány a magasan röpülő vaspálya fölött még több száz ölnyi magasságban hámba fogott ökrével szántogató steier pór.

Itt-ott látszanak már herések is, melyeken terem az annyira híres steierországi heremag, mely nagysága és szép világos sárga színével sokszor leveri a magyarországit, a mennyivel az jóval drágábban fizettetik, mint emez.

A heréseken rácsok látszanak, melyeken a here szárittatik, hogy gyönyörű zöld színe megmaradjon. Egy hiányok van, hogy nagyon keskenyek. Már e tekintetben egy magyarországi földesúr, ki jószágát czélszerűen műveli, tútesz 100 steierországin herése terjedelmével.

Különben Mürzzuschlagon túl igen gyönyörű a vidék; Mürz folyó partjain jóllétre mutató helységek emelkednek, milyenek Langenvang, Krieglach, Mitterndorf, Kindberg, Marein, Kapfenberg egy váromladdal, Stubenberg grófi család ősi lakával, mindannyi vasút-

Chapoy, p. 100.

St. Basil, p. 101.

Bruck an der Mur.

Bruck Murra melle.

állomás. Itt szakad a Mürzbe Thörlbach nevü patak, kibujván az annyira regényes Thörlgraben nevü völgyből.

Végre egy megragadó szépségü háromszögü kis tér nyílik, s ez nem más, mint az egyik steierországi kerület fővárosa Bruck an der Múr. Itt szakad be Mürz a Mura folyóba, amint egy magas hegy körül — nyugatról jöve — déli irányba kanyarodik.

Bruck ősrégi város már a Traungrauerek idejében megerősítve, éjszaki oldalán Landskron nevü — 1792-ben tüzvész által elpusztúlt rommal.

Bruckon túl a völgy igen megszűkül, mi miatt a vas-pálya építése is sok nehézséggel járt s mi az eddig oly annyira kedélyes vidéket ismét vadregényessé változtatja.

Pernegg állomásnál a völgy kissé tágul, mig Mixnitz mellett ismét összébb szorúl. Itt nagy virágzásban van a vasművelés.

Frohnleiten állomás mellett Mura ágyának merész kanyarulata, a pályát is hasonlóra kényszeríti.

Ez után következnek Peggau, Stübing, Gratvein, Judendorf hegyen fekvő szép kéttornyu templommal, irányában pedig az ugynevezett Mária-Strassenengel bucsújáró hely.

Kevéssel tovább Gösting várrom Attems gróf tulajdona.

Amint a pálya a veinzetteli hid mellett elkanyarodik egy gyönyörü oszlopszat alatt — melyen az országut halad el az eggenbergi róna felé — kitárul a gyönyörü gráci róna, a vasút balján Grác, jobbán pedig Plavuttschberg, Algersdorf és az eggenbergi vár.

Estve volt, midőn Grácba értünk. Falatozásra 20 percz volt engedve, tehát kiki iparkodott ellátni éhes gyomrát Triestig.

E közben történt velem a nagy sietségben, hogy —

midőn a kegyetlen csengetés a kocsira intett, — pénzes-tárczámot zsebem mellett, nem bele, de földre csúszattam, ezt azonban észre nem véve, nyugottan huztam meg magam bundámban. Így jutottam szundikálás közben egész Marburgig, hol megszomjuzván, leszállottam egy ital sörre.

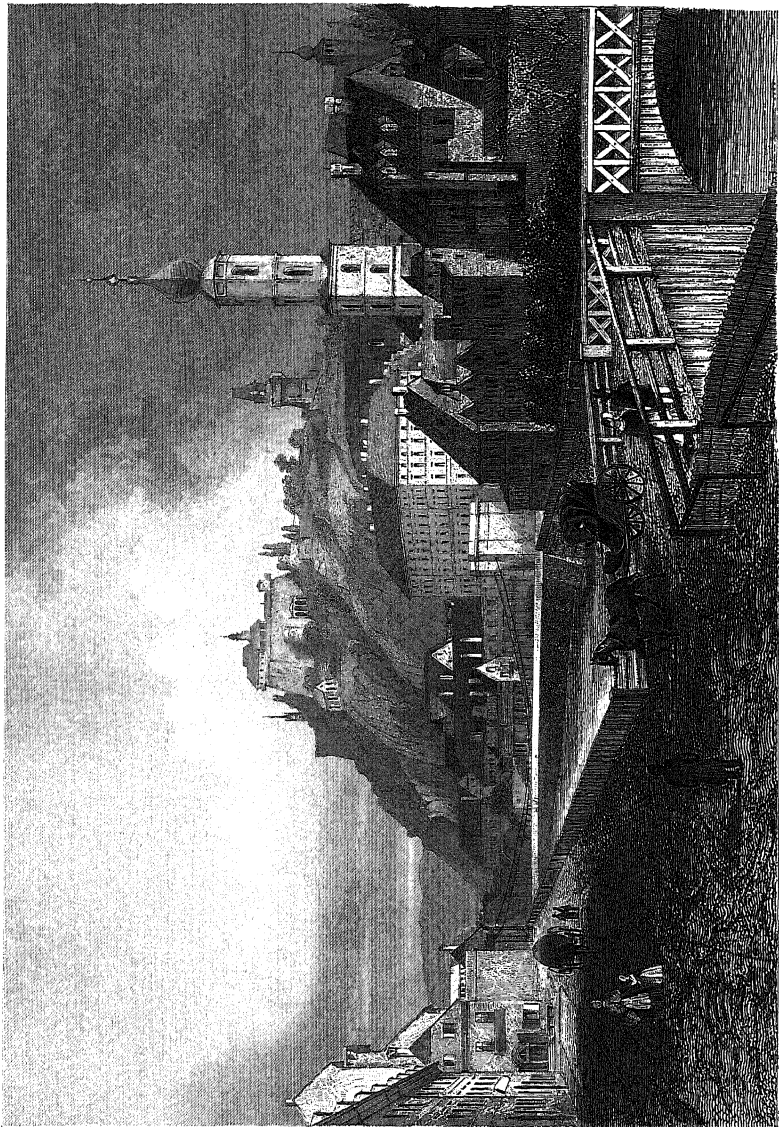
Bocsánat kedves olvasóm! hogy ily mellékes s érdektelen dolgot emlitek, de meggyőződöl, hogy nem épen érdektelen; látni fogod, mennyire haladt az emberiség becsületességben is.

Fizetni akarok Marburgban, tapogatom zsebeimet — tárczám sehól, visszamegyek a kocsiba, összekutatom az üléseket, tárczám nincs. Talán leszálltomkor esett ki, gondolám magamban s felszólítám a vezetőt, adná tudtul a közönségnek, hogy ha valaki talált egy tárczát, legyen szives azt visszaszolgáltatni.

„Ne aggódjék az ur, tárczája megvan — mondá — még másfél óra előtt távirták ide Gráczból, hogy egy tárcza megtaláltatott, táviratozza a tulajdonos, hová küldessék az utána.“ Cylliből tehát távirattam, küldenék utánam tárczámot Triestbe, s tárczám még az nap estve kezeim közt volt. Mind ez ingyen, hivatalosan történt.

Légy áldott te rend, te becsületesség! ki akarja már most a régi időket a jelenkornak eleibe tenni! Legyen áldott a távirdai intézkedés!

További utunk egész Adelsbergig éjjel történnén, annak tüzetes leírását, visszatérésem alkalmára halasztom, mi következőleg történt.

Graz.

Graz.

Grác.

Grác, Steierország gyönyörű s virágzó fővárosa, a Mura folyó két partján, Schloszberg nevű váracs alatt, regegyes vidéken, hegyek által körülövezett, jókora térségen fekszik. A váracsból egész Némethonban legszebb s legbájosabb a kilátás nemcsak a városra és környékére, de kivált a felső Steierországi hegylánczolatból kiemelkedő egyes havasokra, a 4500 lábnyi magas Schöckel, a 7144 lábnyi Hochschwáb, a 6700 lábnyi Speckkogel-ra. Nevezetessé teszi Grácot Joanneuma, főherczeg János által nemzeti gazdasági intézette alakítva; kétemeletes, gyönyörű épület, melyben minden egyes szaknak hallgatóterme, vegytani műhelye, 40,000 kötetet meghaladó könyvtára, olvasó-terme, természettani s technikai museuma van. Körülövezdi egy nagyszerű fűvészkert, mely a közönségnek tanulmányozás végett nyitva áll. Közel az indóházhoz van ezen intézetnek kísérleti intézete, (Landwirthschaftlicher Versuchshof) nagy gyümölcsös kerttel, hol több száz faj szőlő, magoncziskola, komlótelepítvény, s kísérlet végett edényekben tenyésztett újdonsági gyümölcsfák láthatók.

Az egyemeletes épület földszintjét Kriegel főkertész ur, az emeletet pedig gyönyörű gyümölcs s földészeti museum foglalja el, hol a steierországi gazdasági egyesület lelkes alapítóinak arczképcsarnoka szemlélhető. Láthatók viaszból készített gyümölcs és szőlőfürtök természetűn utánozva.

Van azonfölül az intézetnek a várostól mintegy félórai távolnyira Bayersdorfbán 50 holdnyi területen fekvő nagyszerű gyümölcsfaiskolája, hol a magoncok egész dűlőkben,

nem különben az oltványok is sok ezer számra neveltetnek a fent érintett főkertész vezetése mellett, honnan egész Európába küldetnek szét.

Nagy sikerrel gyakorolja Kriegl főkertész ur a selymészetet s a Dzirdzon módra kezelt méhészetet is.

Az egésznek lelke a derék Hlubek tanár és császári tanácsos, ki, jóllehet már hajlott korú, mégis ifju lelkesedéssel vezeti az annyira üdvös intézetet.

Nem messze a bayersdorfi gyümölcsiskolától, a hegy oldalán pompázik Herberstein kastélya, 365 ablakkal, melyért Ferdinánd császár hijába ajánlott egy millió forintnyi vételárt.

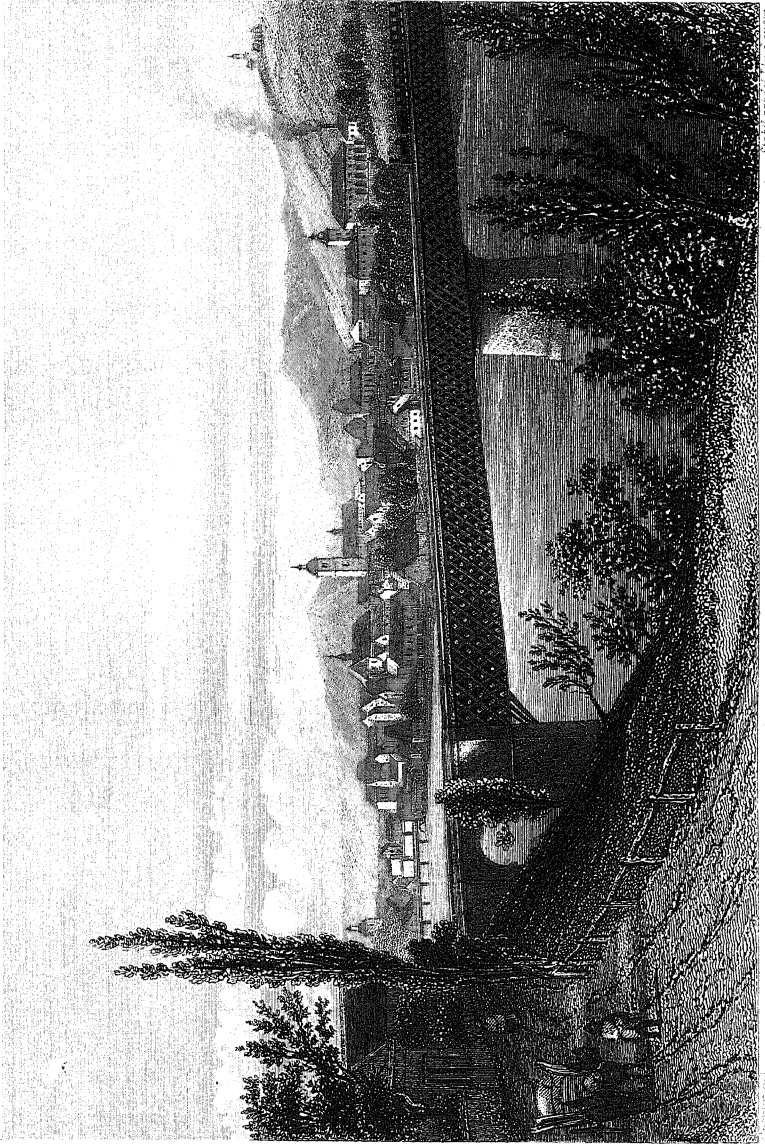
A mi a város belsejét illeti, arról csak azt jegyezhetem meg, hogy a legszebb s legboldogabb városok egyike, tiszta, csendes, legkisebb rondaság nélkül, mitől pedig a legnagyobb városok sem mentek, az utazónak szinte kedve ke-rekednék itt letelepedni.

Mennyiben pedig a kisebb ur mindenképen iparkodik a nagyobbat majmolni, annyiban tenné ezt Grác is, Bécsset véve mintaképeül. Még glacis-ja is van, melynek látására mo-soly ül az ember szemében; igaz, hogy a népesség arányá-hoz alkalmazott, s a mennyivel kisebb Grác lakosságának száma Bécshez képest, úgy aránylik glacis-ja is a bécsihez.

A templomokat, zárdákat, melyek itt szintén nagy számmal vannak, nem sorolom elő, de igen — gyönyörű környékének egyes pontjait. Így p. o. Mária Grün, Mária Troszt, Rukerlberg, Bachkogel, igen kedvelt kirán-dulási helyei a gráci boldog lakosságnak.

Grácztól Marburgig a vaspálya gyönyörű termékeny vidéken vonul el a Mura folyó széles völgyében, jobbra balra kitünően művelt szántóföldek és herések nyulnak el, a hegyoldal pedig borággal koszorúzott.

Putingam, Karlsdorf, Vildon, — hol az erdőmü-

View of Marburg, Germany, 1870

Marburg

Engraving, 1870

velés is rendszeresítve van, — Lebring — szép kilátást nyújt a havasokra, — Leibnicz — komlóműveléssel, — Ehrenhausen (gr. Attems hasonnevű várával) vasuti állomásokat elhagyva, Spielfeldre ér a vonat, hol a keresztbe forduló hegylánczolat Mura folyónak irányát balra — azaz napkeletnek fordítja, a vaspályát pedig — mely irányát változtatni vonakodik — keresztültörni kényszeríti a hegyen.

A Mura itt annyira közeledik a Dráva folyóhoz -- melybe utóvégre is eltemetkezik — hogy csak néhány mérföldnyi tér — az ugynevezett Vindisch Bühel — választja el őket egymástól.

Spielfeld nevezetes hasonnevű váráról, mely jelenleg Berry herczegnőé, s melyet a híres Heister tábornok építtetett még I. Lipót idejében.

Itt szállnak le, kik az európai hirű gyógyfürdőbe Gleichenbergbe ohajtanak jutni, itt lévén az utazók továbbállításáról társaskocsik vagy különjárművek által gondoskodva.

Spielfelden alul Szent Egidnél, már 100 öl hosszú alaguton vonul keresztül a vasút; Pösznicz állomáson alul pedig közvetlen egymásután kettőn, u. m. a 342 öl hosszú pöszniczi és 350 ölnyi hosszú leistersbergi alaguton át. — Szinte kábult az ember a koromsötétségtől, a mint ismét napvilágot lát. A hol gyümölcs, hol magas topolyfákkal szegélyezett országút, itt is majd jobb majd bal felül kanyarodik a vaspályának.

Marburg főállomás felé nagy hajlással közeledik a vaspálya, s az indóháztól, mely a Dráva bal partján épült, igen gyönyörű kilátás kínálkozik a városra, mely 5000 lakossal, második fővárosa Steierországnak. Ez már egészen Vendország, déli vegetatióval; miután a Vindisch Bühel koszorúja által védve lévén az éjszaki zord szelek ellen, itt

gyönyörűen díszlik már nemcsak a borág, de gesztenye, füge s minden más gyümölcsfa s gabonafaj. A szép hegyek egészen tetőig szőlővesszővel vannak beültetve. Marburgban van főiskola, katonai növelde, színház, casinó s más társulatok.

A mint a vaskocsi elhagyja a marburgi indóházat, átrobog azon gyönyörű és nagyszerű amerikai rostélyhidon, mely itt a csaknem 100 ölnyi széles Dráva folyón oly iszonyú költséggel épült.

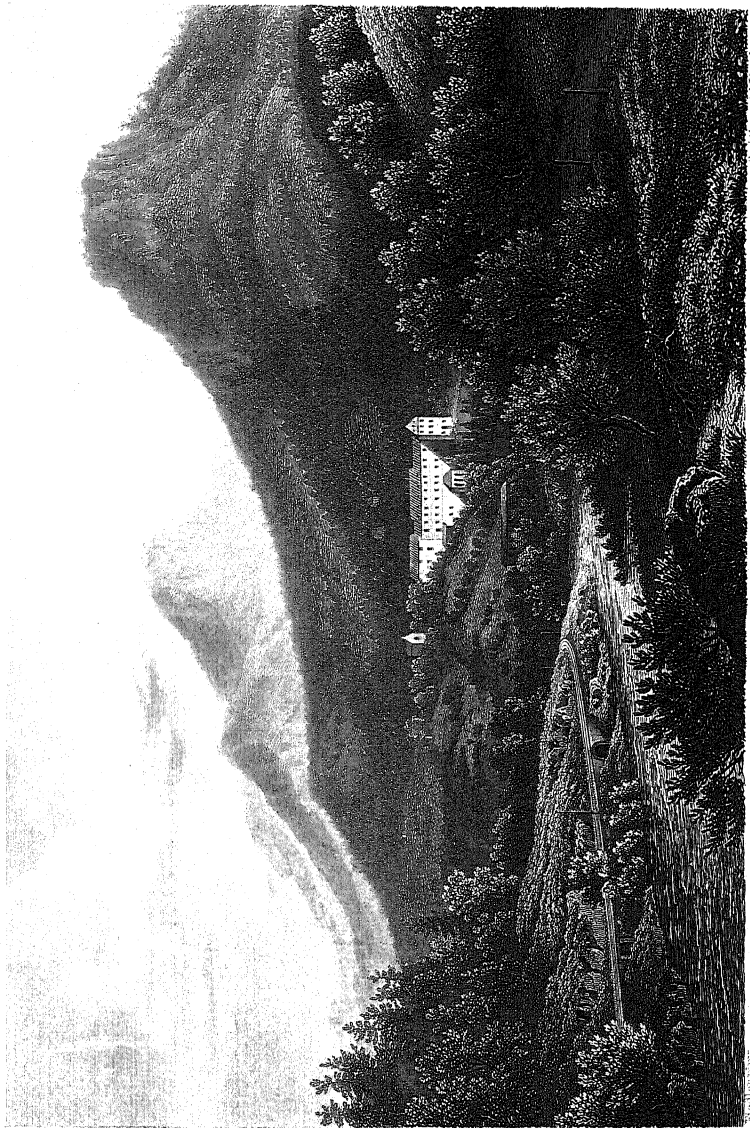
Kranichsfeld, gyönyörű rónán, mely vízvezetékekkel s fasorokkal van keresztül-kasul metszve, s hol dús kalászkok virulnak — históriailag nevezetes hely azon összeesküvésről, mely itt Tettenbach grófnál — egykori steierországi helytartónál — Zrinyi s Frangepánnal történt I. Lipót császár ellen 1670-ben, minek következtében az utána következő évben gr. Tettenbach Grácson, Zrinyi és Frangepán pedig Bécsujhelyt lenyakagtattak.

Práger hof állomástól egyirányban Pettauba kociút, más irányban Horvátország felé vaspályaszárny vezet.

Ezt elhagyva két alaguton robog át a vonat, az ugynevezett kerschbachin 127 és kreuzbergin 79 ölnyi hosszúságban, hol a völgy annyira keskenynyé lesz, hogy azt a gözmozdonyból kitoluló gőz és füst egészen ellepi, s felhöként elborítja; megragadó szép, bájos vidék, fiatal, jól ápolt erdővel.

Pölschach állomás a 3096 lábnyi magas Wotsch hegy alatt. Innen jó kociút vezet a híres rohitschi sava nyú forráshoz. Azt mondják, hogy eme forrást Zrinyi Miklós fedezte volna fel 1640-ben. A vidék itt is gyönyörű, szép szőlők-zöld erdőségekkel váltogatják egymást. A szántóföldek rétegesek, hihetőleg a víz lefolyása végett.

A vaskocsi itt igen gyors robogásuak, két vonat tállkozván össze, a sebességet megkétszerezve, villámként

Reuber pinx.

Bad Tüffer

Tüffer fürdőhely.

sutytyant el egymás mellett. A 125 ölnyi, Lipoglavát áttörő alagutat elhagyva, jö az ember Pönigl állomásra. Innentül a völgy ismét keskenyebb lesz. Itt-ott templomok emelkednek nagy magasságban a hegyeken, már maga a templomba való felmenetel tanuskodik az ájtatos lelkekről.

Szt. György állomástól Cillyig egész nyugati irányt vesz a pálya.

Store állomás nevezetes vasgyárairól, hol 550 egyén keresi meg kenyerét.

Cilly főállomás, a régi Claudia Celeja, igen regényes vidéken fekszik, jelenleg csak 2000 lakossal, a Cilly grófok egykori vára: keserü emlékhez köt e név, mely Hunyady László gyászos kimultára emlékeztet, de mely család szintén még 1480-ban eltöröltetett a föld színéről, csak átkos neve maradván fen.

Cillytől Laibachig következő állomások vannak: Tüffer, Römerbad, mindkettő gyógyfürdőiről nevezetes. Innentül a vidék egyre regényesb, a hegyek emelkednek, a völgy szűkül, a kösziklák fenyegesítőleg függnek az ember feje fölött.

Steinbrück állomásnál a pálya ismét változtatja irányát egész Laibachig a Száva folyó partján haladván el. Hrastnigg, Trifail, Sagor, Száva, Littay, Kresznicz, Saloch állomásokon végtére Laibach főállomáshoz jutánk, hol azonban éjjel utazván, egész Adelsbergig adósod maradok jegyzetekkel, nyájas olvasó!

Adelsberg, eleven kis városka, nevezetes világhírű barlangjáról, melynek leírása egy egész cikket igényel.

Itt kezdődik már az úgynevezett Karst, vagyis tengerparti vidék. Kopasz sziklahalmaz ez, hol legfeljebb a völgyekben van egy kis vegetatio.

Presztranek állomás Triestnek nyári mulatóhelye.

Szent Péter 1800 láb magasságban a tenger színe felett. Itt kezdődnek ismét útvezetékek s alagutak.

Felső-Lesecze a negyedik és ötödik alagút közt fekvő állomás. Karst itt annyira vízszegény, hogy a Szt. Péter és Nabresina közt lakók szerfelett sokat szenvednek vízhiányban, különösen száraz években, s csak cizisternákba felfogott esővízzel segítik ki magukat. A vasúthoz is 5 mérföldnyi távrolról vezettetik ide nagy költséggel előállított csatornákon a szükséges viz.

Bámulatós emberi kéz alkotta kanyarodásokban közeledik a vasút Nabresinához.

Divača állomás mellett szintén van egy csepegőköves barlang, hol 140 ölnyi mélységben lejut az ember az ugynevezett szószékhez; nem kevesbbé érdekes mint Adelsberg. Szintén közelében van San Casiano nevű csepegő-barlang.

Sesana állomástól délnyugatra fekszik Trebich nevű falu 1022 lábnyi mély barlangjával; délre pedig Lipizza falu, mely oázként diszlik a kopár Karstban.

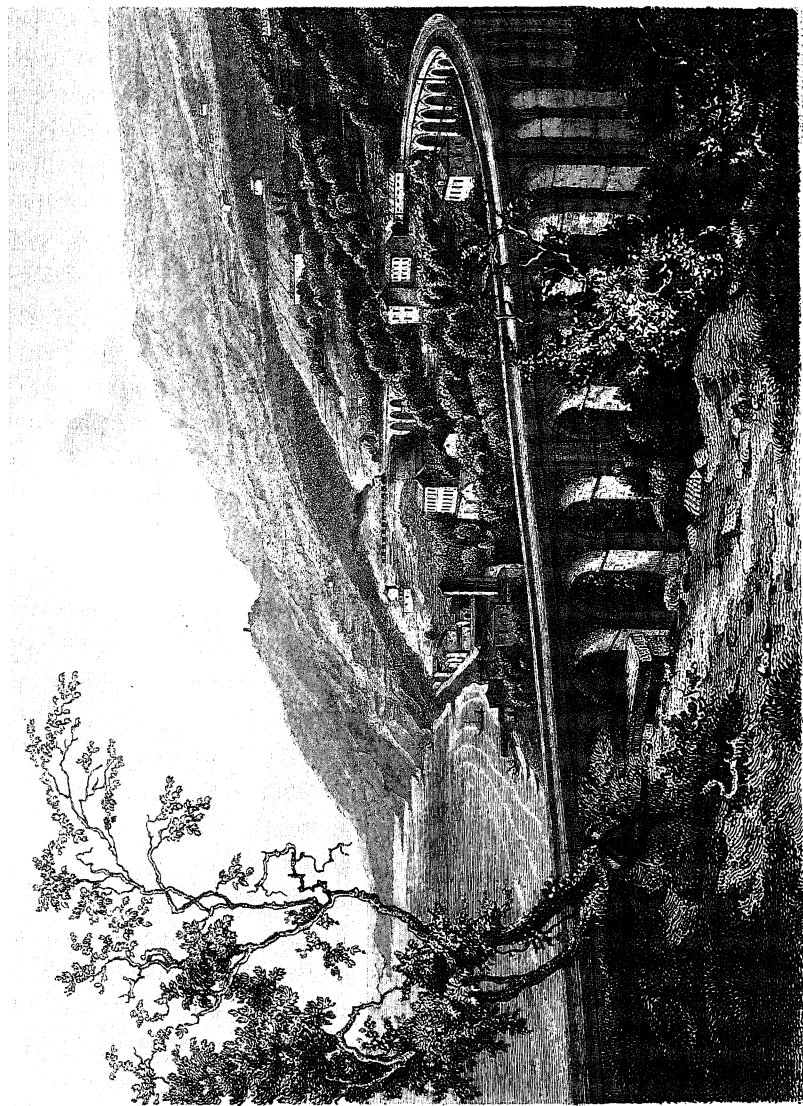
Itt már mindenütt lugasokra fonódik vagy redélyre fogatik a borág.

Feltűnök itt a vasút mentében emelt kőfalak és deszkakerítések, melyek célját sehogy sem lehet kimagyarázni, hihetőleg hófuvatagok felfogására vannak alkotva.

Prosecco állomás champagneiféle boráról nevezetes.

Triestig utolsóelőtti állomás Nabresina, hol a Venczébe vezető szárnyvonal elválik a Triestitől, mi végett itt hosszabb ideig áll a vonat.

Végso állomás pedig Triestig Grignano a tengerparton 160 lábnyi magasságban, hol a nevezetes Miramare kastély pompázik egy tengerbe nyúló csúcson. Itt van ama híres, felséges kanyarulatu 168 ölnyi hosszú Barcola nevű útvezeték, utána az utolsó 145 ölnyi hosszú alagúttal, melyből kiérve, az utas szemei előtt elterül a gyönyörű triesti panorama.

Chapman & Co.

Burton

Triest.

23 órai folytonos rohanás után Triestben találja magát a testileg ugyan törődött, de lelkiileg felvidúlt lelkesedett utazó, az egész osztrák birodalomban legnagyobb, mintegy 80,900 □ ölnyi területen fekvő, vagy 50 holdnyi tért elfoglaló, indóházban, mely maga képes bámulatra ragadni a szemlélőt. Kimenetkor szabadon bocsátják az utazót, mert Triest szabad kikötő, de annál inkább kutatják meg a vasutra lépő utast.

A mint a vasutról a város felé közeledik az ember, legelőbb is meglepi őt a „Canal Grand“ nevű csatorna, mely 20 öl szélességben egészen a szt. Antal templomig nyúlik be a városba, hol mindkét oldalán hajók állanak sűrűn egymás mellett.

A mint pedig a tengerpartra érsz, egy sűrű árboczerdőt látsz magad előtt. A nagyobb hajók azonban, részint az úgynevezett mólók (tengerbe mélyen benyúló mintegy 20 ölnyi széles szilárd gát), részint a tengerből kinyúló szilárd oszlopok mellett kötnek ki.

Ilyen móló sok van Triestben. Molo Ferdinando; molo San Carlo, melynek végén pénzörde áll; legnagyobb a molo Teresa, végén pompás világító-toronnyal, mely 106 lábnyira emelkedik a tenger fölött.

A világító-tornyon túl fekszik Servóla öböl, cs. kir. hadi-hajók állomási helye.

Különben nemcsak ezen tárgyakra, de általában a tengerre s az egész városra gyönyörű kilátást nyújt a kastély (Castell), melynek közepén a vártemplom áll, a magas falakon pedig ágyúk tátonganak. Ez uralkodik nemcsak a város, de a szép kikötő felett is.

Nagy szombat lévén, déli 12 órakor megdördült egymásután 12 ágyú, mire a nagypénteki harangnémaságot egyszerre általános harangozás szakítá félbe; a hol csak csengetyű lityegett, az mind közbeszólt az egytetemes harang harmoniába, tornyokon, hajókon, fogadóknban és mindenütt.

Istenem! ily kisjelentőségű dolgokban mennyire pontosak az emberek, mert nem kerül fejtörésbe, de némileg mulatságos is, mit az emberek rendszeren jobban kedvelnek.

A kastélyon kívül; mint díszét Triestnek, meg kell említenem a kétemeletes, csaknem fél utczáat elfoglaló polgári kórházat, melyben a legnagyobb tisztaság — feltétele a gyógyulásnak — tartatik fen; a ruhaneműek gőz által mosatnak s gőz által száríttatnak is. Van fürdője is.

Hogy ily városnak más fürdőkben sincs hiánya, lehet gondolni. Van két meleg és számos tengeri fürdője.

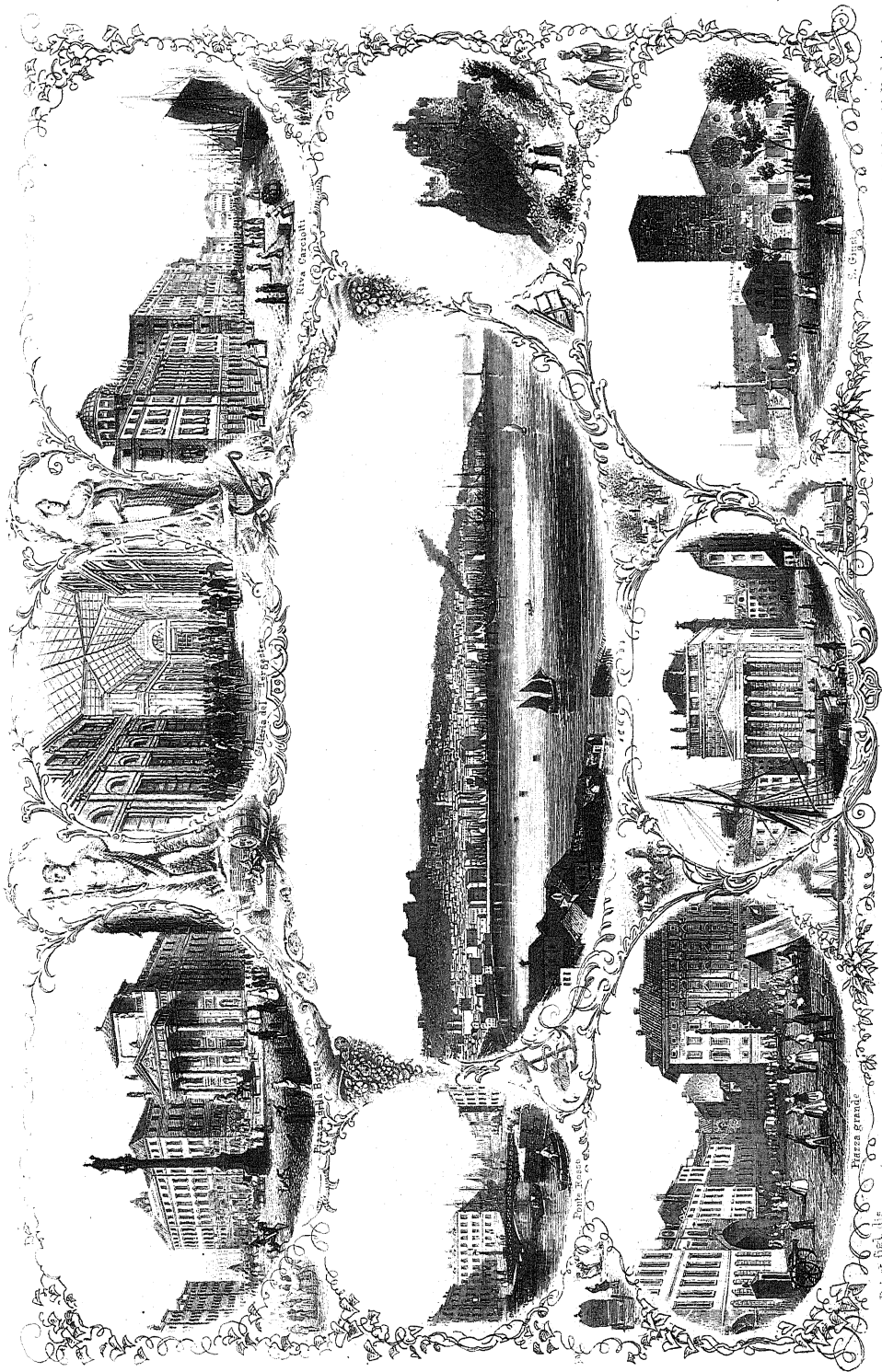
Vendéglői közt legfényesebb, de legdrágább is a „Hotel de la ville“; a „Fekete sas“-ban fele áron láttatik el az ember, s mondhatom, megelégedésig.

Legnagyszerűbb közttere a Börzepiacz, legnépesebb a Corso, hol alig lehet áttörni a népsokaságon. A Börzepiaczon van Triestnek legnévezetesebb épülete, a „Tergesteum“; roppant négyszög, két üvegezett keresztutczával, az idő minden változatai ellen fedve van az ember. Egy társaság építette 750,000 forinton. Itt van a Lloydnak is maga osztálya.

Közvetlen a Tergesteum mellett fekszik a Börzeépület, szemközt pedig a szép „Teatro Grande“ színház diszeleg 6 emeletével.

Szépíti a várost gyönyörű nyilvános kertje, vasrostélyzattal körülvéve, a serétgyár közelében.

Nem czélom leírni Triestnek minden nevezetességeit, mert erről külön könyvet kellene írnom, de nem hagyhatom

W. & A. Simpson, 11, South Street, London, E.C.

Genoa

Printed by W. & A. Simpson, 11, South Street, London, E.C.

említettlenül egyes helyeit, melyeknek szemlélete kedvesen lepi meg az idegen utazót. Ilyenek a piacok, tengerparton a halpiacz, hol mindent, mit a tenger nyújt s az ember fog — sokféle halat, angolnát, csigát, kagylót stb. — áruba bocsátanak, s pedig nem a legolcsóbb áron; halnak fontja 20 krajczár.

Gazdag a zöldségpiacz is, hol nemcsak gyönyörűbbnél gyönyörűbb narancs, citrom, de másnemű gyümölcs is s a nagy választékú zöldség várja a vevőt.

Érdekes megtekinteni a húspiaczot a városháza mellett. Corsóval egy vonalban fekvő utczában árultatik a szép s már mérték szerint feldarabolt többféle húscsoportozat, a vevőnek előnyére szolgál az, hogy azt választja magának, mely tetszésének legmegfelelőbb.

Még valamit Triest népéről.

Triest népe — számra nézve 60,000 — nagyobbrészt olasz, német szó gyéren, legfeljebb hivatalokban, hallható, közbevegyül azonban illir is, mely szálas nemzet közt — kivált a nőszemélyek nagyok — még közép termetre is alig akad az ember. A nők törülközőféle fehér kendővel kötik be fejüket, mely egész hátukon végig folyik, finom csipkékben végződve.

Az olasz arcz mintegy átmenetet képez az éjszak európaiból a török és göröghez.

Sok henyélőt lehet látni köztök, serdültebb fiúk is azzal töltik idejüket, hogy a „pota marina“t, hajigálják kavicsokkal, mint nálunk az iskolások a békát.

Ez a „pota marina“ különös tengeri csodaállat, s idegenre nézve szokatlan formája miatt nem épen érdek nélküli. Valóságos vízzel töltött hólyag csipkés főkötőben, ezt szüntelen kitágítva és összehúzza. A fiúk azért haragusznak reá, mert haszonvehetetlen, enni ép-

pen nem való, miután nincs semmi teste, legfeljebb halaknak szolgál eledelül.

De elég Triestről. Ki bővebben akar róla olvasni, azt az általam felemlített — „Lloyds Illustrirte Bibliothek“ — könyvhöz utasítom.

Hajón.

Az eddig mondottak tulajdonkép csak előszóul tekintendők, miután ezen kirándulásnak fő pontját a konstantinápolyi tengeri út képezi.

Azért is tehát, mielőtt az elég hosszú tengeri utra kelnénk, elmondok egyetmást, mire — az út leírásánál — aligha nem lesz hivatkozásunk. Ilyen maga a jármű, melynek hátán s gyomrában hosszabb ideig mozgunk, ilyen a személyzet, melynek kiegészítő részét teendjük.

450 lóerejű hajónk a Lloyd-társulatnak tulajdona, neve „America“, érdekes név! legnagyobb tengeri gőzöse ezen — roppant gyarapodásnak indult — kereskedelmi társulatnak. Ez egy pompás háromemeletes építmény, számos szobával s 5 nagy teremmel.

Hossza csak magának a testnek 40 öl, széle 6 öl, ke-rekeivel együtt pedig 60 láb. A három ölnyi teriméjű kürtök s kétfelől egy-egy árbocz magasan nyúlnak fel, gyönyörű kötélzettel és vitorlákkal ellátva. A vitorlák leginkább a hajó kormányzására használtatnak, merészebb fordulatoknál, hol a kormány maga kellő sebességgel nem működhetik.

Maga a gőzerőmű 12 ölnyi hosszában foglalja el a hajó hasát, kellő közepén felette a konyha terülvén el, mely maga is megérdemli, megemlítsük, miután benne három szakács s vagy 6 kukta fáradozik a sok éhes gyomor kibékítésén.

A szobák és termek fényesen butorozták s az igénytelen kényelemnek megfelelők. (Azért mondom hogy igénytelen, mert közülünk is 5 csak azért maradt el, s felhevülten követelte s vissza is kapta a befizetett 300 ftját, mert oly kényelem — mint a szárazon — nem ígértetett nekik a hajón.)

A 177 utazó egyszerre ülhetett asztalhoz, nem keltevéen bevárni egy résznek a másik rész jóllakását.

Ezen hajót Rümer Tódor bécsi kávéháztulajdonos, ismeretlenül maradt társával olyformán vette ki, hogy minden napra 1000 osztrák forintot fizetett használatért a Lloyd-társulatnak.

A mi már a személyzetet illeti, az állott 60 hajószemély s 177 utazóból.

A hajószemélyzetet képezte a főkapitányon (a derék Flóron, ki egyszerü pinzérből, becsületesség, éberség s értelmességénél fogva, a Lloyd legelső kapitányai közt foglal helyet) kívül, egy alkapitány s egy hadnagy (vagy, mint tiszteletből hívtuk, harmadik kapitány), hajóorvos, vendég-lős 20 kelnerrel, egy főgépész segédjeivel, főszakács kuk, táival s vagy 20 tengerész (matróz), kik közül 3 kormányos s 2 nostromo.

A vendégszemélyzetet következő utazók képezték:

Bécsből (37-en).

Id. Schneid József, cs. kir. tisztviselő; ifjú Schneid József; Sieger Ede, litograph; Sieger Emilia kisasszony; Geitler Rudolf; dr. Armingen orvos; Tschurl Dániel, főhadnagy; Vesque von Püttlingen Sándor; báró Plappart Ákos; Faber Mór Vilmos, sörgyárnok; báró Hake, cs. kir. kapitány; Tenzel kapitány; gr. Castiglione; Bergmüller József; Zikrit József; Geltner Károly; König József; Mayer Antal; Stein Károly; Groll József; báró Bavier János

cs. kapitány; Hirsch; Löwe Adolf; Braun Alajos; Klingelhuber József; Véger Frigyes; Bernreither; Kauteckzy Manó; Kämerner; Vinheim János; Cilhard Róbert; Pachmayer József; Fritsch; Langer Antal, „Hans Jörgl“ szerkesztője; Valmacini „Krone“ szerkesztője; Mitter Ferencz, „Presse“ szerkesztője; Peucker Ferencz; Römer Tódor vállalkozó; Bücher.

Többi osztrák (5-en).

Leiden Károly linczi; gr. Coudenhove Fülöp, cs. kir. ezredes; báró Kleinberg János, cs. k. kapitány; Böhm Ede, fakereskedő Bécsujhelyből; Peyr József, Attersee, Felső-Austriából.

Magyarok (20-an).

B. Becsey, ezredes; Vágner Ödön, Besztercebányáról; Latinovits Ödön, cs. kir. kamarás, Bácsmegyéből; neje, szül. Attems Mária grófnő; Majerszky, kapitány; Rózsa, főhadnagy; Tchurl Károly, kapitány, soproni; Loinicz Károly, pesti; dr. Télessy József, orvos, Szarvasról; Jancsovics István, ev. lelkész Szarvasról; Thalmayer, pesti dra-gerista; Kuffler Dávid temesvári; Jaromisz János temesvári; Sálek József Malaczkáról; Braun Ferdinand és neje Sopronból; Mestrovits kapitány, pesti; b. Lützow Gusztáv rozsnói; gr. Forgács Nógrádból; Szerviczki, főhadnagy Tokajból.

Horvátországból (3).

Orchich grófnő; Koch Sebestyén prior, és Fischer István orvos a kegyesrendiektől (magyar születésűek).

Prágából (23-an).

Haase v. Wranau Endre és neje; Kraft József orvos és neje; Hassel F. B.; Schmidt Ákos; Hackner Ede, hadügyi főbiztos; gr. Kaunitz Károly; id. Arlet, póstaigazgató; ifj. Arlet; Tevisen Frigyes; Diehl Endre; Merkel Károly

ezredes, Merkel Frigyes alezredes, lovagok; Várhegyi Rudolf, cs. kir. hadnagy; Schmidt József; Viener Simon; Neuman József, cs. kir. tartományi tanácsos; Dietl J. György; Tuscani Adalbert; báró Birnitz Ede; Müller; Eichler Zsigmond.

Cseh és morva (14-en).

Dudik tanár Brünből; Schuh János tepliczi; Mieg Lajos és neje pürckenhammeri; Kinart kapitány; Valzel György; Unger, aschi; Vedrich Henrik; Veiss Vilmos, aschi; Hodák Vilmos brüni; Hodák Ferdinand brüni; Wawra Károly brüni; Wawra József brüni; Flögel József, nyugalmazott katonai főorvos.

Poroszhonból (36-an).

Schvajezer Gyula bankár; dr. Römer F. orvos; Agáth Ákos; Krähmer Ákos; Schäfer Henrik; Strausz (meghalt Korfu szigetén); Anvand Albert; Herman Tódor, fogadós; Dóbers városi tanácsnok; Heinrich orvos; Hipfauf gyárnok; Sturm Reinhold; Schaff; Studt építészeti tanácsos; Részler C. F.; Rosenberger; Selbstherr E.; Bolze Vilmos; Strube Ernő; Bomsdorf; Scholcz Ernő; Heitner Károly; Heiber kútépítész; Schmoock; Immervahr Fülöp orvos; Gradenvitz Manó; Friedländer Emil; Potoczky, Nelken Mór, boroszlóiak; Wulkovicz; Lösewitz J.; Stryk Sándor; dr. Valentiner Vilmos orvos, berliniek; Brucer E.; Lange Gyula; Reinshagen düsseldorfi gyárnok és neje Julia, hölgyeink legszebbike.

Bajorok (5-en).

Lienhard Frigyes Hófból; Ernst Fr. J., aschaffenburgi, József és Alajos fiaival; Grecz tolmács zweibrücki

Szászok (3).

Vinkler Róbert; Ebert Róbert; Friedeisen Otto; Schemnicziek.

Különféle vidékekről (27).

Dr. Frisoni orvos és neje Stuttgartból; Sermage grófnő; Trümpy F. bankár Bernből és neje; dr. Demme orvos, Svajczból; gr. Spaur Fülöp salzburgi; Kleinoschegg János, borkereskedő gráci; b. Zoys Gusztáv gráci; gróf Korinszky kapitány; Mayer Sándor János kölni; Schmitz Oswald spanyol követ Kölnben; Arndts kölni; gr. Firmian salzburgi; Vrede Lajos Hannoverából; Hirschhorn heseni törv. tanácsos; b. Biel-Thoon meklenburgi; Vojgt J. G. Hamburgból; Assman Jeromos tiroli földesur; Unkraut Adolf bremai; Salberg Max elberfeldi; Dell Cott Károly Raun kerületi orvosa; Rodt kapitány Veronából; Elberfeldi Tamás; b. Róner titkos tanácsos Triestből; Rabending.

Ha netán valakinek, utazótársaim közül t. nevét kifeltem volna, elnézésért esedezem.

Átalános megjegyzésem ezen utazótársaságról az, hogy miután csupán válogatott művelt személyekből állott, nagyban érvényesíté azon igazságot, miszerint a műveltség már magában véve boldogítás; s a midőn az emberiséget a míveltséghez segítjük, az által boldogításukat mozdítjuk elő.

Hogy pedig minden ember létének s életének főczélja ez, kétségen kívül áll, mert ha nem bolond az ember, boldog lenni akar. — Mi három egész héten át, mintegy család, szűk házi körre valánk szorítva, s ezen egész idő alatt — csaknem hihetetlennek tetszik — legkisebb összekoczás nem történt, sőt a legnagyobb előzékenység uralkodott közöttünk, kivált a nők iránt.

Négy miveletlen ember négy óra alatt négyszer kap

össze, s jön közójök egy idegen, azt gyüloletes tekintettel s megvetéssel képesek megsérteni.

Közöttünk a fesztelenséget szives nyájasság füszeretzte ; a közvidorságot nem egyszer a közfellelkesülés váltá fel, miben különösen a boroszlóiak tüntek ki, mint kik még a szárazon egy családdá alakulván, előnyyel birtak felettünk, kik csak hosszabb együttlét után közeledtünk egymáshoz. „Az ur is magyar? én is az vagyok“ megszólítással — kik tán a szárazon közönyösen haladtunk el egymás mellett, itt az idegen ország és szük kör közelebb intvén egymáshoz — szivélyesen kezet fogtunk.

Hogy lehettek itt is kivételek, azon senki sem fog felakadni. — A bécsiek roppant városuk jellegét itt is feltüntették az által, hogy valamint ott közönyösek egymás iránt (mint ez máskép nem is lehet), itt is vagy nem tudtak vagy nem akartak egy csomóba sürüdni, hanem elvegyültek a nagy család közé. Innen senki ne vonjon következtést arra, mintha mi többiek épen nem vegyültünk volna el az egyetemességbe, söt igen, mi ott egy európai családot képeztünk kicsinyben, hol az egyik testvérnek neve Porosz volt, a másiknak Osztrák, a harmadiknak Magyar, a negyediknek Cseh, az ötödiknek Bajor és így tovább.

Elmerültünk néha az otthoni dolgok elbeszélésébe is, az az Osztrák bátya, meg a Steier öcse, a Cseh testvér szemébe mondták a Magyar testvérnek, hogy igen csodálkoznak azon, mért vonakodik elfogadni azon nagyszerü osztályrészt, melyet neki az Apa kegyelemből nyujtani kész; mire a Magyar testvér megfoghatólag világosítá fel kételkedő testvéreit azon téveteg hiedelemről, mely balvéleményben tünteti fel a dolgok állását; mert hogyan foghatná ő azt el kegyelem útján, minek már évszázadok óta jogilag birtokában van? Kijelenté továbbá azon hő óhajtását, vajha az

Apa őket is hasonló jogok élvezetében részesítené valahára.

Az ily szivélyes társalgást nem egyszer testvéries pohárköszöntés váltotta fel.

Az étkezést illetőleg, annak bővében voltunk, nem mint hajdanta, midőn még a hajózás tökéletlensége a hajószemélyzetet nem egyszer éhhalállal is fenyegette. Mi akár agyonehettük volna magunkat a bő étkezés miatt. Reggel 6 órakor kávé, tíz órakor villás-reggeli, melyet a szegény ember fényes ebédnek venne; délután 4 órakor 6—7 tál ételből álló ebéd, estve 8 órakor thea vagy kávé, kinekkinnek szabad tetszésére hagyva. A villásreggelinél és az ebédnél folyt a bikavérü sexardi, mit felemlítve meg kell jegyeznem, hogy a Lloyd-társulat valamennyi hajóján ez fogyasztatik; áldja őt érte az Isten! Ha valaki másnemű bort kívánt, azt külön fizette, lévén az a vendéglősnek magánüzlete, de a ki már nem volt oly magyar érzelmű mint a Lloyd-társulat, mert fehér magyar bort hiába kért tőle az ember; vagy az tán nem állaná ki a tengeri utat!? De ha a sör kiállja, valljon nem állaná-e ki a köbányai, somlai, neszmélyi avvagy érmelléki is? A bornak itczéjét — külön kérve — 35 krjával fizettük, nem különben a fojtott sört (Plutzerbier). Az étkezésnél első alkalommal elfoglalt helyét kiki végig megtartotta.

A tálbóli szedésnél nem volt személy vagy helyre tekintet, hanem mindig más meg más lett az elkezdő.

Valamint a villás-reggelinél, szintúgy minden ebédnél is nem hiányzott soha az izletes narancs, alma, papirmandola, sajt, salami, szardellahal. Minden állomásnál friss kenyéren és huson kívül, gyümölcsöcskel és zöldséggel rakodott meg a hajó, kiemelendő a tányérnagyságu karfiol és articsóka is.

Az étkezés után, rendszeren szórakozás után vágyik a boldog élvező, tehát néhány szót szórakozásunkról is.

Ez rendszeren a fedélzeten szokott történni, mint a hol — kivált kedvező időben — idejét tölti a társaság, ki kártyázással, ki csevegéssel, ki a vidék szemlélésével, ki megint egyébbel, mindenki a maga műveltségi foka, hajlama s hangulata szerint. Olykor-olykor, ha vagy egyik vagy másik utazó észrevett valamit a tengerben, vagy egyes delfin felmerült, összebujtak a közelebblevők, mi persze csak percz műve volt, mások, re infecta, a hajónak más tája felé fordultak.

Midőn így a fedélzet el volt lepve, a termek és szobák rendszeren üresen hagyattak. De idő fordultával egészen megváltozott az egésznek alakja. Így Matapan hegyfoknál is erős északkeleti szél mellett ugyancsak elkezdvén hánkolódni Amerikánk, az annyira kedélyes arcok csakhamar komor színt öltének. Lesütött fő, összehuzódott kebel, elhomályosult arcz, komor tekintet, küljelei a belső háborúnak, mely olykor vulcani explosióban tört ki; az igaz, hogy tűz helyett más valamit adván ki magából.

„Es ist mir nur um den Sexarder (szekszárdi) Leid,“ mondja az öreg Mayer bécsi nagy selyemkereskedő; „und um die Magaroni“ teszi hozzá az ő Gefatterje (más bécsi), élczet akarván mondani.

Tudni kell, hogy leginkább a sörös (de nem poharak) gyomrok szenvedtek a tengeri betegségben; közülünk magyarok közül kevesen szenvedtek e bajban.

Tán a paprika s borral való élés teszi edzettebbé a gyomort. Olyankor — ha már jelentkezik a betegség — legjobb lefeküdni, a gyomort mindenesetre jó előre ha nem is egészen bepólyázni, de nagy kendővel jól megkötni, miután a gyomornak folytonos lötyögése nem türi soká tartalmát.

Közeledik a lefekvés ideje, vonulj velünk nyájas olvasó czellánkba is és lásd, hogyan fekszünk le, mikép alszunk,

s hogy férünk el hárman egész éjjen át egy öl széles és $1\frac{1}{6}$ öl hosszú hálószobánkban, annélkül, hogy hajba kapnánk csak egyszer is három egész hét alatt. Megint az említett műveltséget hozom eszedbe, mert három garázdát ily szűk helyre nem lett volna tanácsos együvé hozni.

Hárman laktunk tehát egy szobában, dr. Télessy, Lienhard nevű bajor sógor gyártulajdonos s szegény magam, már mint ezen jegyzeteknek szerzője.

Vala pedig három ágyunk egymás fölé helyezve, s tisztán csinosan butorozva, derekaljnak szőrzsák, takarónak finom barchettal bevont pokrócz s egy fejalá való párna. Az ágy maga két láb széles, s 7 láb hosszú vala.

A mint szemekünk elől elkezdett tűnedezni Pólának gyönyörű világító-tornya, elkábitva az első napi élvezettől, ágyaink felé közeledénk. Bajor sógor már ekkor a számára kijelölt alsó, földszinti ágyban nyujtódzott, nekem jutott az első, orvos barátom számára pedig a második vagy felső emelet.

Én egész ártatlanságom érzetében levetkőzve, belebujtam a csak két lábnyi nyíláson szerény nyugvó helyemre. De óh fájdalom! — az alattam már édesen szendergő, miroszat sem sejtő bajor sógor nagy meglepetésére — ágyam kiméletlenül kezdett ropogni. „Herr Gott, es kracht!“ kiáltott fel ő, „Leider!“ mondtam én; kevés szünet mulva nyugtalansággal jegyzé meg ő: „Gott, es bricht!“ „und wenn sie noch dazu wüssten, dass ich zwei Zentner schwer bin, mondtam megnyugtatólag én.

Alig ejtém ki e pár szót, midőn az én 64 éves tisztelt lakótársam — vesd el magad — egy husz éves fürge leányke módjára veté ki magát ágyából; maga módja szerint átkozva a Lloyd-társaságot, hogy szilárdabb hajót nem építettett, Römert pedig, hogy miért nem vizsgálta meg előbb jól az ágyakat stb.

Én magam részéről szintén nem maradtam veszteg a hallgatásban, hanem hálálkodtam, bocsánatot kérve, hogy annyira meghíztam. „Csak ne mázsáltattam volna meg magamat Túron az indóháznál, elutazásom előtt!“ dörögven magamban. Felkeltem végre én is, Télessy még le nem feküdt volt; képzeld csoportozatunkat nyájas olvasó! s gondold hozzá az egy és $\frac{1}{6}$ -od négyszög ölnyi térben az emlitett három ágyon kívül még a mosdóasztalt, mely szinte 3 □ lábat elfoglalt s ráadásul ruháinkat s vagy két bőröndöt — mennyi tér maradt három pöre testünk számára? képzelheted, mily veszedelmes közelségre eshetünk egymáshoz, s még sem kaptunk egymás üstökébe, nemcsak hogy ezt nem tettük, de házi tanácsot tartottunk, mi volna legtanácsosabb ily kényes helyzet közepett, s mi vezetné célhoz kis köztársaságunkat, ne quid respublica detrimenti capiat.

Én azt indítványoztam, hogy az öreg ur tartsa meg helyét, mi pedig cseréljük azt fel doctor barátommal, azal okadatolva javaslatomat, miszerint nem kívánhatjuk az öreg urtól, hogy ő mászkáljon fel — nyaktörés veszedelmével — naponkint a legfelsőbb emeletre, hanem legyen ez az én teendőm, miután az úr Isten elég hosszú lábakat is adott hozzá, doctor barátom pedig csak nem lesz annyira veszedelmes az ágy összerombolására nézve, miután őt a túri deczimál-mérték csak 148 fonttal tisztelte meg.

O Gott! nein, szólt igen meggyőző mély hangon az öreg ur, s szavát tiszteletből is határozatnak vettük; dann möchten sie stürzen über den Doctor, und dann Allebeide über mich. (Istenem! minél öregebb az ember s minél kevesebb van hátra e rongy-életből, annál jobban ragaszkodik hozzá — gondolám magamban) „Ich gehe hinauf, Sie bleiben auf Ihrem Platz, denn Sie können sich wiederum nicht krümmen mit

Ihren langen Haksen, auf der untersten Stufe.“
„Ich werde unten“ — szolt közbe Télessy, kinek csak úgy csorogtak könyei az édes nevetéstől.

Végtére azzal végződött az egész tragicomoedia, hogy lefeküdtünk, de mindhárman még álmunkból is fel-felneveltünk. Másnap pedig az egész társaság felvidúlt a mi házi affairünkön.

A mint hajnallott, már is kezdett elevenedni az atyafiság, némelyek már hajnalban felkászolódtak a fedélzetre, részint nem alhatás miatt, mert sok öreg ur volt köztünk, kik pedig már koruknál fogva is keveset alusznak, részint más tekintetből, teszem azt, csillag- vagy más természetvizsgálati szempontból.

Alkalmat veszek itt magamnak a természet némely tüneményeit gyenge ecsetemmel lefesteni, melyek csak is tengeren láthatók, s vajmi kellemesen hatnak kivált azokra, kik először hintáztatnak a nagy tengeri ringóban. Ilyenek a nap-áldozat, a tenger phosphorálása, a csillagrezgés.

Estve felé, ha csendes az idő, nagyban gőzölög a tenger. Ezen gőzzel sáfárkodik a szél, boldog ország, hová azt szállítja! Estve, a mint a gőzkörbe jut a nap, minden sugarait veszítve, nagyobbított alakban, holdnak tetszik.

Első nap a sík tengeren mindnyájan feszült figyelemmel vártuk szemünk előli eltünését, s azt gondoltuk, hogy miként a szárazról szemlélhető, aprónkint fog fogyni, de nagy meglepetésünkre, a mint a tenger szélét érintené, villámként eltűnt szemeink elől. Meglehet, hogy ezt a gőz okozta, s máskor tán nem is így történik, mert máskor nem láthattuk nedves sirjába temetkezni, mindig hegyek mögé áldozott s hegyek mögül kelt föl.

Leáldozta után más tünemény ragadta meg figyelmünket, a csillagok rezgése — miként kis mérvben szárazföldi vizeinkben is látható — és a tenger phosphorá-

lása. A hajó kerekei által felhabart víz égni látszott a habzóviz milliárd szikráitól; vajmi gyönyörű látvány! Ezt nevezik tengerphosphorálásnak, melynek milétéről nem egyeznek meg a vélemények. Némelyek azt állítják, hogy az nem egyéb millárdnyi fényparányoknál, miktől a tenger hemzseg. Mások ismét csak a viznek csillámlását szemlélik benne. Kinek van igaza? Részemről az utóbbiak véleményét pártolom.

Igen gyönyörű a hold feltünése is. Még mielőtt előtűnnék, a víz megvilágosodik körüle, sárga fényt öltvén magára. Egyszerre egy lángvonal képződik a víz tükrén, mely percenkint nagyobbodik, míg végre az egész hold kimerül a vizből, de ekkor sem válik el egészen tőle, mintha nem akarná őt karjaiból kibocsátani a tenger, vagy legalább fényének egy részét akarná magánál tartani, s e miatt oly formát ölt magára a hold mint a köpü, míg végre kisiklik nedves sirjából s eredeti gömbölyűségében pompázik.

A tenger vize majd smaragdzöld, majd berlini kék (égszinü), majd sötétkék, a Feketetengeré pedig csaknem feketekék, mi hihetőleg a tenger sekélyége és mélységétől magyarázható.

Igy van az a hintázással is. Adrián hajó-óriásunk még a nagyobb haboktól sem ijedt meg, de a mint a Középtengerre értünk, megadta magát, s úgy tánczolt, a mint füttyültek neki. A Feketetenger komoly mélysége még inkább érezteti hatalmát a hátára merészkedő hajókkal.

Meg kell emlitenem azt is, hogy a gőzös kerekei által finom habbá zúzott víz egész országutat képez, oly egyeneset, hogy azon még a legszigorúbb mérnök is alig találna javítani valót, s mint a tejút az égen, messzire fehérlik ez a sima tenger színén. A sima tenger színén mondom, mert hullámozásakor közvetlen a hajó faránál törik meg az út.

De elég is lesz már tán általánosságban beszélnünk, lássunk hozzá egyes részletek ecseteléséhez.

Ápril 4-én délután 2 óra volt, a mint a kitűzött időpontban öreg kapitányunk jelt ada a kerekek megoldására.

Egytől egyig a fedélzeten valánk, a száraz felé fordult arczzal, honnan immár a parancsnok szava elint.

Az utolsó „Isten hozzád“ már elhangzott. Itt-ott látszott még kendőlobogtatás s kézintegetés a parton hátramaradt kedvesek felé s onnan viszont. Az arcok hű tolmácsai valának a lélek belső érzelmeinek, melyek a kebelben ilyenkor váltogatják egymást. „Ki tudja, látjuk-e még egymást?“ „visszatérünk-e?“ „élvezendjünk-e a viszontlátás édes örömeit?“ s hasonló érzelmek vívták a belső lelki harczot az elfogódott keblekben.

Mi Télessy barátommal némán állottunk az integetők közt. A parton álló ezernyi kísérő közt nem volt egy is, kihez a szent lánczolat valamelyike fűzött volna. Azok mind távol tőlünk — ott — a kedves hon, a kedves anya kebelén, mi meg itt idegen országban. Csak gondolatban küldtünk feléjük egy „Isten hozzád“ot.

A part egyre tovább látszott távozni tőlünk. Az elhagyott móló úgy tetszett, mintha hangyasereggel lett volna ellepve a bennünket szemlélők nagy tömege által, míg végkép eltűnt szemeink elől.

Majdnem az egész Triest — értve az előkelőket — kitódult a tengerpartra, természetesen leginkább kíváncsiságból, a mennyiben ily társaság még aligha kelt itt tengeri utra. Ugy látszik, nem voltunk épen érdektelenek előttök.

Csak ekkor tünt fel igazán Triestnek gyönyörű amphitheatralis fekvése. Még egyes tárgyak kivehetők. Egy rövid negyedóra s a hegység kékbe öltözik.

Hajónk igen sebesen halad. A 4 ölnyi átmérőjü ropant kerekek 26 hatalmas lapátjaikkal, kiméletlenül mar-

kolnak a tenger üstökébe — ne sajnáld, se apád se anyád — s hatalmasan tova röpül az úszó óriás. Alig mondom ezt és Triest egyszerre — süty! — eltűnt szemeink elől, de helyette Capo d' Istria tünt fel egy széles öbölben a maga várával, közelében Isola félsziget gyógyfürdőjével.

Alig tünt el ez, felmerült Pirano egészen a tengerpartra épült szép templomával. Továbbá Umágó, Cittanuova, Parenzo, Istria kikötő városai. Következett Rovigno Istria fővárosa 14,000 lakossal, olajkereskedéséről, melyből 30,000 hordónál többet bocsát át kereskedésbe, s szardellahalászatáról nevezetes. Van nagy Dom temploma szent Eufemiához.

Fasana márványbányáiról nevezetes, honnan a velenceiek nagyszerű márványpalotáikhoz az anyagot szerezték.

Alig haladja meg az utazó Fasánát, szemébe tűnik Pólának regényes amphitheatruma. Adriának egyik legnagyobb kikötőjét birja Póla, melyet már a rómaiak hadi célokra használtak fel, a midőn még 33,000 lakosa volt (jelenleg alább szállott dicsőségében, csak 1200 lakosa van). Most szintén főhadikikötője az osztrák birodalomnak, hol mindig készen áll több, kevesebb hadihajója. Itt — Istria félsziget legdélibb csúcsán — emelkedik magasba világító tornya, mely fénylő csillagként szórja sugarait mélyen be az Adriai-tenger tükrére.

Besötétedett már, midőn Pólát elhagytuk, csak a mindig kisebbedő világító torony csillaga kísért minket sebesen távozókat, hol azután bekövetkezett azon kedélyes lefekvésű jelenet, melyről fentebb már szó volt.

Másnap April 5-kén nagy ünnepre viradtunk, Husvét első ünnepnapjára. Szélcsend. A tenger tükörsima, a napfelség a maga pompájában.

Felébredéskor az Istennek nagy templomában találók

magunkat, melynek magasztos boltozata az ég, melyen a felséges csillár, öröktüzként ragyogott, a nap, s melynek boltivezete a négy oszlopon, keleten, nyugaton, éjszakon és délen nyugodott.

Itt, hol maga a tenger a halhatatlanságot s az örök-kévalóságot képviselte; itt, hol a tenger megmérhetlen mélysége, s az égboltozat felérhetlen magassága elegendő tárgyat nyújtott az ájtatos léleknek elmélkedésre; itt, hol a mindenható teremtő e magasztos müveiben megnyilatkozott nekünk; itt ünnepeltük a kereszténység nagy ünnepén Krisztus feltámadásának emlékét. Az egész nap komoly csendességben folyt le, egyes ismeretségek köttettek, s a nap lenyugvása ily csendességben talált bennünket mindnyájunkat.

Ezen egész napon ég és viznél egyéb tárgyon nem akadtak meg vizsga szemeink.

Korfu.

Másnap ugymint April 6-án Husvét hétfőjén 485 tengeri mérföld meghaladtával Korfu sziget partjai tün-tek fel szemeink előtt s nemsokára megható látványnak voltunk tanui.

És ez nem volt más, mint e sziget — mely az egész földkerekségen egyike a legszebbeknek — hasonnevü fővárosának üdvözlése, mely e szigetnek mintegy közepe tája felé épült gyönyörü város, két vagy három erőd által védve, csaknem bevehetlennék látszik. A Fortezza Vecchia, két öbölből kimerülő meredek kösziklán épült, igen erős vár, irányában Vido sziget, szintén megrakva erődítvényekkel, nyugotra pedig a Fortezza Nuova.

Ezen sziget multját illetőleg — régi korban Corcyra, közép korban pedig a byzantiaknál Koryphónak neveztet-

vén — legrégibb urai a phoeniciaiak, később a korynthusiak, Athene, — spartaiak valának, míg végre a macedonokkal együtt Róma uralma alá került.

A közép korban előbb normannok, utóbb byzantiak által meghódítva, végre a velenceziek birtokába jutott; ezek kegyetlenül bántak vele 1386—1797-ig, a midőn is uraikkal együtt a francziák kezébe került, kiket az 1815-ki szerződés nyomán az angolok váltottak fel s kik alatt a mostani korig a legboldogabbúl érezték magokat, mert ezek a mellett, hogy védurai valának, egyszersmind jóllétéről is gondoskodtak. Nemcsak az ipart s kereskedést mozditák elő, de iskoláiról és így népneveléséről is gondoskodván. Ez évben felszabadulván Görögország, Korfu többi hat szigettársaival — mint jóniai köztársaság — az anyaországba bekebeleztetett.

Hallatlan diplomatiái tény! valjon minden titkos érdeknélkül történt-e ez? Épen a holnapi nap van kitüzve az átadásra. Hihetőleg e végre állomásozik itt most a város előtt két sorhajó s két fregát, hogy a várban levő angol várőrizetet felvegye.

A mint partra szállottunk, elszéledtünk, részint a környéken, részint a várakon, részemről azokhoz csatlakoztam, kik a Fortezza Vecchiát választák meg szemlélés tárgyául.

A városon, mely 21,000 lakost számlál, az úgynevezett Esplanadén keresztül — mely egy fasorokkal és virágágyakkal szegélyezett nagy □ tér — csakhamar elértük a vár kapuját. Ezen kapu előtt áll Schulenburg német tábornagy szobra, ki 1716-ban 5000 emberével 30,000 főnyi támadó törökhad ellen szerencsésen megvédé a szigetet. Hálából ezen szobor örökíti emlékét.

A vár — legaljától kezdve legfelsőbb csúcsáig — megvan rakva ágyúkkal, legtetején pedig van egy mellvédekkel ellátott kis tér és zászlókészülék, mely telegraphul

szolgál. A vár belsejében pedig katonai laktanyákkal körülvett tér nyúlik el. Épen lejööttünk végezte be gyakorlatát egy angol zászlóalj, melynek igen művelt nyájas és szives parancsnoka a laktanyák belsejét is egész készséggel megmutogató. Mindenütt a legszigorúbb fegyelem, rend és tisztaság jellemzé ezen cinóberpiros egyenruhájú harczfiakat, kik távol anyaországuktól, itt még talán nagyobb tiszteletben és becsülésben részesülnek, mint tulajdon édes hazájokban.

Beljebb a szigetben az árpaföldek térdig és kalászban, a narancsfák dúsan megrakva izletes gyümölcsökkel. Az utak magas olajfákkal szegélyezve, sötétebb színű lombozattal ékeskedtek, mint itt nálunk.

Az aloe vadon nő, rozmarinbokrok egész fákká izmosodnak a szabadban, a ciprusfa (pinus pyramidalis) itt kezdi már el uralkodását. A váron alul délre van azon kéj-lak (villa) is, hol Erzsébet császárné, uralkodó fejedelmünk felséges neje tengeri gyógyfürdőt használt, s hol az őskorban Kressida gyógyforrás lehetett. Az őskorra emlékeztető régiségek egyre ásatnak ki a főváros környékén.

Nevezetes kirándulási helyek innen Paleo Kastrika, a várostól $3\frac{1}{2}$ mérföldnyi távokra eső kösziklán épült kolostorhoz; továbbá a 3 mérföldre eső Pantaleone nevű szorshoz, hol vitorlás hajóhoz hasonló köszikla emelkedik ki a tengerből; és San Salvador nevű legmagasb csúcsára Korfunak, honnan az egész sziget területe tisztán kivehető.

Szokás innen átrándulni az albaniai partokra vadászati célból, hol nemcsak a vadmadarak sokasága, hanem özek s vaddisznók is elég bő tárgyúl szolgálhatnak a vadászat kedvelőinek.

Közeledvén az ebédelés ideje, lassankint felszállingóztunk a hajóra, a hol midőn a névsor felolvasásából kiderült volna mindnyájunk jelenléte, tovább folytattuk utunkat.

Az első sziget, mely láthatárunkon feltűnt, Paxo vala, a hét ioniai szigetek legkisebbike, Korfutól délre, két mér-földnyi távolban, mintegy 5000 lakossal, minden nevezetesség nélkül.

Mire Leukadiához (vagy Santa Maura) értünk, éj lett, s így erről valamint Ithaca (Theaki) kis szigetről, úgy szinte Kefalóniáról keveset jegyezhettem fel; ez utóbbinak 73,000 lakosa van, s így 6000-rel több mint Korfunak. Fővárosa Argostoli 8000 lakossal. Következnek Zante, melyről visszatértünk alkalmával (ekkor szálltunk ki) fogunk szólani.

Elhaladtunk már Zante mellett, midőn April 7-dike ránk viradt. Valami szokatlan lepett meg felébredésünk-kor. A mint ágyamból kiléptem, tántorogni kezdtem. Mi ez? Kis vihar — volt a válasz.

Keserves felöltözés után fel a fedélzetre. Hatalmasan hullámzott a tenger, a szél elkapta volna fővegeinket, ha erről nem gondoskodunk. Lehetetlen volt a hajón fogódzás nélkül járni. Eleinte gyönyörködtünk a soha nem látott magasztos fehér habok finom csipkés fodrozatán s hajónk könnyelmű ugrádozásában, de bezzeg utóbb elment minden kedvünk.

A mint már fentebb is érintettem, a kedélyes arcok el-sötétedének, komor tekintet, lesütött fő, összeszorult kebel, általános lehangolás, elárulták a belső felháborodást, mely sokaknál tengeri betegségben tört ki, másoknál csak le-vertséget okozott.

Elhaladtunk Navarino mellett, mely a legutóbbi szabadságháborúból az itt történt döntő tengeri csatáról nevezetes, mint a hol az egyesült francia-angol ten-geri-had Codrington alatt rommá tette a török tengeri-hajórajt.

Nem messze innét fehérlik Mórea partjain Módon

vára, a középkorból fennmaradt egykori velencei erőd. Jobbra esik Sapienza sziget, egykor tengeri-rablók fészke, most lakatlan sziklatömeg; még lejjebb Cabrera, Venedico kis szigetek; végre Capo Grossóhoz értünk, honnan egész Cap Matopanig szelünk legnagyobb erejét fejtette ki.

Ebédelnünk kellett volna, de igen kevesen vettünk részt benne — sokan szenvedtek — a kik pedig hozzá is láttunk az evéshez, nagy keservesen tehattük ezt, mert ha nem vigyázott az ember, kiömlött a pohár és tányér tartalma.

Matapan legdélibb csúcsa lévén Európának, itt valódi országútjok van a mindenféle európai nemzetek hajóinak. Tíz húsz különféle hajó is látszik egyszerre a láthatáron minden irányban, kivált most, felhasználni akarván ezen szelet, miután szélcsendben veszteg áll a vitorlás hajó, irigy szemmel nézve ilyenkor a gőzösökre, melyek vidoran s büszkén szeldelik a tenger tükrét.

Hajónk estve felé, folytonos hintázásban, elérte Moreának harmadik déli csúcsát, Cap Maliát vagy Maleat, melynek irányában van Cerigo nagy sziget, a ióniai köztársaság legdélibb szigete. Egykor Cytherának nevezték, melyre — a görög hitrege szerint — Aphrodite kiszállott a habokból s hol legszivesebben időzött. Az őskorban Spartát uralta s a peloponesusi háborúban részt vön. Most 10000 lakosa van, kik elszórva laknak a nagy köhalmaz közt itt-ott találtató kies völgyekben.

Nevezetes két stalaktit-barlangjáról, melynek egyike Mylopotamos, másika Kapsali mellett van, hol szt. Sófiának egy kápolnája van.

Beestvelédett, mire hajónk Malia tengercsúcsától egészen szél ellen éjszakeletnek fordult, miért is folytonos hintázását még inkább érezteté velünk.

A harmadik és negyedik hab mindig a legerősebb volt. Az első és hatodik legkisebb lévén, következett pár percnyi szünet, mire ismét elkezdődött a folytonos nóta. A szél zizegésébe közbevegyült a hajónak ropogása, mely kivált a harmadik s negyedik hintánál volt leginkább észrevehető.

Napáldozatkor sem szünnévén meg a szél, nyugvó-he-lyeinkbe huzódtunk be. Mire ismét kihajnalodott, Syra — egyik állomásunk — előtt valánk.

A szél ugyan megszűnt, de a tenger háborgása nem, mert a ladikokon való kiszállás is jókora habokon történt.

Syra.

Syra, hasonnevü szigeten, a Kykladok egyikén Görögország legnagyobb kereskedelmi tengeri városa, 20,000 lakossal, meglehetősen jó kikötővel, mely jelenleg is hemzsegett a sokféle hajóktól, melyek közt görög hadihajók is voltak szemlélhetők.

Igen gyönyörű, elbájoló látványt nyujt e város, kivált a hajón érkezőnek. Feloszlik ó és új városra, mely utóbbi Hermopolisnak is neveztetik — óhitűek, az ó város pedig katolikusok által lévén megnépesítve. Az ó várost — mely hegyen fekszik, honnan egy pompás katedrál-templom tekint le a völgybe — egy völgy választja el az újvárostól, mely a tengerparton nyúlik el s szép épületekkel diszeskedik.

Egész utunkban, egyedül itt találtunk fedél nélküli házakat — mint az ó korban — laposra végződévén azok, s miként falaik, ezek szintén sárgára lévén bemázolva.

Nevezetes marad Syra azon catastropha miatt, mely szerint a legközelebbi forradalom itt vette kezdetét. Innen kapta tehát a letűnt dynastia első dőfését.

Néhány órai itteni kedélyes mulatásunk után, ismét

kedves Amerikánkon találók magunkat, szabadabban lélegzván mult napi levertségünk után, tovább folytattuk utunkat a kitűzött cél felé.

Elhaladtunk Andro sziget, a Kykládok egyike és a nagy Euboea (Negroponte) közötti tengerszoroson keresztül. A partok világító-tornyokkal lévén megrakva, minthogy a tengerszoroson nem legbiztosabb útja van a hajósnak.

Ezután April 8-án egyenes irányban haladtunk éjszak felé a sík tengeren, mignem April 9-kén hajnalban hajónkon levő ágyúdörej vert fel álmunkból.

A dardanelláknál (Hellespont) vagyunk, hol hajónk, kilétét igazolandó — megállott. Másodkapitányunk egy naszád török tengerész kíséretében kiszállott, valamennyi utazó útlevelét előmutatván, fél óra letelte után — mint igaz uton járók, tovabocsáttattunk az $1\frac{1}{4}$ tengeri mérföld széles, igen sebes folyású aegai tengerbe.

A partok 9 erőd által vannak védve. Öt erőd van az ásiái parton 482 ágyú és 4 mozsárral, az európain pedig 332 ágyú s hasonlólag 4 mozsárral. Az ellenséges hadaknak a tenger szorososi átmenete csaknem lehetetlenséggel háttáros, hacsak hátulról nem vétetnék be előbb az erőd, mi azért tetszik kivihetőnek, minthogy a tengerparton alacsonyan vannak elhelyezve, holott mögöttük magas dombok emelkednek.

Meghaladva a Hellespontot, a Márványtengerben valánk, hol már a partok távozni kezdtek egymástól, hogy alig voltak többé kivehetők a láthatáron, kivéve az ásiái partokat, hol az ős Olymp magasra emelte ős fejét az égbe.

April 10-kén délutáni 4 órakor javában ebédeltünk, a mint Istambul szélső minaretjei feltűntek a partok mögül. Ott hagyva félig elköltött ebédünket, rohantunk a fedélzetre, részt venni akarván az óhajtvá várt előttünk mindig tágasabbban elterülő nagy panorama szemléletének élvezetében.

Hogy mily nagyszerű ez, tollal leírni lehetetlen, azt csak érezni képes az ember.

Már tisztán kivehető volt a két óriás-templom, Achmet mecsetje 6, s Aja Sófia 4 minaretjével.

Tengernyi épület, száz meg száz minaret, itt ott egyes nagyobb mecsettel terült el előttünk. Nem tudta az ember, hová nézzen előbb.

Az ásiai partok összefolyini látszottak az európai partokkal, az őket szétválasztó Bosporusnak még semmi nyoma. Egyszerre ott termett hajónk az ó szerájlj előtt, fölötte az említett két roppant török templom s építészti stylusa által a többitől eltérő — magas Galata torony, emelkedett a magasságba.

Konstántinápoly. (Istambul.)

Itt vagyunk az arany szarv torkolatában. Nagy hajónk azonban — melyet tengernyi nép, köztük az istambuli magyarok és németek zeneszóval, a Galata hidjánál, mint hol a kisebb hajók kikötni szoktak, s hol a mi kiszállásunkat is remélték, várt — nem merészkedvén a roppant sok hajó sűrűségébe elegyedni, szokásához hiven, most is távol kötött ki a parttól.

Pár percz alatt száz meg száz bárka által vétettünk ostrom alá. Három nagy bárkán megjelent a török rendőrség, s mindent rendén találván, engedelmet adott a kiszállásra.

Most kezdődött a hadd-el-hadd; minden bárka első akart lenni a két oldalról leeresztett lépcsőnél, iszonyu nagy lárma, tolongás és ránczigálás keletkezett köztök, hihetőleg annak érzetében, hogy fele sem jut keresethez, elkeseredetten törekedtek hajónkhoz jutni.

Ennek természetesen az lett a következménye, hogy mi valóságos életveszélyben valánk, mert az utazókkal megtelt bárka csak igen nehezen tudott kibontakozni a bárkatömkelegből. Valami rendőri felügyeletről itt szó sem volt, és mégis — bámulatos dolog — a nélkül, hogy legkisebb szerencsétlenség történt volna, mi rövid idő alatt partra röpítettünk. A kereset nélkül maradt kaikcsik egykedvűleg tértek vissza, minden zúgolódás nélkül, mintha annak épen úgy kellett volna történni, a mint történt.

Fogadott ugyan Rómer bárkákat számunkra, mint mindenütt, itt is, jaj de annyi száz közt ki tudott volna rájok akadni? Örültünk, hogy partra juthatánk saját pénzünkért. Hogy nem egy pontra szállítottunk ki, az előbbi jelenet után lehet gondolni. Én Télessy barátommal testvérként szorosan együtt maradva, Tophanában tétettünk partra, s miként a hajónál a bárkás nép, úgy itt a hordárok (Hamal) ostroma alá kerültünk, mindenik akarván szolgálatunkra lenni. De ezek a pestiekhez nem hasonlók, ezek felnyergelt barmok emberi formában. Egy mázsányi terhet is felrakat hátára a nyeregbe s úgy lép fel az elég meredek hegyre.

Csaknem megesett szívem a mi hordárunk borzasztó sorsán, mindkét bőröndünket, felső öltönyeinket magára felrakva, úgy nézett ki mint egy megrakodott teve; arca piros lett mint a főtt rák, szemei kidüledtek, erei ujni vastagságúra dagadtak a meztelen nyakon és halántékon, mégis igen megelégedetten tartott lépést velünk, kik üresen menve, alig lihegtünk, míg feljuthattunk Pera főutczájába, mely végigvonul az egész hegygerinczen. Itt a „Hôtel de France“ vendéglő előcsarnokában tette le pogyászatunkat, letörülvén homlokáról a csorgó veritéket.

Itt vettük észre csak, hogy velünk együtt kiszállt utitársaink, a két Hodák testvér, elmaradtak tőlünk. Ők t. i. a hamalok közt nem válogatván, a ki málhájokhoz előbb jutott,

arra bízták azt, s ez már vagy 60 éves öreg lévén, utközben formaliter kidölt terhe alatt s csak nagy nehezen, jó fél órával később jutott fel hozzánk, többszöri pihenéssel szakitván félbe menetét.

Igy keresnek kenyeret a világon.

Végre tehát letelepedtünk kirendelt tanyánkon a „la France“ vendéglőben.

Hogy hol vagyunk, a vendéglő is figyelmeztet bennünket, miként az emberek magokra vannak hagyatva, nem törődván velök senki, ugy a tárgyak is.

Ezen vendéglő is egykor pompásan volt kiállitva, arórol tanuskodnak egyes részei, a földig érő tükrök; de a meglevőnek fentartásáról mennyire nincs senki, a ki gondoskodjék, észre lehet venni a kilincseken, az ablakokon, mennyiben egyet sem lehet jól bezárni, a padozat felszakittatott egyes deszkáin stb. A vendéglős hihetőleg bérben birván ezen épületet, fentartásával mit sem gondol.

Mi vártuk, hogy tudja isten mily kedves meleg éghajlat alá érünk itt, s csak ugy dideregtünk az ordító szobákban, hol az ajtón bejövő sziszegő légvonat szabadon rohant ki az ablakokon.

Az igaz — a mint hazatértünkkor megértettük kedve seinktől — itthon akkor még nagyobb hideget szenvedtek azon fagyoktól, melyek a termést is megsilányították, s melyek előhirdetői voltak egy bekövetkezendő mostoha évnek.

Még azon estve, a mint letelepedtünk, kimentünk sétálni Pera főutcáján végig s képzeld nyájas olvasó, minek voltunk tanui?

A mint gyérülni kezdett emberektől az utcza, ugy népesedett kutyáktól, mint a melyek nappal alusznak, akárhol a járda közepén, vagy a falak töveiben, éjjel pedig ők veszik át az uradalmat, marakodván azon tárgyakon, me-

lyek itt éjjel az utcára dobatnak. Ittott közbevegyül egyes tehén, mely a csontok s kenyérhajak közül azon részt szedi fel, mely kirekesztőleg őt illeti, t. i. a zöldség hulladékait.

A főutca különben meglehetősen lévén megvilágositva, a kutyák marakodásán kivül — mely koronkint áldozatoknak a csatatéri maradásával végződik — még más jelek szemléletét is megengedi az éjjeli kalandornak, többi között lámpavilágnál bizonyos gyanus, piszkos személyek működését. Első látásra azt gondolná az ember, hogy itt valami boltfeltörés czéloztatik; de lámpák mellett? és éjfél előtt egyes járókelők szemeláltára? Később tudtuk meg, hogy ilyesmiről itt e pogány birodalomban mit sem tudnak, az csak a civilizált országok fővárosainak hagyatik fenn.

Ezek tehát csatornatisztítók, kik munkájokat rendszeren éjjel végzik, s reggelig minden szurt és mocskok eltávolítva és a járda tisztán áll.

Pera főutcája a hegygerinczen végignyulva, roppant katonai laktanyáknál végződik, honnan éjjente megragadó látvány lepi meg a szemlélőt, melyet egy részről a kikötő nyújt, számtalan megvilágított hajóival, másrészről, az aranszarvon túl maga a főváros, mely hét halmon lévén felépítve, az éjjeli lámpák csillámlása festői szint kölcsönöz neki, a mennyiben úgy tűnik fel, mintha megannyi fejek millió gyémánttal volnának megrakva.

Nem csoda, hogy az „Ezer-egy-éjszaka“ szerzője ezt mondja hazájának, mert valóban minden egyes képét az Ezer-egy éjszakának ezek látásából képzelheted szemeid elé kedves olvasó.

Másnap légyottunk volt a Teutoniában, a honnan — mint kiindulási pontból — szétoszlandók valánk mint hangyák — a roppant város egyes részeinek megszemlélésére.

Teutonia annyit jelent, mint a triesti Tergesteum — német csarnok, a németek gyüldéje. Társaságunk nagyobb

részt németekből állván, igen természetes, hogy az itteni németeknél — kiknek száma pár ezerre megy — földiekre találtak, kik őket s velök minket is magyarokat igen szívesen láttak, sőt kedvünkért közebédet és bált is rendeztek s időzésünket e roppant városban igen kellemessé tévék társaságukkal.

Hát mi magyarok? árván maradtunk-e mi? nem valánk-e mi oly szerencsések mint a német sógorok?

Oh igen, van magyar itt is. Szegény maroknyi nép! tehát képes vagy te is népesíteni fiaiddal más országokat is? Oh ne gondold édes honfim, hogy csak Erie, Ontario-Michigan partjain, hogy csak Jóvában, Új-Budában találkozol földieiddel, ha édes hazádat elhagyod! Istambul halmain is beszélnek a magyar nyelvet.

Magyar viseletünk volt a megkülönböztető jel, mely, nélfogva a perai magyarok bennünket kiszemelhettek többi utazótársaink közül; mert hogy földieik közül is hoz néhányat a szíves „America“ türelmes hátán hozzájuk, előre gondolták. Az istambuli magyaroknak nincs külön gyűléjük, hanem a Teutoniába fizetnek s együtt tartanak a német atyafiakkal. Ők is ott valának a légyotton. Itt találkoztunk Cakó János perai gazdag gyógyszerész s drague-ristával, ki szíves levén magát vezetönkül felajánlva — minket azon szerencsés helyzetbe hozni, hogy dragománt nélkülözve, szíves barátságából megszemlélhettünk minden egyes érdekes pontot e nagy tönkelegben. Igaz, dragoman! ez nem egyéb tolmácsnál, ki egyuttal jó pénzért a vezető szerepet is viszi, oda vezetvén az idegent, hová ez óhajtja, vagy hová ő legérdekesebbnek gondolja.

Cakó úr — kinek szivességéért örökös adósai maradtunk — eljött velünk tehát e roppant török főváros nevezetességeit megszemlélendő s megmutogatandó. Először is 130 lépcsőn felmentünk a magas Galata tornyára, melyet

1350-ben a genuaiak építettek, s mely vigyázó tornyul szolgál, honnan a kilátás — a köröskörül fekvő 90,000-nyi ház-oceánra s egyéb tárgyakra, melyeket Cakó ur következő rendben jelölt ki, — annyira elragadó, hogy azt alig lehet szavakkal kifejezni. Legelől is az Arany-szarv, félkört képező kanyarodásával, az Aja-Zsófia, melyről alább bővebben, tovább Achmet hat minaretű mecsetje (mecset törökül Medschid), melyek már a hajóról szemünkbe tüntek s most a házhalmaz közül is nagyban kiváltak. Alattok van az ó szeralj, közel hozzá pedig a kapu (Porta) honnan a török birodalom is fényes kapunak nevezetik, melyben a diván s a török főtisztek lakásai s tanácskozó termei és hivatalai vannak. Kissé jobbra a volt rabszolgacsarnok rabszolgapiaczczal, továbbá a Galata-hidnak irányában az Abdul-Medsid mecsetje, a bazar, Seraskier-torony, a Sulejman mecset millió galambjával, a nagy köfal, s maga a főváros végtelensége. Továbbá II. Mohamed mecsetje, melyet ez Istambul bevétele után 1496-ban építtetett Christodulos görög építész által, kiről a rege eme mesét*) tartotta fen. Nyugat felé az Arany-szarv jobb partján a nagyszerű fegyver- és hajógyár (Arsenal), roppant területet foglalva el, előtte az Arany-szarvban több hadihajó hadkészen (schlagfertig).

*) II. Mohammed minden áron magasbra akarta építtetni mecsetjét az Aja-Sophiánál s ezért Christodulost a szomszéd utcának mindkét házsorával megajándékozta, ki azonban azt még is alacsonyabbra építette, a miért a sultán mindkét kezét levágatni parancsolá, minek következtében őt Christodulos a bíró előtt bevádolta. A bíró maga elé idézte a sultánt. A sultán megjelent egy bárdal kaftánja alatt, s le akart ülni, de a bíró ráivalván, odaállítá őt, hol a bevádoltak állani szoktak. Következett a kihallgatás. A vádolt igazolására azt hozta fel, hogy a tornyot magasabbra — a mint van, nem építhette összeomlás veszedelme nélkül, mi a legelső földrengés alkalmával bekövetkezendett vala; az építész tudománya szerint csak is így lehet az rendén. Miután őt a sultán kenyerének keresésére képtelenné tette, kártalanítást követel tőle. A bíró a sultán felé fordulva, felszólítja őt, hogy hajlandó-e önként kár-

Kassimbasa, Haszkői elővárosok, éjszak felől a cyprus-temetők és Bosporusnak egyes pontjai; kelet felől Tophana, Skutari, Haremskeri, Radikői az ázsiai partokon, délre a két kopár sziget a Marmoratengerben, az egyik Bulver szigete, az angolok birtokában, a másika pedig, hová a rab-szolgaságba jutott magyarok szállítottak, hogy ott nehéz rablánczokra fűzve éhen haljanak meg. És ha a hajófedélzetről szemlélve e roppant város környékével együtt megragadá az embert, akkor innen a galatai toronyból nézve — elbájoló.

Már a többiek mindnyájan lementek, s én nem tudtam megválni e mámoros látványtól, milyen tán csak álomban jelenhetik meg az embernek. Egész estig, de egész napokig elnézné az ember e gyönyörű panorámát, melyet mi-

talánítást adni, mire ez büszkén visszautasított minden kártalanítás-tételt, igazságosnak állítván tettét. A bíró erre megjegyze: „Padischah, a fény gyakran hoz szerencsétlenséget. A te mecseted alacsonyysága nem áll utjában a híveknek arra, hogy ők ott imájokat ne végezhessek; ezen embert sértett büszkeség miatt tevéd szerencsétlenné, miért is kártalanítással tartozol neki.“ Mire a Sultán oda utasítá a bírót, hogy eljárását folytatva, engedje a törvényt szólni, s mondja ki az ítéletet. „Ekkor, óh padischah! a te két kezed is le fog vágatni.“ A sultán erre hajlandónak nyilatkozott az építésznek évi eltartást nyújtani az állam pénztárából. „Nem! — mond a bíró — de tulajdon pénztáradból.“ A sultán tehát kötelezte magát naponkinti 20 arany fizetésre, mire midőn az építész reá állana, a bíró bevégezettnek nyilvánítá a pört, s leszállván bírói székéről, földig hajtá magát a hatalmas úr előtt. Erre a sultán felkiáltott: „Óh bíró! te derék ember vagy, mert ha te nekem kedvezel a szegény rovására, im e bárdal magam vágom le fejedet.“ A bíró felegyenesedve büszkén felelt: „És ha te padischah a törvénynek nem engedelmeskedel, itt e tüzes sárkány (s ekkor félretel egy reteszt) fogott volna téged arra kényszeríteni.“ Mesének is megjárja ugyan, de mégis egyszersmind arról tesz tanubizonyságot, hogy a török törvénykezés nem egészen olyan hitvány, mint azt a paragraphusok kezelője lenézőleg mondaná. Legalább az egyszerűleg célhoz vezet, míg itt a nagy pontosság mellett az ember vérig boszantatik. Nekem is volt egy 30 ftos pöröm, és miután 30 ft ára bélyeget reá költöttem, megnyertem ugyan a pört de maiglan sem láttam pénzből egy krajczárt sem. Akkor megfogadtam, hogy bárminemű kárt vagy bántalmat inkább elszenvedek, semhogy valaha \$\$-sok szerint perlekedjem.

nél tovább néz, annál több érdekes tárgyon akad meg szemé. Nem tudja, melyiket jegyezze fel előbb, vagy melyiken nyugtassa tovább szemeit?

Lord Byron azt írja utazási rajzaiban : „Látam Athénnek szent romjait, láttam Ephesusnak templomait, voltam Delhiben, bebarangoltam Európát széltében hosszában és Ásiának legszebb pontjain gyönyörködtem, de a kilátás sehohsem ragadta meg annyira lelkemet, mint Konstantinápolyban.“ És Byronnak aligha nem volt igaza, mert már teszem mi is utunkban láttuk a vadregényes Semeringet, Triestnek gyönyörű amphitheatrális fekvését, láttuk Korfut, láttuk Syrát és bámultuk regényességét, gyönyörködve a természetnek emberi szorgalommal párosult remekeiben, de mindaz háttérbe vonult s elenyészett az Istambuli nagy szerű panoráma előtt.

És akárhogy iparkodjam kifejezést adni mind annak mit keblem érzett ezeknek látásakor, csak homályos árny marad az a magasztos valóhoz képest.

No már most merre fordulunk az ezer meg ezer látni méltó tárgy között? minek adjunk elsőséget?

Menjünk a bazárba, mondá Cakó, ez egyetlen a maga nemében, mit nem láttak s aligha fognak látni az urak még valaha. A Galata hidján végig haladva a sűrű néptömeg közt — mert legalább ezer ember van egyszerre e hidon, oly nagy a forgalom és sürgés-forgás, — öthat kanyarulat után, melyet hegynek fel a girbegurbe utczán tettünk, — elértük előbb az ugynevezett csurcsi-bazárt, mi nem egyéb mint boltok és fabódék hosszú sora, melynek előterében az árultatik, mi a háttérben gyártatik, úgy hogy itt az iparos egyuttal kereskedő is, s ha a vevő megáll boltja előtt, az esztergályosból azonnal pipaszár- és csibukárus lesz. Nagyobb részt t. i. különféle esztergályozással foglalkoznak.

Tovább haladva fölfelé, eléri az ember az igazi bazárt,

vagy az ugynevezett Bezestan-bazárt, mely nem egyéb bolt-labyrinthnál, hol számtalan egymásba vágó és egymást metsző boltivezetes utcácskák százai mindkét oldalról árus-boltokkal vannak megrakva.

Elszédül az ember feje, ha tiz-húsz ilyen utcácskán keresztülhatol a jövők-menők ezrei között. Minden kigondolható árucikk kínálkozik itt a pénzes vevőnek. Csaknem minden utcácska más másnemű tárgyakkal ékeskedik, egyikben p. o. csupa török s francia czipő, másban schawl, harmadikban ezüstnemű, ismét gránátfüzerek, selyemkelmék stb. Ott ül komoly arczczal szönyegen vagy pokróczon a méla török, nem aggódva azon, ha egész nap nem akad egy vevője is, s nem látszik örülni annak, ha száz vevő ostromolja is egyszerre boltját. Minden Allahtól van, megnyugszik a végzetben.

Jellemző a török s következő a görög, örmény és persára nézve az, hogy áruboltjába csak annyit rak ki, mennyit épen a polczok vagy fiókok befogadnak, különös kirakatról szó sincs; de annál többje van belső boltjában, mely a bazáron belől van, ott tíz annyit lel a vevő, mint mennyi a külső boltban van, egészen ellenkezőleg a francziával, ki csaknem minden készletét a kirakatba teszi ki.

A görög, örmény másfélszer annyira tartja ki árából portékáját, mint mennyiért aztán adja, a török itt is megtartja hitét, nem akarva megcsalni senkit, azon áron, legfeljebb tán csekélységgel tartván magasbra árucikkét, mint mennyiért megválnak tőle. Ez okozza, hogy a vevők leginkább csak törökhez fordulnak, mivel ezeknél legjutányosabb áron vásárolhatnak.

Jóllehet Mahomed nem tiltja Úrnapon a munkát s így a kereskedést sem, mégis pénteken mint török vasárnapon ritkán nyitja ki délelőtt boltját a török.

Különben a bazárban soha sincs vasárnap, mert török ünnepen árul a keresztyén és megfordítva.

A bazár egy nagy hoszúkás négyszöget foglal el a Seriaskere tornya alatt, honnan az egész úgy tűnik ki, mint egy roppant cseréppel rendetlenül fedett tér. Érinti pedig 3 mecsetnek udvarát, a Bajazid, Merdzsián Dschsolli és Nur Ozmánét. A Bajazid-mecsetből egy szögletfalba van illesztve egy kis nyolczszögletes fél torony, s benne négy ablak honnan a Hodzsa (török harangozó) megható könyörgő hangon, minden harmadik órában felhívja a hiveket imádságra, ezeket énekelve : „Le illah illah lá, Mehmed raziola“ (Nincs Isten csak egy Isten, Mohamed az ő profétája.)

Dél lévén, kissé megéheztünk a folytonos mozgásban; ekkor mondja Cakó ur, hogy Istambulban nem ismerik a delet, hanem az egész nap üzletnek szenteltetik. Reggel bekap valamit és azon van esteli 5 óráig, midőn a bazár is bezáratik, s ne gondold kedves olvasó! hogy úgy mint Pesten, három-négy mázsányi lakattal; egyszerű reteszszel egyszerű faajtót zárván el 100,000 forintnyi értékű boltján s nincs rá példa, hogy valaha ilyen feltöretett volna. Ez abban a pogány városban történik, melyen annyira sajnálkoznak a boldogító civilizátorok! — mondom, öt órakor estve bezáratik a bazár s akkor kiki ebédje után lát, már mint — ki terített asztalhoz, ki pedig csak more patrio a szőnyegre, nem lévén a töröknek sem asztala sem széke.

Cakó ur volt szives, minket egy török refectoriumba — milyen több van a bazárban — elvezetni, s jól tartott török malétivel, mely valami kocsonyamalé, édes és igen tápláló, melyre a frisitő citromlé üditőleg esett. Hozzá harapdáltunk valami pereczfélét, mely ánis helyett sisán illatos magvával volt behintve, később megkinált török pulickával és pistáciával; az első édesség, emez pedig somnagyságu olajos bogyója a pistacia-fának. Estve felé volt már, midőn a bazárból kibontakoztunk, alig látva annak

csak részecskéjét is, mi itt — sok millió forintnyi értékben — le van téve.

A hátralévő időt sétára fordítottuk, lementünk a fiatal szép Cakónéval s férjével a nagy Campóra, hová — kivált ünnepnapokon — százezernyi népség szokott szórakozás végett kisétálni. Ez az új szerájl alatti tér, gyönyörű sétányokkal, tavacskával és kertekkel diszitett Volksgarten-féle közsétahely. Az idő igen csipős kezdett lenni, tehát csakhamar visszafordultunk a sultán nagyszerű istálói mellett, a százéves cyprusokkal diszitett temetőn keresztül.

Ennek megemlítéséből alkalmat veszek magamnak a török temetőkről s a török temetkezésről egyetmást feljegyezni.

A török temetők szétszórva vannak nemcsak a városban, de a külvárosokban is. Már távolról kivehetők a magas cyprusfákra, melyekkel gondosan kiültetvék. Hogy ezen cyprusfák máshonnan hozattak ide, abból lehet következtetni, hogy fiatal csemetéket itt seholsem lehetett látni. Hihetőleg délibb tartományokból kerültek ide, általában Görögországból, mint a hol otthonosak. Hogy a jelenkorban szintén ültetnének cyprusok a sirok mellé, nem lehetett észrevennem, különben az új sirok is csak a régiek fölébe ásatnak úgy, hogy a sirkövek csaknem egymáson vannak felállítva.

A sirok fölibe kölap tétetik, melynek közepén 3 féle lyuk vagy ür van kivésve, az ő hitők szerint a végett, hogy a halottakhoz Monker és Naker alvilági angyalok ki és be járhassanak, kik a halottakkal társalognak s azokat vigasztalják. A kölap négy szögletén kis mélyedés látható ez a végett van, hogy az esővíz ott megállván, italul szolgáljon azon madárkák ezreinek, melyek a sudar cyprusokon háborítlanul tenyésznek. Mily gyöngéd jellemvonás azon töröknél, kiről, a magáról sokat képzelő civilizátor

azt tartja, hogy beteg ember, kiről gondoskodni kell! Az emlékköröl első pillanatra ki lehet tudni, férfi avvagy nő nyugszik-e a sirban. A férfi emlékkő orma turbán, vagy fezen végződik (gömbölyü piros sipka, kék bojttal) ugyanazon egy kőből kifaragva. A női emlékkövek hegyes csúcsba, falevél, vagy csigában végződnek.

Minden emlékkő irással van ellátva, melynek minde-nike Istenre vonatkozó mondattal (Allah örökkévaló; ő a hallhatatlan! az Isten végnélküli stb.) kezdődnek, s „egy imát lelkéért“ figyelmeztetéssel végződnek.

Ezen figyelmeztetés azonban hiányzik a kivégzettek-nél s öngyilkosoknál. Az emlékirat tartalma néhol csak a halott nevének, halála idejének s lakása házszámának em-lítéséből, néhol pedig török sirversekből is áll.

Most már a török temetésekről is néhány szót. Épen a Galata-hid végén valánk a török oldalon, midőn szt. Mi-hály lován egy — mintegy tiz éves hulláról tanuskodó — csak szemfödéllel takart koporsót hozott egy csoport fezzes török férfi a vállán, vivén azt az örök nyugalom helyére. A bajlátorok egyre váltakoztak. „Tudják-e az urak — mondá Cakó — miért változnak azok a vivők oly sűrűn? Lássák, a török hit azt tartja, hogy a testvéri szeretetet a halott iránt is tanusítani kell, azért iparkodik minden szem-közt jövő török, legalább pár lépésnyire vinni a halottat, hogy ezáltal részvétet s így testvéri szeretetet tanusítson meghalt testvére iránt.“ Úgy hát ez is a szeretetnek vallá-sa! gondolám magamban. A mint valaki meghal a török családban, tisztára mosatik, vízzel — a mennyi csak bele-fér — teletöltetik, s közkoporsóba tétetve, néhány óra mul-va halála után a temető felé útnak indittatik. A család tagjai alig viszik ki az ajtón, az esetlegesen arra menők azonnal felváltják őket, kik ismét mások által váltatnak fel, egészen a sirig. Rokonai közül a férfiak kísérik, nők

soha. — A legközelebbi mecsetet elérve leteszik a csak egyszerű vászonzölddel takart halottat az ajtó előtt, s híván egyet az ulemák közül (török papok) a mecsetből, melyben egy-kettő éjjel nappal időz, ez imádkozik a halott fölött s ebből áll a temetés, a mellette elmenők felkapják, s kézzel kézre adják, miglen a sirásó kezébe kerül, a ki két-három lábnyira ásott sirba ülteti a halottat, úgy hányván a földet reája, hogy az testét ne érje, hanem az arra használt deszkát, melyet lassacskán kihuzván, a föld a leggyöngédebben érinti a koporsótlánul eltemetett hullát. A sir további elrendezése utólagosan történik.“

Nem lesz érdektelen itt néhány szót ejteni a török ünnepekről. A mi péntekünk az ő vasárnapjok, melyet ők, mint a zsidók, napnyugtával kezdenek ünnepelni. — Azonfölül legnagyobb ünnepjük a Bairam, mely a nagyböjtnék Ramadannak utolsó napja; török carnevalnak lehetne mondani, mert ekkor minden török — természete ellenére — vig, kicsapongó, dözsoló, legszebb öltözetét ölti fel, s ilyenkor vége hossza nincs a puszkaporvesztegetésnek. Maga a Ramadan egy hónapig tart, böjttől pedig a török napfelköltéstől naplenyugtáig; de ekkor nemcsak hogy nem eszik, de még csak nem is iszik, nem dohányozik, nem is szagol; ámde naplemente után tetszése szerint kártalanítja magát.

Másik ünnepe a Kurban Bajram, 70 nappal később az előbbi után, tart öt napig, rajongás-, dözsolés-, s áldozatra fordittatik. Kivált a tehetősebbek sok juhot áldoznak ekkor s a szegények közt osztják el úgy annyira, hogy a Kurban Bajram legalább 200,000 juhnak életébe kerül. Itt futólag meg kell érintenem, hogy a török szükölködő embertársairól gondoskodik, s nincs mecset Istambulban hol 30—40 szükölködő ellátására alapítvány ne léteznék. Ezzel tehát nem csak mi keresztények dicsekedhetünk.

Nagy ünnepélyességgel történik az évenkénti fáradozó karavánok elindulása Mekka felé. Valamint szintén Mohamed próféta születési napjának megünneplése.

Ünnepnapokon kívül vannak a törököknek ünnepjelei is „Lejlát Mubaraká“, mi annyit tesz, mint szent éjszakák, midőn mecsetjeik és minaretjeik kivilágítvák. Többi között azon szent éj, melyben a próféta megfoganták; szent éj, melyben a próféta mennybe ment; szent éj, melyen a halál angyala kijegyzi azokat, kik a jövő évben megfognak halni; végre a mindenhatóság éjjele, valamennyi szent éjjelek közt a legnagyobb, melyen a sultán is a császári mecsetbe megy igen nagy pompával ezer meg ezer lámpa kíséretében, a midőn visszajöve egy még érintetlen szűz rózsabimbóval jutalmaztatik meg, melyből ha netalán gyümölcs következne, az egész országra nézve üdvös jóslatként vétetik.

Ott tértünk el a napi rendtől, úgy-e kedves olvasó, a hol Cakóékkal visszajövet a száz meg száz éves roppant sűrű cyprusok alatt a török sirok közt elmerengtünk? Itt még csak azt jegyzem meg utólagosan a temetőket illetőleg, hogy az ily cyprustemető túlhan a másik oldalon Skutari külvárosban Ásiában van, hol egy egész cypruserdőképez. Továbbá azt emlitem még meg, hogy némely magas török családoknak, udvarokban vagy házok előtt van temetőjük, úgy hogy nem egy helyütt borágból készült eleven boltív alatt, öt-hat siremlék jelzi azon kis tért, mely közvetlen a ház homlokzatától az utcza faláig terjed.

Elhagyva a temetőt, a perai nagy utczán ballagtunk haza felé, illetőleg bizony mi csak furakodtunk a roppant ember-tömeg között. Egyszerre se ide se oda, megállott a menet, s a keskenyebbé vált utcza a szónak valódi értelmében megrekedt. Mi csak a gyöngéd Cakónét féltettük s azért is férjének segedelmével valóságos bástyákat képeztünk körülöt-

te, míg lassan lassan az embercsokor bontakozni kezdett s mi ismét folytathattuk utunkat. Hogy az ily utczarekedés nem minden multság nélküli, lehet képzelni. „Oh ez nem valami különös dolog, jegyzé meg Cakó, naponkint, sőt egy nap többször történik ez így.“

Ezen jelenetet csak azért említettem, kedves olvasó, hogy legyen fogalmad a konstántinápolyi roppant ember-tömegről. Hasonló utczarekedések koronkint a bazárban is fordulnak elő.

Hogy ilyenkor a járművek is osztoznak a gyaloglók sorsában, képzelheted kedves olvasóm. Vannak pediglen itt is úgynevezett fiakkerek vagy bérkocsisok, nagyobbbrészt egyfogatuak, kocsijok gömbölyű mint a hordó, kívül meg-aranyozva, belül drága szőnyeggel bevonva; a kocsizók körben ülnek, mint tán a török mindenütt, még a templomban is. Rendesen csak úrhölgyek használják a bérkocsikat, férfiak többnyire lovagolnak. Hol vesznek erre lovat? Valamint bérkocsik, úgy bérlovak és béröszvérek, sőt Smyrnában bérszamarak is vannak. Igen sokhelyen van állomások, hol tíz-huszával állongálnak, s midőn valaki felül az ilyen bérlett lóra, a tulajdonos hosszú léptekkel követi őt, s óráig el-sétálgat a ló faránál, habár ez poroszkálva megyen is, még sem marad el tőle egy tapodtatnyira.

April 11-ére engedelmet kaptunk Aja Sofiába, Mahmud sirjához és az ó seraljba való menetelre, a mint hal-lám 4000 piaszter értékű fermán mellett.

A végett tehát az osztrák agentia udvarán sorakoz-tunk 6 csoportban 36-osával, mert csak ennyien mehettünk egyszerre egyik-másik helyre. A mint tehát a két kavasz aga, ki minket vezetendő volt, megérkezett, útnak indultunk, oly érzelmektől áthatva, mint mikor az ember valami élvezet-teljes jelenethez közeledik.

Legelőször is tehát Aja Sófiába. (vagyis Hagia Sofia

= szent bölcsesség) mentünk. A mint a 12 lépcsőn — mint valami pinczébe — lementünk volna az első előcsarnokba „le a kalapokkal“ vagyis nem a kalapokkal, hanem „le a csizmákkal“ hangzott fülünkbe. Istenem milyen ellentét! Nálunk a főveg botrányos a fön szent helyeken, itt a saru vagy csizma. Ezen utóbbinak van legalább valami históriai értelme, mert az onnan származik, hogy midőn Mózes Mesopotámiában Jetronál szolgálván, közeledik vala az égő bokorhoz, ama szózat hangzék füleibe: „vesd le a te saruidat, mert azon hely, melyen állasz, szent! De a kalaplevételnek honnan jó eredete, mások tudhatják, én nem. Csak gyanitom, hogy ez a lealacsonyítás jellege, a mennyiben, ha a cylindert leveszi fejről az ember fia, mindjárt alacsonyabb egy lábnyival, és így alázatosabb.

E szerint tehát mi, hogyha Sónia ő magasságának belséjébe akaránk jutni, — pedig dehogy is nem akaránk? — bizony nekünk a csizmalehúzáshoz kelle folyamodnunk. Boldog köztünk, kinek könnyen járt le csizmája, mert ezek az elhanyagolt törökök még csizmahúzóról sem gondoskodtak. Óh de mennyire boldogabb még az, kinek czipője és harisnyája volt. Hogy itt a német utazótársaink bennünket magyarokat túlszárnyaltak s háttérbe szorítottak, lehet gyanítani.

De meg más az, hogy ezen a civilisatióban annyira hátramaradt törökök még székekről sem gondoskodtak, melyekre mi szüknadrágosok leülve, a hogy ugy lehuzhattuk volna csizmáinkat, nem — egymásra kelle támaszkodnunk, ha épenséggel a gyékényre szorulni nem akartunk. Mennyire ment azonban álmélkodásunk, a midőn egész Sóniában egyetlen székre vagy ülőhelyre sem akadtunk. Le tehát a finom szőnyegre, mint a juhászbojtár, midőn a gyönyörű zöld pázsit bársonyszőnyegén végig nyujtja fáradt tagjait, mi is *con amore* letelepedve, bámultuk az emberi

merész gondolatnak ezen hihetetlen végrehajtását. A ki még emberi művön nem báméskodott, jöjön ide, ereszkedjék le, vagy ha épen úgy tetszik, feküdjék le ezen gyékényekkel subplantált szőnyegekre, miként mi, s tekintszen végig alulról fölfelé, széltében hosszában ezen roppant remekművén a művészetnek, tudom, hogy oly érzelmek támadnak keblében, milyenek támadtak a magaméban, — ki mondhatlanok, kifejezhetlenek. Voltam Bécsben a szt. István templomában, sőt ott bámultam a padlásnyíláson lefelé az alatt nyüzsgő emberhangyákra; de mindaz nem oly magasztos, mint ez — mi lehet ennek oka? Tán a roppant nagyság? Itt éreztem, hogy a szerfölötti nagyság ép úgy hat az emberi kedélyre, mint akármely más potenciája az emberi tökélynek.

Hossza e nagy imaháznak 270° , szélessége 245° , magassága a középkupolának 180° . Ezen kupolán van 50° átmérőjű félhold, melynek megaranyozására III. Murad sultán 50,000 aranyat fordított, s mely 20 órányi távolságra csillog be a széles tengerbe. Az egész mecset egy nagy ür, melyben alig van más kiváló tárgy a sultán aranyos páholyánál, mely az egykori sanctuarium balszögletére, irányában pedig a főmufti predikáló széke van illesztve. Földszint 55 lámpa függ le, melyeknek legnagyobbika a főkupolából függ le 6 ölnyi átméretben, a karzatokon pedig 35, mindenike körülbelül $2\frac{1}{2}$ öl átmérőjű. Már magában ezen sok lámpa — egymástól arányos távolságban — tanuskodik a templom roppant nagyságáról.

A karzatok homlokzatát 12 roppant nagyságú aranyozott kerek tábla ékiti, melyek vagy a hónapokat, vagy tán más valamit, jelzik. Földszintről tekintve ezen nagy discusok alig ölnyi átmérőjű kerek tábláknak, valamint az emberek is kis gyermekeknek látszanak csak. A falak nagyobb részt drágakövekkel rakvák ki. Ezen templom történetileg

nevezetes lévén, róla még a következőket jegyezzük fel. Eredetileg Nagy Konstantin kezdte építeni, ki 325-ik évben Kr. u. az első alapját tette le, s a háromság második személyének, a bölcseségnek vagy Logosnak — mely a világ teremtésénél együtt működött — szentelte. 13 évvel későbbben Constantius által nagyobbított. 404-ben Arcadius alatt Chrysostomus János emberei által felgyujtatván, leégett, de 11 évvel későbbben II. Theodosius ismét helyrehozá. 532-ben ismét leégvén, 6 évvel későbbben Justinian császár nagyobb pompában emelteté fel, de 20 évre a nyugoti része leomlott, azt a fönnebbi császár pazar költséggel s oly szándékkal építetté fel, hogy a jeruzsálemi Salamon templomát, ha nagyszerűségben nem is mulja fel, de mindenestre elérje. A miért is midőn Justinian Eutychus patriarchától kísérve, a templomot felszentelte, s ima-formában e következő szavakat mondta el: „Legyen áldottisten, hogy méltónak talált ily mű előállítására. Salamon meggyőztelek!”

Ezekből kitetszik, hogy 200 évnek kellett elfolynia, míg ezen nevezetes templom, oly művé tökélyesült, mely a kereszténységet megdicsőítette, s melyre jelenleg is csak úgy tekinthet a török, mint a kereszttyénségből reá maradt emlékre.

Falai és boltivei téglából, de oszlopai márványból építvék, ugy, hogy csaknem minden ismert márvány szerepel benne. — Phrygiai, fehér rózsaszínű csíkokkal, laconicai zöld, lybiai kék, celti fehér, fekete csíkokkal, és bosporusi fehér fekete csíkokkal; azonfölül még thessaliai márvány, egyiptomi gránit és porphyr fordítottak építésére. Több más nevezetes templom maradványa is gazdagítá Aja Sófiát, milyenek: Baalbek, ephesusi Diana temploma, Troas, Kyzikus és Athén.

A templom építése idejéből a nép száján többféle — akár igaz akár meseszerű — adoma forog. Többi között,

hogy fő építő mesterei Trallesi Anthemius és Mileti Izidor valának, ezek száz pallér felett rendelkeztek, kik közül ismét mindenik száz embernek parancsolt, s így egyszerre 10,000 ember dolgozott rajta. Továbbá 7¹/₂ év alatt tétettek az előkészületek az építéshez. Mig két ölnyi magasságra épült a föld színe felett, 452 mázsa aranyba került.

A kőművesek szerszámai mellett ünnepezen egy leányke ügyelt fel, kihez egy időben egy eunuch (herélt) jött, arra szólítván őt fel a császár nevében, hogy azonnal hívja össze a kőműveseket munkájok folytatására, ki midőn vonakodnék elmenni, azzal nyugtatta meg őt az eunuch, hogy az ideig, mig visszatérend, ő fog a szerszámokra felügyelni. — A fiú, midőn a császárhoz vezetteték s hiába kereste volna az őt rászédett eunuchot, akkor tudta meg, hogy az angyal és pedig Sónia angyal volt; hogy tehát a fiú soha fel ne válthassa őt, sőt hogy örök időkre vigyázzon helyette az angyal Sónia templomára, a császár gazdagon megjutalmazta előbb a fiút, aztán pedig örök időkre számkivetette őt a Cykladokra.

Azon angyal máskor is megjelent, akkor t. i. a midőn már az építés a kupoláig jutott s a költség egészen elfogyott volt. Ő elvezette a császár öszvéreit földalatti pinczékbe, honnan 80 mázsa arannyal terhelten tértek vissza.

Elszörnyűködtünk egy jeleneten, melyre egy rufujdervisnek rajongása adott alkalmat, soha még úgy elferdítve nem láttam embert arcvonásaiban, mint ezt, először térdelve, jobbra balra hányva fejét nyögött, utóbb féllában ugrálva ugatott vagy vihogott, hogy a roppant Sónia üregei csak úgy viszhangoztak bele.

Aja Sóniából, a mi kavasz agánk*) II. Mahmud sirjához vezetett bennünket, mely a Diván Dscholli-utczában

*) Kavasz annyi mint rendőr; aga annyi mint ur, itt tiszt.

pompázik. Ez sirbolt, mausoleum, törökül Turba, 8 szögletes épület, 7 magas ablakkal, melyeknek 5 ablaka az utcára, ketteje pedig egy virágos kertre szolgál, a nyolczadiknak helyét ajtó foglalván el.

Ezen sirboltban, mely fejedelmileg van kiállítva, II. Mahmud sultán — ki 1839-ben reszketegségben (delirium tremens) hialván meg — nyugszik, két öl hosszú s mintegy 4—5 lábnyi magas koporsóban, melyen egy kócsagos fez, sok gyémánt s drágakövekkel kirakva, a koporsó körül pedig 8, czombnyi vastagságu viaszgyertya, aranyos tartókban — diszlik. Mellette Habait Ullah nővére, ki mellett már csak két és vékonyabb viaszgyertya áll; továbbá Salihá és Kadidschah leányai s még 4 kisebb gyermeke, mindenik feje végénél viaszgyertya áll eziist gyertyatartókban, erősen megaranyozva. . .

Istambulban van több száznál ilyenféle turba, de valamennyie közt ez a legszebb s legpompásabb.

A turbáknál szintén úgy, mint a mecseteknél, hagyományilag alapított jótékony intézetek léteznek, így a II. Mahmud turbája mellett 40 gyámoltalan szegény kap mindennap ellátást. Ezen turbák közt kitűnik még II. Mohamedé „A győzelmek atyja 1481“ felirással; II. Bajazeté; I. Selimé; a Nagy Solimáné; I. Achmedé; I. Mustafáé; Abdul Hamidé s t. b.

Közel II. Mahmud turbájához van egy nagy közkút, lánczokon függő pléh-poharakkal, hol a szomjas járókelők szomjukat enyhithetik. Innen visszafelé keskeny síkátoron haladtunk egy elhagyott helyre, mely épen nem illő a császári lak közelébe; ez egy burjánnal, dudvával benőtt éktelen tér, itt-ott veszedelmes süppedékekkel. Ez az úgy nevezett Bimbir direk (ezeregy oszlop), mely nem egyéb, mint — még a régi időkben Philoxenes által épített — nagy cisterna. Ez arravaló volt, hogy a főváros lakossága

számára 1,270,000 négyszög láb, vagy ugyanannyi akónyi vizet foglaljon magába, de mely hihetőleg ezen czélnak meg nem felelhetvén, azonban pedig, vízvezetékek által czélszerűbben lévén a város vízdolgában ellátva, minden nagyszerűsége mellett pusztulásnak indult, annyira, hogy maiglan már ölnyi magasságra van szemét s piszokkal ellepve. Néhány ölnyi mélységre falépcsőkön lejutván, ott több selyemmotólát láttunk heverni, melyekből nem helytelenül következtettük, hogy a bimbir maiglan filandának használtatik.

Bámulja a vizsgáló e roppant emberművet, mely ha földszint volna, biztosan vetélkednék az architectura bármely remekével e világon. De így is, földalatt, valami láthatlan nagyszerűt mutat, a merre csak fordul az ember, mindenütt csak oszlop, a legszigorúbb arányban egymáshoz építve. Az oszlopok mintegy ölnyi átmérőjűek, mindannyi boltivezetet tartva vállaikon, melyeket annyi földrengés nem volt képes megingatni vagy csak meg is repezdetetni. Igen finom anyag lehetett, mely e köhalmazt így együtt képes tartani.

Az oszlopok száma különben nem ezeregy, hanem részemről csak 196-ot számláltam; más utazók ki 224-et ki plane 672-öt számitottak. A török nem igen törődve a számitgatással, rá mondta az ő kedves ezeregyét -- numerum definitum pro indefinito.

Következett az ó seralj (Seralj Burnu) megtekintése, mely azon félsziget éjszakkéleti hegycsúcsán van építve, melyet délfelől a Marmora-tenger, keletről Bosporus, éjszokról az Aranyszarv mos, s melyet II. Mohamed Konstantinápoly bevétele után itten telepített, Aja Sófia szomszédságában, köfállal körülövedzve, minden symetria és architecturái tudomány nélkül össze-vissza épített paloták, kioszkok és kéjlakokból van összetákolva, mintegy $\frac{3}{4}$ négyszög mérföldnyi térségen. Alig hiheti a szemlélő, hogy

császári lakban időz, az egésznek áttekintése legalább nem figyelmezteti őt arra. Ezt azon körülmény fejt meg, hogy a seralj nem egy embernek műve, hanem századok eredménye.

Legelőbb is a fegyvertárba vezetteténk, mely templomalakú lévén, oly áttekintést engede kivennünk, mintha annak minden fala egész a boltivezetig s minden chorusai löfegyverekkel volnának kirakva. A bemenet balján ott áll két janicsár-alak kétfelől, oly természetes utánzással, hogy alig hihet az ember szemeknek, valjon élő lény-e az, mit lát, vagy csak élettelen alak. Ezen mélyedésben vizforrás is van, mely igen találékonyan van ide illesztve a szemlélők felfrisítésére.

Kis távolságra innen, egy kapun át, beléptünk egy kerített udvarba, honnan jobbra is balra is nyílik ajtó az ugynevezett régiségek tárába, mely ugyan alig hasonlítható össze a bécsi Ambróser gyűjteményével; egyes tárgyak azonban mégis megérdemlik a megemlítést, ilyen a Sófia képzelt képe — régi faragvány, egy egyiptomi mumia, két kádnagyságú roppant dob, roppant nagy puska és kard, melyet csak óriások használhattak egykor, egykori Sófia tornyáróli harang, montenegróiaiktól elszedett fegyver és lobogó, azon láncznak töredéke, melylyel egykor a Dardanelláknál elzárták a Hellespontot stb.

Innen örkapun keresztül, melyen vagy 50 kapidzsiból álló őrtest vala felállítva, Efka udvarán keresztül, egy félreeső épületbe vezetteténk, az ugynevezett Janicsárok palotájába, hol 5 teremben, különféle időszakból, igen eltérő és vagy húszféle öltözetben viaszból egyes janicsárok képmásai, igen jól találva, vagy száz példányban vannak körülállítva; köztük egy kurdnő, orrában arany gyémántos függővel; továbbá egyfelől két gyönyörű férfialak, hihetőleg valami török hercegek, másik felől három sultánnő

igen gyönyörű példányai viaszból nagy üveg-szekrényekben, szintén természetes nagyságban. Végre maga a hóhér is kapott helyet egy legvégső szögletben. Mondhatom, igen érdekes ezen janicsárok csarnoka.

Azon az uton, melyen jöttünk, vissza is mentünk az Efka udvarába, a kapu előtt jobbra magára vonta figyelmünket egy, tán ezeréves, 7 öl területű, roppant terebélyes plátánfa. Efkaft előudvarnak lehet elnevezni, honnan egy kapun át — melyet szintén vagy ötven személyből álló kapidsicsapat őriz — bemenet szolgál a szigorúbb értelemben vett serraljba. Ez egy előbbihez hasonló négyszögbe nyílik, melynek közepén roppant cyprusokból álló fasor van, balra egy — görög stylben épített tornyos templom, jobbra a konyhák és fürdők; előttük áll a diván vagy tanácskozó terem, hol a sultán számára egy mennyezettel ellátott széles emelvény van készítve, hol ő more patrio lábait maga alá szegve elnököl a belső titkos tanácsban, hová Bairam-ünnepkor lábcsókolásra bocsáttatnak a boldog illetők. Azt állítják, hogy ezen szobát egykor Nagy Konstantin lakta, most a régi sultáni könyvtár csekély számban van itten képviselve, hol a könyvek nem mint nálunk hegyével fölfelé vannak felállítva, hanem fekvé laposan nyugszanak egymáson. Itt kutathattak hihetőleg legközelebb hazánk régiség-búvárai is: Kubinyi Ferencz, Ipolyi Arnold és Henzelmann.

Innen virágos kerten keresztül jutottunk egy kerti tavacska mellett azon kioszkba, mely éjszak felől a tó legvégső csúcsán van regényesen építve, honnan elragadó szép kilátás nyílik az Aranyzarv torkára, Galata és Pérára. Ezen kioszkban van az új könyvtár, szintén fektetve elhelyezett könyvekkel, azon fölül 3 pompás nyugágy függönyökkel ellátva. Mintha ez is szentély volna, az ajtóban egy szép leányképi eunuch utunkat állta, a csizmalehúzást követelvé tőlünk, egy kettő megtette, de a többi csak berohant

csizmástul, keveset törödve a herélt hadonázásával. — Kis kanyarodás után kinyílt előttünk a sultán pipázó-terme, a kandallóba csak egy szikra kell, s az oda készített fénylő kőszén azonnal lángot fogot volna vetni.

Megragadó szép kilátás kínálkozik innen a Marmora-tengerre, az ásiai partokra, a völgyben alatt a seralj zöld-séges kertjére, túlhan pedig a hárem termeire. A szekrények itt chinai és párisi munka által készítvők, középén függ egy igen nagy csillár, a szögletekben chinai urnák láthatók.

Ne legyen sértő a kegyes olvasóra, ha itt megemlítem a sultán árnyékszékét, mely gránitból van metszve, mint milyeket Konstantinápolyban mindenütt találunk, t. i. nem ülésre, hanem guggolásra készítve, az ablakokat három ölnyi magasaknak becsülgettük.

Ez volt végpontja a szeralj-szemlének; most már magunkra hagyattunk, oda lévén a kavaszoktól utasítva, hogy a merre jöttünk, ismét azon uton távozhatunk.

Többen nem valának ezen elutasítással megelégedve, sováron pillantgatván a zöldséges kerteken túlra, szerették volna t. i. a házi asszonyoknak — illetőleg asszonyoknak, hódoló kézcsókjukat átadni, nem fontolván meg a szerencsétlenek — mily veszedelemnek tennék ki magokat az által, s mily szomorú áldozatul dobnák magokat a balfelfogás és a vakhitnek.

A törökök azt sehogysen akarják fejökbe venni, hogy az asszonyi hűség, minél inkább őrzik, annál lazább, s hogy annak legjobb öre a tiszta szeretet és házassági bizalom.

Megelégedvén tehát a rácsozott háremnek külső szemlélgetésével, a nagy cyprusok során, melyeken igen otthonosaknak érezték magokat a fesztelen, szabad, kedves, ug-rándozó és csevegő madárcák, melyeknek — miről fentebb a temető leírásánál is meggyőződhattunk — a törökök

előtt hihetőleg nagyobb respectjök van, mint a civilisált keresztyének előtt, — mondom, a cyprusok során azon kapun keresztül mentünk át az Eflaf nevü tágasabb udvarba vissza, mely alatt máskor, ha valamely — urának kegyét vesztett basa vagy más egyéniség elhaladó vala, itt nyakon csipetett s selyemzsinórral vagy kardéllal tiszteltetik meg szegény nyaka. A mint az Eflaf udvarán haladtunk, találoztunk egy férfiasan lovagló nővel, kit a bérlovas, szokott módja szerint, hosszú léptekkel követett. Ezt csak azért emlitem meg, mert legalább nekünk, kik eddigelé a nőket saját módjuk szerint láttuk lovagolni, feltűnőnek tetszett az ily férfias lovaglás.

Itt alkalmat veszek magamnak a török nőkről egy pár szót mondani.

Nyilvános helyen a török nők egyenruhában járnak, t. i. bekötött fővel, hogy csak szeme és orra látszik, fekete köpenyben, melynek szabása oly fertelmes, hogy a belé burkolt nőnek éktelen hordóalakot kölcsönöz. A köpenyből kidugvák a szép fehér, kövér kezek, sárgára festett körmeikkel, melyeknek látására azt gondolná az ember, hogy mind meg annyi cserzővargával találkozik. A köpeny alól kilátszik a sárga csizmára felhuzott sárga czipő, mi ismét a kuruczok idejére emlékeztet, kik szintén sárga csizmát viseltek.

Minden török nő koromfekete szemü, hihetőleg festett, de igen fehér bőrü. — Úrhölgyeik, kivált ha szépek s üveges kocsiban mennek, igen átlátszó fátyollal kötik be fejeiket, mintegy annak elárulására, hogy nem csak Virgil Galateája, hanem ők is láttatni óhajtanak az illetők által. A mint szobáikba kerülnek vissza, azonnal lehányják magokról a nevezett öltönyt, mely testalkatukat annyira elékteleníti, s francziásan öltözködnek fel. Hogy pedig nyilvánosan oly éktelenül jelennek meg, annak is oka foka van, nehogy t. i. valakinek megtessenek. De hogy biz ők szép

szemeikkel nyilván is játékot üznek, arról nem egy csinos utazó foghatna tanuskodni. Érdeklél látszanak viseltetni különösen a nem török-férfiak iránt.

De valaki a kegyes olvasók közül azt kérdezhetné : honnan tudod te mindezeket óh író?! Nehogy tehát valami gyanuba essem, mintha Isten tudja minő viszonyba jutottam volna én a török nőkkel, megfejttem a mesét.

Van Konstantinápolyban már 6 év óta egy igen igen tisztos kisasszony, Hebelde Amália, pesti születés, kiről a sorsnak úgy tetszett rendelkezni, hogy e török fővárosban a mosleminek, illetőleg muselmánnök civilisatióján fáradozzék. Ő t. i. a török kisasszonyokat tanítja zongorán, mely zeneeszköz iránt mily érdeklél viseltetnek a törökök, más helyen leendő megemlítve.

Most még csak néhány szót Hébelde Amáliáról, hálaemlékül azon kitünő szivességéért, melylyel irántunk, földieki iránt, ott-létünk ideje alatt viseltetett. Nekünk szentelte drága idejét, velünk járt, mindenről tudott felvilágosítást adni s minden nevezetesebb tárgyra figyelmeztetett. Ő mondott nekünk egyetmást a törökök házi életéről is, minek aligha jutottunk volna tudomására nélküle, mint-hogy idegen férfinak a család belsejébe jutni tilos. A törökök házasságáról megjegyzé, hogy ott a fiatalok nem is tudják, hogy egybekeltetik őket az apák, hogy kivált a férfi nem látja aráját, csak már midőn mint törvényes neje lefátyoloztatik előtte, és hogyha valamelyik mégis annyira kíváncsi, hogy még esketés előtt (már csak a mi fogalmunk szerint mondom) akarja meglátni jegyesét, azt csak titkon, az imádott jegyes tudtán kívül és nagy költséggel teheti meg. És mégis boldog házasságok? kérdém. Ahogy vesszük a boldogságot. A törököknél más értelmű a házasság, mint a keresztyéneknél. Tovább nem kérdeztem, illetlennek tartván egy tisztos kisasszonyt annak további magyaráztatásá-

val untatni. Folytatólag azt tette még hozzá, hogy daczára annak, hogy a törököknek több nőt is szabad tartani, mégis ritkán van egynek több neje egynél.

Jóllehet csak a török nőkről ígertem föntebb néhány szót mondani, de meg nem állhatom, hogy egyúttal a férfiakról is ne tegyek említést.

A gazdag, magas ranguakról azt tartják, hogy elpuhultak, henyék, romlottak. A középosztályúak azonban munkás, mérsékletes, józan életet élnek; jó férjek, hü barátok, a csalást, lopást, füllentést a görögöknek és örményeknek engedik át, mint kik ilyenekben nagy mesterek. Koldusok a törökök közt nincsenek, ha csak a vakokat és koldus derviseket nem sorozzuk azok közé; ellenben a görögök és örmények közt minden éjjeli rabló, nappal koldus.

April 12-kén kirándulás a Bosporusba volt napi rendnek kitűzve.

Tehát mi kedves „Americánkra“ gyűltünk össze, mint a melyet úgy tekintettünk, mint kedves hazánkat kicsiben, vagy kedves házunkat nagyban, mely vidoran füstölt, várván reánk, bennünket magasan kiálló hátára felveendő.

A török kajk oly hamis, hogy ha annak kellő közepére nem lép a rálépő ember, bizonyosan felbillen vele; mi ezt már tudtuk, mert Cakóval több izben átröpítettünk az Aranyzarv tükrén, ámde aligha tudta egyik utitársunk, a vagy 2¹/₂ mázsás porosz barátunk, mert a mint a kajkba belépett, az felbillenvén, ő a tengerbe zuhant, de az ügyes kajkcsi nemcsak hogy feltartotta magát, de a vízbe esett áldozat után is kapott. De megrémült, midőn Juno helyett csak a felhőt kapta meg, csak a paróka maradván kezében, mialatt az úszni jól tudó porosz már a parton ült, természetesen nem a legirigylésreméltóbb positióban, kopasz fővel, átnedvesült ünnepi ruhájában. Mert hogy ünnep

volt, azt el is felejtettem megemlíteni, és pedig az ó hitű görögöknek husvét első ünnepnapjok, melyet ők az által vélték legméltóbban megünnepelni, ha egész áldott nap sütögetik fegyvereiket s pedig néha az embernek épen orra előtt vagy füle tövénél. Hogy pedig azért az ájtatoskodónak mi baja sem történik, sőt a megriasztott járókelőnek pisszenni sem szabad, annak oka az itt uralkodó szabadságban s a görög nép durvaságában keresendő. De miként is lehetne e nép művelt, mikor Krisztus vallásából — melyet vall — csak a külsőt bírja, csak a betűt, mely öl; Krisztus lelke pedig — mely elevenit — egészen hiányzik nála. Nem úgy a török, ki Mohamed vallásából nemcsak a hibás dogmát, de az áldott erkölcostant is szigoruan megtartja.

Itt vagyunk tehát ismét a hajón s velünk konstántinápolyi barátaink is. Meghatott ujjal azon látvány, melyet a hajóni körültekintés nyujtott. Köröttünk csupa regényesség. Min állapodjék meg az ember szeme? e bájos tömkelegből mely tárgyat válaszszon ki magának az író? Óh! roppant sokasága az érdekes tárgyaknak! te magad elég bő anyagot nyujthatnál egy könyv teleírására.

Mielötta hajó elinduland, addig is jegyezzünk fel egyet-mást. A tegnap szemlélt ó szeralj ismét előttünk áll, mint ide jövetelünk perczében. Vajmi egészen más fogalmaink vannak rólad most ahhoz képest, mint akkor valának.

A Bosporusnak a Marmoratenger és az Aranyszarvvali összeölelkezése egy nagyobbyszerű öbölt képez, ennek közepén áll most egy kösziklán épült világító torony, egykori Leander tornya, melyről azon mese él még most is a népszáján, hogy valamelyik sultánnak egy igen szép kedvencz leánya volt Fatime, kinek a jósnő kigyómarás általi halált jóslt. A megszorodott apa ezen kösziklán épült tornyot választá kedvencz leánya lakásául, hogy megóvja kedves leányát a szomorú jóslat beteljesedtétől. Egy ideig

csak megőrizte, de miután a leány kimondhatlan kedvelője volt a virágoknak, ilyenek roppant kosarakban szállítottak neki naponkint. Midőn egyszer mohón szedegetné ki a kosárból kedvelt virágait, egyszerre kiugrik egy kigyó s meztelen mellén halálosan megmará. A jósnő szava beteljesült.

Hasonló e mese Horácz „*inclusa Danae*“hez. Hihetőleg itt is olyan kétlábu kigyó lehetett, ki az epedő leányka szivét szerelme fullánkjával csipte meg.

A Bosporus tengercsatorna két partja nem egyenlő, mert míg az európai 4, addig az ásiái 5 mérföldnyi hosszú. Maga a csatorna kigyódzva kanyarog a főváros felé. Mindkét partján város várost ér, s egyik palota követi a másikat; tán az egész világon legregényesebb darab föld. Elszámolom legelőbb az európai parton levő megannyi külvárosait Konstantinápolynak, azután az ásiái partokon levőket.

Az európai partokon első Tophána kezdi meg a rendet, hegyfok, egyfelől az Aranyszary, másfelől Bosporus által kerítve. Dolma-bakcse, Abdul-Azis sultán új serraljával és mecsetjével, melyet most is egy linea hajó őriz; rá következik Csiragán palota, Beskitas, Ortaköi keresztyén és zsidók által lakott falu, Mehemed Ali basa, a sultán sógora palotájával, itt a Bosporus merészen balra kanyarodik, s Defterdár Burnu nevű hegyfokot képez. Azután következik Kuru cseszme, egykor vicus Michaelicus, N. Constantin által építve, hol később a stiliták üzték bolondságaikat, kiknek egyike Simeon, előbb 18, később 36, ismét 66, végtére 108 lábnyi magas oszlopot épített magának s azon szokott állni, hogy a bűnös emberek ne illethessék újjaikkal ruhájának szegélyét; utána következett Dániel stilita, ki 28 évig álldogált azon az oszlopon, s ezen tette által sokakat a keresztyén vallásra térített (sic?). — Arnautköi, mely annyit jelent, mint albaniai falu, itt megszűkülvén a csatorna, a viz oly sebesség-

gel foly, hogy az evező lapátok minden hatása ellensúlyoztatik és a hajósok kötéllel kénytelenek húzni felfelé hajóikat. Különben is nagy szélben csak a gőzösök képesek viz ellen hatolni. Gyönyörűen veszi ki magát a hajóról Teti - Achmet basa leánya — palotája. Bebek, félkörben magasra tornyosuló, kopasz sziklák közé szorult öböl, regényessége által már I. Selim sultán figyelmét magára voná, maiglan is császári lakok és fürdők által díszítve. Rumili Hiszszár, annyit jelent mint Rumelia vára, két hatalmas bástyával II. Mohammed által építve, honnan Konstantinápoly bevételeit intézte. Némelyek azt állítják hogy innen, mások, hogy Besiktas völgyén, Dolma bakcse mellett, szállította volna 80 lapos dereglyéjét hegyen át, beszappanozott hengereken, vitorlák segedelmével, az Aranyszarvba. Az ásiái parton van Anadóli Hiszszár I. Mohammed által építve, s ennek védelme alatt épült az európai parton Rumili Hiszszár. Azt állítják, hogy itten, a hol a Bosporus legkeskenyebb, építette volna Dárius perzsa király, ama nevezetes hidat, melyen roppant seregét Scythiába szállította át. Balta limám (vivó-balta, fokos) öböl a R. Hiszszár hegyfok északi oldalán, Abdul Medschid Fatmeh nevű leánya palotájával, ki Reschid basa fiával kelt egybe. E palotát nevezetessé teszi az 1841-ki és 1849-ki itten kötött diplomatiái szerződés.

Mellette van Bujadziköi, Emirjen cyprus-ligetével, úgy Szentia, legszebb, legnagyobb és legnevezetesebb kikötője a Borporusnak, hol mindig több hajó időz, s hol egykor több tengeri csata vivatott; Jeniköi-újfalu, nevezetes II. Rákóczy Ferencz egykori itt tartózkodásáról, most sok szép görög és örmény nyári palotával ékítve a parton, felettök pedig gyönyörű szőlők és sétányok. Következik Kalendár festői szépségű kis öböl, hol mulatságos halászatok tartatnak, miután itt csaknem mindig csendes a ten-

ger. A sultánnak itt is van egy kéjlaka, hol legközelebb a híres angol diplomata Stratford de Redcliffe lord a buka-
resti szerződést hozta létre. Továbbá Therapia (az egész-
ség mérge) falu, angol és francia követségek nyári lakai-
val, hol két francia izlésű vendéglő is van. A körütekintő,
gondos európai mindenütt kiszemeli magának a javát, mert
ezen pont a legegészségesebb helynek mondatik egész Bos-
porusban. Van 4000 lakosa, nagyobbrészt görög, hol a nyári
időzés is azokra nézve, kik nem tudván mit tenni sok pén-
züikkel s életüket mindennemű élvezetekben óhajtják töl-
teni, itt legajánlatosabb. A Therapia öblét záró hegyfok
Kifiliköi-nek neveztetik, honnan a Feketetengerre az első
pillantás engedtetik meg.

Következik a nevezetes Bujukdere. Itt megállván a
mi járművünk, tartalma a regényes partra rohant. Bujuk-
dere — mely egy regényes öbölben levő kikötő partján terül
el, hol most is 24 hajó horgonyoz — az egész Bosporusban
legérdekesb pont. Nevét vette azon nagy völgytől, mely
majdnem 1½ mérföldnyire hat be a hegyek közé, gyönyörű
ligetekkel ékitve, melyek közül megemlitendő a Jedi-kar-
das = hét testvér fa, melyek alatt még 1096-ban Bouillon Go-
dofréd keresztes vitézeivel táborozott. A többi sok szép épü-
let közül kiválik kivált az orosz követségé nagyszerű kertjé-
vel. Két elegans vendéglő is ajánlja szolgálatát az itten időz-
ni akaró vendégeknek. Mert valóban legalább egy hetet töl-
teni Bujukderében, paradicsomi élvezetet ígér. Nekünk csak
az fájt, hogy alig töltheténk itt pár órát, a kapitány füttyen-
tése felvert mámorunkból s tovahaladásra intett.

Elindultunk tehát, hogy megizlelhessük a Feketeten-
ger hintálását is. Mig odáig értünk, e következő pontokat
érintettük: Déli-Talian, Rumili, Kavak erődöket; Meszár
Burnu vagy a sirhegy-fokot, lakosai halászok és kertészek,
kivált kitűnő cseresznyetenyésztők.

Fanaraki vagy Fenerkői annyi mint világítótorony-falu, a legvégső európai csúcson, melyen túl kitágul a beláthatlan határu igazán haragos Feketetenger, melyre alig értünk, már kegyetlenül kezdé hánytorgatni hajónkat. Azt mondják, ez legtöbb áldozatot kíván a hátára merészkedő hajósok közül, valamennyi tenger között.

Fenerkői előtt vannak az ugynevezett cyanei sziklák, az argonauták symplejái-nak elnevezve azért, mivel a habok mozgása úgy tünteti elő a tengerből alig kilátszó sziklákat mint valamely rágás közben fogait vicsorgató szörnyeteget

Ezen vége a Bosporusnak szintoly erősen van várművek által védve, mint a déli. Az európai részen két erőd 73; az ásiái 3 erőd 75 nehéz caliberű ágyúval; de közbe-közbe is vannak vet-ágyúk a Bosporus mindkét partján, nevezetesen a két Hiszszár 5 mázsás köveket is dobál az elmenő ellenséges hajókra.

Az egész Bosporust mindössze 251 ágyú védi az európai parton, az ásiain pedig 225, azonfölül 17 követágyú. A Feketetenger felé nem szélesebb a Bosporus 600 ölnél.

Következnek az ásiái partok. Legelőször is a Jamburnu hegyfok, mely a habok fölött magasán emelkedik. Az óvilágban Ancyräumnak nevezteték, azon köhorgonyról, melyet Jáson vitt innen magával. Azután van Filburnu, elefánt hegyfok; mellette Anadoli kavak erőd a Rumili kavaknak irányában, akként építve, hogy az arra haladó ellenséges hajót két tűz közzé vehessék.

Bujukdere irányában ezen egész utvalon a legmagasb emelkedettség, a frankok által óriáshegynek, a törökök által pedig Jusa-Dagnak, azaz Josue-hegynek elnevezett csúcs, emelkedik a magasba, mely a Bosporus felé két fokban végződik, Madsárburnu, Magyarhegy, és Meszárburnu, a halottak fokában. A két hegy közt van egy piczi

öböl, partján Umurkői nevű faluval. — A Madsárburnu alatt van erőd, az európai Déli-Taliannak irányában.

Unkiar Skelessi, az emberölőnek kiszállóhelye, a sultán sok czimeinek egyike, igen gyönyörű helyen fekszik, kedvencz mulató helye a sultánoknak. Nevezetes ezen hely az 1833-ik év Junius 26-án kötött békekötésről Oroszország és a fényes porta között, melynek egyik pontja, hogy Törökország tartozzék bizonyos időben a Dardanellákat elzárni valamennyi hatalmasság előtt, de azon bizonyos időt az orosz határozza meg. Sic ?

Bejkosz vagy Békusz regényes völgy torkolatában egy szép öböl felett.

Okbaba és Szekedere regényes török falvak.

Sultánia öböl a hasonló nevű nagy faluval, egykor III. Murad sultán palotájáról így elnevezve, mely azonban már elenyészett, csupán a nevet hagyva maga után.

Indsirkői, fügefalu. Ezen faluban Fuad basának Sipos nevű magyar kertésze van, miként Hebelt Amália állítá, mint ki ide is kijár zongoraórákat adni.

Csibbuklu nevezetes falu azon egykori kolostorról, melyet itt az 5-ik században Sándor apát alapított, melynek szerzetesei nemcsak a szokott 4 imaórában, de szünetlenül imádkoztak, miért is álmatlanoknak neveztettek el, de melyek mint észszerűtlenek eltöröltettek.

Kandillji várfalu, regényes szép félkörben építve.

Anadoli Hiszszár Rumeli Hiszszár irányában, alatta a mostani sultán kioszkjával s Kücsüg szű kis viz nevű kertjével.

Vanikói szép kerttel.

Csengelkői 2 kaszárnyával, IV. Murat alatt véres kivégzéseknek színhelye. A hajóról látszanak Csengelkői felett köszénbányaféle telepek.

Beglerbeg Ortakői irányában, II. Mahmud sultán

pompás palotájával, mint a ki ezen helyet Ferachfesának azaz növekedő örömnök nevezte el.

Istavros Beskitas irányában I. Achmet mecsetjével és nagyszerű kertjével. Itt kiértünk már a Bosporusból és Skutari és a Leándertorony közt már a Propontis vagy Marmora-tengerben elhaladva, Skutari és Kadiköi külvárosok közt vetettünk horgonyt, mohó vágygyal szállva ki Ásia partjaira.

Tehát itt vagyunk öreg Ásia, az emberiség bölcseje partjain! Különös érzés fogta el keblemet annak érzetében, hogy mit egykor gondolni is merésznök tartottam, annak most valósulását tapasztalom.

A társaság kétfelé oszlott, egyik része a kiszálló helytől balra Skutari felé, másik jobbra Kadiköi (birófalú) felé irányozta lépteit. Melyikhez csatlakozzam? Egy helybeli német Kadiköit állitván érdekesebbnek, hozzája csatlakoztunk tehát.

De mielőtt ezt leírnám, előbb egy pár szót Skutariról sőt még előbb Kugundsikról, mely Istavros és Skutari közt fekszik, s a mely Kugun nevű török szenttől kapta nevét, ki II. Mohammed idejében élt; közelében van Jukus Limani ökörkikötő, nevezetes arról, hogy a Bosporus elnevezésre figyelmeztet, mely szintén bos azaz ökörtől veszi értelmét. Bos-poros ökörgázló.

Skutari legnagyobb külvárosa Stambolnak, szintén 7, de kisebb halmon építve; van 100,000 lakosa, igen régi város, egykor Chrisopolisnak nevezteték. Keleti elnevezése Uskudar annyit jelent, mint hírnök vagy futár, a mennyiben Istambol futárainak ez legelső állomása, főpóstatahelye — Ásia felé. Van 8 mecsetje, egy Rufuj-Dervisek kolostorja, kik isteni tiszteletöket ugatva — miként Aja Sófiában létünk alkalmával volt szerencsénk hallani egyet

vonítani — végzik. Körbe ülnek törökösen és eleinte igen lassan kezdik „La-i-lah, -il-lah-la“ s minél tovább, annál sebesebben és hangosabban, míg végre felugrálnak s elferdített arcczal, jobb kezöket ég felé emelve, a balt hátra fordítva a derékhez támasztják s fél lábon ugrálva vonítanak. Elborzad az ember ily istenitisztelet látására.

Hasonló esztelenek az úgynevezett forgó dervisek is, kiket ugyan nem volt szerencsém látni, de kikről hallám, hogy addig forognak fél lábon, míg végre eszméletlenül a földre rognak.

Igen nevezetes a skutarii temető már nagyságánál fogva is, mennyiben egész Törökországban legnagyobb, hossza fél, szélessége negyedóra járásnyi, közvetlen a tengerparton, száz meg száz éves cyprusok árnyékában fekszik. Sok török nem tartja még Európát hazájának, csak ideiglenes tartózkodási helyének tekintvén azt, a miért is — kivált ha telik tőle — Ásiába, Skutariba viteti magát halála után, hogy ő is ott pihenjen, hol szt. prófétája nyugszik. Azért ily roppant benépesítése az itteni temetőnek.

Többi közt egy scandalum történt itt. Valamelyik Mahmud sultán a temető kellő közepére nagyszerű mausoleumban temettette el kedvencz lovát, mintegy annak tanuságául, hogy ő sultánsága alattvalóit is csak lovakúl tekintette, vagy megfordítva, lovát csak annyiban vette, mint akármely embert.

Igen sajnáltuk, hogy idő rövidsége miatt a Bulgerlu hegyére — mely Skutari mögött emelkedik — fel nem mehettünk, mint a honnan a legregényesb kilátás kínálkozik nemcsak magára a fővárosra, az Aranyszarvra, külvárosaira, de még Bosporusnak egy részére is.

Jerünk tehát át Kadikőibe, az egykori Chalcedonba. Ez a bosporusi Ásia partjának legvégsőbb hegyfoka dél felől; előtte terül el a Marmoratenger, mintegy keretbe

foglalt roppant tükör, mely keretnek balfelöli részét az úgynevezett Herczegszigetek (Prinzeninsel) képezik, mögöttök örökké ősz fejét egekig emelve a szt. Olympos; jobbra pedig az európai szerény partok. Szédítő magasak itt a tenger függőlegesen álló partjai.

Hebelt Amália szerényen hátrább intett bennünket a szemlélésben elmerülteket, azon hajmeresztő megjegyzéssel, hogy egy nem régiben Istambulban letelepedett svajczi kereskedő, a mint itt így, mint mi, merengett, oly közel talált lépni a meredek part szélére, hogy lába alatt a kavics engedvén, ő a mélységbe zuhant. Fiatal özvegye, két árvájával, könnyes szemekkel tért vissza hazájába. Riza basának van itt nagy kertje s palotája. Kiválik a többi közt az ujonnan épült katolikus kéttornyú templom, szintén az örmény templom is. Kadiköit, a tenger hátúl megkerülvén, hegyfokká képzí.

Itt volt négyszáz év előtt a híres Belizárnak is palotája, melyet a Nagy Solimán lerontatott. Szemeink előtt lévén a Herczeg-szigetek, ha már oly szerencsések nem lehattünk, hogy oda is átrándulhattunk volna, legalább néhány megjegyzést szabad legyen itt tennem róluk, miután igen érdekesnek mondatnak. Mindennap, estve felé, lehet oda gözösön átrándulni s reggel Stambulba visszatérni. Vannak pedig kilenczen: Prote, Antigone, Kalki, Plate, Oxeia, Pyti, Antiobidos, Nanidro és Prinkipo. Ez utóbbiban két jó vendéglő áll az utazók szolgálatára. Igen kedves kirándulási helye az itteni lakosságnak, hol kivált az est és korány elbájoló, s tengeri fürdője híres.

Beesteledvén immár, tapasztalás kedvéért — mellözve ez egyszer Amerikát — az épen elindulandó török gözösre ültem fel, hogy lássam az itteni gazdálkodást is.

A primitiv gözösök is így nézhetek ki, mint ezen török járművek, mind cigány munka — rondaság és pi-

szok. Az igaz, hogy a vitelbér is csekély. Kapitánya és kormányosa frank volt, már ilyen stambuliféle értelemben, mert itt minden, ki fezt nem hord, frank. Különben az ilyféle szállító gőzös igen sok van Istambulban. A galatahidnál több kikötőjök van, s a mint egy jármű megtelik utasokkal, azonnal helyet csinál másíknak, mely már lesi ennek elindulását. Czirkálnak pedig minden irányban s minden időben, néha oly közel egymáshoz, hogy szinte hajmeresztő nézni a közel veszedelmet. De azért a veszedelem ritkán történik meg.

Estve közebedünk volt a Teutóniában, hol poharak ürítették a testvériségért, az otthonlévőkért, és szerencsés hazatérésért.

April 13. Az épen ekkor itt szervezett iparmű- és terménykiállításba, vagy az itteni francia elnevezés szerint az expositióba menénk, mely itt a maga nemében első, a korszellemmel haladni látszó Abdul Azis sultán egyenes parancsából létesült, s f. év Mart. 15-én vette kezdetét.

Ezen kiállításról az időszaki sajtó, különféle nézetből indulva ki, különfélekép nyilatkozott. Az egyik lap feldicsérte, a másik legyalázólag szólt felőle; én részemről csak a tényt — amint van — beszélem el, minden részrehajlás nélkül.

Két részre van osztva, két nagy deszkaépületben elhelyezve, a nagy obeliszk éjszaki és déli oldala felől, az Atmeidan terén, mely az egykori hyppodromnak vagy lóversenytérennek részét képezi.

Az érintett obeliszk nagy nevezetesség, sőt csodamű Stambulban. Ez egy roppant, 50 lábnyi magas gránitdarab, finomra metszve s hieroglyphákkal telefirkálva, mely sok ideig földön hevert, miglen Theodosius császár felállíttatá. Hét év kivántatott e roppant munka végrehajtására. Kissé lejobb hasonló obelisk van egyes ködarabokból építve, s

közepe táján már annyira elkopva, elmosva, hogy minden perczen leomlással fenyeget. E két csonka gúla között állott egykor három érczgyóból tekert, mintegy 16 láb magas oszlop, mely most már csonkán áll, beépítve a kiállítás másik épületével, mely az európai gyári műveket tartalmazza.

Térjünk vissza a kiállítás első faépületébe, mely az érintett gránit-obeliszek előtt áll éjszak felől; ennek hossza 22 öl, széle 12 öl, négy fülkével, melynek egyike kávéháznak van fordítva. Közepe egy ölnyire van bemélyedve, szökőkúttal, mely körül van rakva gye- és virágágyakkal, melyek körül török zenekar játszik, különben a mélyedés disponálható része is igénybe vétetik némely kiállított tárgyak által, melyenek a gabonaneműek, liszt, sokféle török czipő és csizma, továbbá edény, viasz, sajt stb.

A mélyedés körüli tért mintegy 2 öl hosszú és egy fél öl széles fekvő szekrények foglalják el, kellő távolságban egymástól, melyekben különféle tárgyak, u. m. az egyikben dohány, a másokban pipák, a harmadikban pipaszárazak, csibukok, továbbá szelenczék, csigák, sőt egyben rovarok s pedig egykori hazánkfia által valának kiállítva. A mélyedés mindnégy végén egy-egy kioszkféle — üveggel körülvett — állvány emelkedik; az egyik férfi-, a másik női ruharemekekkel kirakva; a harmadikban arany és ezüst művek, a negyedikben pedig pipák s pipaszárazak szemlélhetők.

Az épület szentélyében (már ha templomhoz hasonlíthatók), vannak a sultán s két oldalán egyesek kincsei kirakva, melyeknek leírását adni alig volnék képes, azért abban is hagyom. Van gyémántokból készült pillangó, melynek csillámlása s rezgése oly szemfényvesztést idéz elő, hogy mozogni véli s elevennek képzei az ember. Ezen kincsek mögött igen nagy tért foglal el az itteni hajógyár

(Arsenal) mindennemű készítménye. Egy fülkében csupa képek vannak kiállítva, köztök a mostani sultán életnagyságú daliás képe lóháton, továbbá Napoleon sirja szt. Ilo-nán stb. Nem messze innen mindenféle hajóminták. Továbbá sokféle mangálok. De ezt már meg kell magyaráznom, mi az a mangál? Itt nincsenek kályhák, ha tehát hideg van, mert olykor itt is van ám hideg, mangálba raknak tüzet kőszénből. (Angolországi kőszénnek mázsája itten 50 kr.) Mangálok tehát nem egyebek, mint hordható kandallók.

Nevezetes egy francia naturalista G. Cheuvreux természetkabinetje, igen természetűen ábrázolván a hegyoldalon nyugvó nyulat; róka által felriasztott kotlóstyúkot, miként védelmezi csibéit; más oldalon biztosságban legelésző özet, melyre felünnen a vadász ezélez; továbbá egyes madárkákat különféle természetes helyzetben és nagyságban.

De ki volna képes mindezt előszámlálni, ily futó áttekintés mellett, azért is tehát még csak néhányat említek meg, t. i. strucz-madár bőrét s különféle készítményeket tollaiból, továbbá a sokféle schávlt és szőnyeget, brassai, aleppói, damascusi selymet s belőle egyes készítményeket, damascusi puskákat, márványdarabokat stb. A legérdekesebb, mi a sultánt is nagyon érdekelte, nemkülönben alattvalóit is, egy zongora, és pedig Istambulban készített zongora Kommendinger hazánkfia által. „De már mi is civilizálódni fogunk“ mondta volna a sultán ennek látásán s nyájasan kérdezett egyetmást Kommendinger barátunktól, ki valóban megérdemli, hogy itt egy pár sort neki is szenteljünk. Ő szekszárdi születés és mint vándorló került ide s becsülete és szorgalma által oda vitte dolgát, hogy most előkelő pérai polgár, elvett egy spanyol úri nőt, kivel igen szép gyermekei vannak; irányunkban kimondhatlan szivességet tanusított.

A mint valaki az ő zongoráján kezdett játszani, azonnal minden török oda tódult, annyira tetszett neki az ismeretlen kedves elandalító hang.

Innen átmentünk a másik kiállítási csarnokba, hol leginkább az európai, de kivált az angol gyárak készítményei valának képviselve. Itt hihetőleg többre számoltak mint tetteleg beérkezett, mert a roppant fabódé csak félig volt elfoglalva. Hossza pediglen 50, szélessége 25 ölre terjed.

Nevezetes tárgyak: 3 gőz-cséplőgép, szintannyi lőerőre; egy török kerek díszkocsi; kaszáló-, fűrészelő-, sőt még fejő-gép is; francia kompozícióval mesterségesen előállított malomkövek, gombkötő-, fonógép, kézi-malom muntlisztre. Veisznak asztalos szerszámai Bécsből, köztök gyurfakészítőgép s több kisebb nagyobb gép.

Délután — keresztülmenve a bazáron — meglátogattuk Solimán mecsetjét, mely sok galambjáról nevezetes. Van itt a galambok folytonos etetésére tett alapítvány, melynek következtében egy török folytonosan szórja a kölest a templom előcsarnokában a padozatot ott két rétből is elborító galambok közé, melyek aztán nagy hurutolással veszekednek az alapítvány örökségén. A galambásznak igen kell vigyáznia, nehogy valamelyikre rálépjen, mert a galamb szent madár a törököknél. Oly szelidek is, hogy kocsiderékba lehetne őket szedni, mert nem bántja őket senki. Színök hasonlít a mi vadgalambjainkéhoz.

De ne gondold óh olvasó! hogy ezek mind itt fészkelnek. Koránsem! mert úgy végtére kiszorítanák az embereket is a templomból; az egész városból ide járnak, résztvevők az alapítvány jótékonyágában.

Másnap, u. m. April 14-én kajkon végig evezünk az Aranyszarvon egészen az édes vizekig, mi nem kevésbé érdekes élvezetet nyújtott nekünk az előbbieknél.

Az Aranyszarv tán a legjobb kikötő az egész világon minden tekintetben. Tizenhat ölnyi mélysége képes a legnagyobb hajót, mi valaha épült, befogadni, legalább egy mérföldnyi hosszúsága pedig a legnagyobb hajórajnak is képes elégséges tért nyújtani; a kétfelől emelkedő hegyek pedig óvják az orkánoktól. Van rajta két hid; az egyik a többször említett Galata hidja, melyen vám fizettetik, s beljebb szintén egy, de jóval keskenyebb ennél, melyen szabad az átmenet.

A mint tehát a Galata hidjától elindultunk, balra esett maga Istambul fővárosa szorosabb értelemben a maga főnevezetességeivel, jobbra pedig Galata és feljebb Péra. A két hid közti tért mindkét parton a tömérdek hajó foglalja el, melyek közt hatalmas tengeri kereskedő-hajók is láthatók.

Elhaladván a másik hid éjszaki kapuján, a nagyszerű hajógyár terült el előttünk, mely diszére válik Istambulnak; előtte több tengeri hadihajó, részint harczkészen, részint javítandó állapotban. Minden tökéletesen kivehető, a mi a hajógyárban történik. Különben maga a hajógyár őrházak által — melyek az Aranyszarvnak mintegy harmadába beleépítvék — van körülbástyázva, mely őrházakon beljebb menni minden csolnaknak tilos.

A hajógyár felett, a hegyen Kossimbasa külváros van, mintegy Galata és Pérának folytatása nyugatról, igen nagy külváros, csaknem kirekesztőleg törököktől lakva. Itt van az u. n. Mewlewi-dervisek kolostorja, mint kik Allaht tánczczal imádják. Ennek folytatása a hajógyáron túl a Haszköi külváros, csupa zsidóktól lakva. Az Aranyszarvnak vize itten aranysárga, mi azt gyaníttatja velem, hogy hihetőleg aranysárga vizétől kapta elnevezését; vize — az édes vizek felé mindig fehérebb, míg végre egész folyóviz-szinüvé lesz.

Balra a török oldalon van Ejub külváros. Ejub annyit tesz mint Jób, így nevezték el Mohamed próféta zászlótar-tóját, ki 668-ban, midőn a törökök először ostromolták Byzánczot, itt elesvén, itt el is temettetett. Azon a helyen Konstantinápoly meghódítója II. Mohammed templomot építtetett. Különbén az új sultánok itt öveztetnek körül először a próféta kardjával. Az itt-ott sötétlő cyprusligetek mindannyi temetőt jelzenek.

Feljebb evezve az Aranyzarv habjain, s egyes örsze-mek mellett elhaladva elértük, Abdul Azis -- befejezéséhez közeledő — kioszkját; már itt jókora patak ömlik az Arany-szarvba, már ezek édes vizek. Még valamivel tovább kanya-rodva éjszak felé, elértük törekvésünk végcélját Kiak Hane falut, hol szintén több császári épület van s mellette a patak által formált szigeten zöld legelő a császári lovak számára.

Van itt egy császári ruhamosó gyár is. Nagy sokasága a törököknek szokott — kivált ünnep alkalmával — ide kikajüközni, oly annyira, hogy csak úgy hemzseg a tenger a sok kajkóktól. Minthogy mi reggel jöttünk ide, kevés embert találtunk, de annál többekkel volt szerencsénk ta-lálkozni visszamenet, kik dobszó s zene mellett iparkodtak kifelé, mulatással töltendők idejüket.

Nem hagyhatom említetlenül azt sem, miszerint itt mulatásunk ideje alatt volt alkalmunk látni törököket szántással elfoglalva nyilforma ekével két riskán, s meg-győződünk arról, a mi a törökről állittatik, hogy igen szépen bánik az oktalan állattal, mert ezen török is a ,hajszt és csalét' csaknem könyörögve ejtette ki jó husban levő két tulkainak.

Következett a visszatérés, s nemsokára délutáni 4 órakor a búcsúóra.

Vége az ezeregy éjszakának! Isten veled Istambul!

Jó barátink s barátnéink felkisérték a hajóra. Mielőtt azonban felléptünk volna, előbb a harminczadon kelle áthaladnunk, hol a kivitel 8° „ fizettetik a kincstár pénztárába.

De mily gyöngéden bánik itt a török az emberrel, ahhoz képest, mint ahogy Triestben bántak velünk. De minek is ezt újra emlékezetbe hozni?!

Könyezve búcsúztak el tőlünk hátrahagyott hon- és elvrokaink. Öt nap, — vajmi kevés egy ember életéből, és mégis mennyire elég arra, hogy szent érzelmek támadjanak s szentesüljenek az emberi kebelben!

Isten veletek! kedves rokonink! Irányunkban tanusított szivességtek az örök emlékezet oltárát szentelte fel szivünkben!

Egyet füttyentett a mozdony, s mi kevés perczek mulva eltűntünk, telve boldogító emlékekkel s merengésekkel az est homályában.

ISMÉT A HAJÓN A KEDVES HON FELÉ.

Smyrna.

Propontis vagy a Marmoratengeren végig ismét — de most éjjel — elhaladván, a kedves korány April 15-én már a Hellespontusban vagy a Dardanellák csatornájában talált bennünket, hol gyönyörködve a nem épen festői, de mégis regényes vidéken, szívtuk magunkba az egészséges tengeri léget. Jóllehet már fennebb is elmondunk egyetmást ezen a régi korból is nevezetes részéről a földkerekségnek, mindamellott nem lesz érdektelen e helyen kiegészíteni azt, mi ott tán hallgatva mellőztetett volna.

Nevezetesen egybehasonlítom a Hellespontot a Bosporussal. Hossza mindakettőnek majdnem egyforma, de széle már jóval különböző, mert Hellespont jóval meghaladja szélességben Bosporust. Bosporus sokkal regényesebb Hellespontnál; ott csupa paloták mindkét oldalon; itt igénytelen falvak — azok is gyérebben. Amaz tekervényesebb ennél, hihetőleg azért, hogy ott a magát áttörni igyekvő tenger szilárdabb akadályra talált, mint itt. Különben mindkét csatorna természetes védő bástyája Törökország fővárosának. Ily merengések közepett eszembe jutott Xerxes, ki dölyfösségében megkorbácsoltatta Hellespontot.

A mint a csatornát elhagytuk, a szép aegei tenger szigetei mellett, az ásiai partok hosszában sebesen haladtunk rendeltetésünk helyére, a nevezetes Smyrna felé.

Kiérve Hellespontból, jobbra hagyod Tenedos szigetét, balra ős Ásia partjain mutatják legalább helyét az egykor oly nagy szerepet vitt Trójának, hol most néhány széthányt ködarab s begyepesedett árok jelzi azon harczmezőt, hol a vitéz Achilles győzelmes kocsijához kötve a meggyőzött — nem kevésbé vitéz — Hectort, diadalmasan hurczolá Ilion falai körül, hol egy szép nőért annyi vér omlott ki.

Ábrándos gondolatokba mélyedve, elmereng az ember az őskor — ily mérvben kifejtett — férfias tettein.

Ásia partjai egész nap nem tűntek el szemeink elől, majd szerényen meghúzódva, majd büszkén emelve fel égfelé emelkedő csúcsait, mintegy annak tudatában, én vagyok Dhavalaghiri — Chinchinyunga (Achatari?) birtokában. Neked szegény Európa alig van Montblankod, mely eltörpül óriásim előtt?!

A szép Mitylene mellett 4 óra hosszant hajózáván, melynek hasonnevű fővárosa gyönyörűen volt kivehető hajónk párkányzatáról; különben is szép csendes idő lévén,

a fedélzeten élveztük a kedélyes társalgás örömeit, melyet nemcsak a hazatérés tudata, de a szokottnál regényesebb tengeri út gerjesztett bennünk.

Már a délutáni órákban kivehető volt Smyrna a kékes hegyek homályában. Feltűnő volt, hogy a midőn máskor nyilként repült, egyenesen a cél felé hajónk, most az egyszer egészen balra látszott hagyni Smyrnát, egy magas kopár hegynek tartván, mely a „három testvér“ egyike volt. Már-már aggódni kezdtünk, hogy már neki megy a hegynek a mi merész Amerikánk, mert egészen alatta valánk, s a hegy csak úgy pislogott reánk le, a hajón nyüsgökre, mintha el akart volna nyelni; de egyszerre, alig 50 ölnyi távolban a parttól, balra kanyarodott járművünk, s közvetlen a hegyek tövében — itt lévén legmélyebb és így legbiztosabb a tenger — haladott egészen Smyrnáig.

A tenger oda beljebb olyan furcsának tetszett, hosszabb vizsgáldás után miről győződünk meg? Uram fia! Hisz ezek nádasok! Ugy van. Roppant területű zátony formálódott itt már sok évezredek alatt, melyek nádasokkal földvék s csak a partok közelében van biztos csatorna a hajósok előnyére. Különben ezen zátony Smyrnának természetes védvára. De a mellett is vannak véderődei az ellenséges betörések ellen, nevezetesen egy benyúló földnyelven, már messziről fehérlő Sandschak Kalessi félórányi távolságra a várostól, hatalmasan védi a várost tátongó ágyúival.

Ezt elhaladva, gyönyörű félkör tárul ki a meghatott szemlélő előtt, jobbra az ezer lábnyi magas Págos várromjával, szemközt a kikötő, az egész mind megannyi épület-füzérrel övedzve, itt-ott haragos-zöld cziprusligetekkel vegyítve, melyek mindenkor temetőt jelzenek.

Smyrna (törökül Ismir) tekintélyes város, ékesen szólva: „Anatolia királynéjá“-nak, „Jonia koronájá“-nak,

„Ásia ékességé“-nek neveztetik; roppant félkörben terül el a tengerparton s a mögötte mérsékelve emelkedő magaslatokon. Lakossága 140 ezerre tehető, mely nemzetségek szerint: 60 ezer török, 50 ezer görög, 10 ezer örmény, 14 ezer zsidó és 6 ezer frankra oszlik fel.

A frankoknak és görögöknek több templomjok és zár-dájok van; az örmények új nagy kupolás temploma igen magas kőfallal körülvéve, öt-öt oszlophomlokzattal, disze a városnak, a templom udvara temető, siremlékekkel telve, köztök igen nagy értékűek is. — Az igen czifra oltárt kivéve, melynek tarka oltárfüggönyén 20 aranyos kehely van himezve, többi része a templomnak egyszerű, minden kép vagy faragvány nélkül. Ezen és a nem messze levő görög szt. György katedrál-templom közt az a különbség, a mi a katolikus és protestans templomoknál vehető észre. Ez csupa czifra állóhelyekkel, amaz egyszerű két sor padokkal. A szt. György temploma udvarában roppant nagyságu platán diszlik, méltó öcscse a konstantinápolyi efkafplatánnak. De már a smyrnai bazár alig árnyéka az istambulinak.

A mint kiszálltunk Smyrnában, egyik rész fel a Págosra ment, mi néhányan felülve szamarakra, a karavánok hidjához — mely Efesus felé esik s hová már vasköcsi is robog a völgyek kanyarulatán — indultunk. Kimondhatlan élvezetes volt ezen kirándulás.

Már maga a lovaglás szamarakon különös érzést keltett bennünk (ha a lovaglás szó ló-tól veszi eredetét, akkor a szamárhátoni menést természetesen nem lehet lovaglásnak mondani, hanem — *sit venia verbo* — (tán szamargolásnak?). Látva egymást ily helyzetben, lehetetlen volt nem nevetnünk egymáson, a jövők-menők pedig egészen egykedvűen haladtak el mellettünk, mint midőn mi lovas ember mellett haladunk el.

De mikor mi is egész uri csoportokkal találkoztunk, köztök úri hölgyekkel is, kik szintén szamarakon ügetének, a mellett még az ó korból is esziünkbe jutottak a szamarakon nyargaló királyok, sőt maga üdvöztünk is, kibékültünk sorsunkkal. Még mielőtt a karavánok hidjához értünk volna, már is találkoztunk, kikkel találkozni akartunk, tevékkel, a puszták ezen eleven hajóival, s pedig már a város szűk utczáiban, hol csaknem rosszul jártunk, mert a megterhelt tevék oda szoritottak a falakhoz, annyira, hogy csak nagy erőfeszítéssel birtuk eltaszítani a gyáva állatot, hogy szamarastul együtt össze ne morzsoljon.

Igen rút kinézésű ezen — különben igen hasznos — állat, mely annyira gyáva, hogy inkább agyonvereti magát semhogy lépést is tegyen előre vezető nélkül. A miért is vagy az ember maga vezeti, vagy még inkább szamarat kötnek 20—30 teve elébe, ki büszkén lépked, mint valami vezér az otromba állatok előtt. De különben is a szamarak ott nagyobbak s szebbek mint nálunk, mindamellert tevék elébe kötve úgy tünnek fel, mint valami kis kutyák. A tevék egymás farkához vannak hosszú sorban oda kötve az utak szűke miatt, de még inkább azon okból, mint már fentebb említém, mert vezető nélkül egy tapodtat sem mennek előre. A tevének menése tepsi-nagyságu húsos talpival, minden nesz nélküli.

Felérvén a hegyre, csikóinkról leszállottunk, s midőn eléggé gyönyörködtünk volna a felséges kilátásban, melyet egyrészt az alattunk félkörben elnyúló tengerparti város s maga a tengerből, — másrészt pedig a távoli ephesusi halmok láncolata nyújtott, hová epedve vágytunk eljuthatni, de az idő rövidsége akadályul szolgált: elszéledtünk fűvészkedni s gyönyörködve szemléltük az ásiái Flórát.

A többször említett Págosról még annyit említek, hogy ez a város felett közvetlenül emelkedő, mintegy ezer

lábnyi magas hegy, melyen a középkorban az őskori Smyrna romjaiból épült hatalmas vár uralgott, de melynek most ismét csak romjai láthatók.

Smyrna történelmileg arról nevezetes, hogy Homér örökbecsü költeményét itt költötte, miért is Smyrna szintén egyik a hét város közül, ki az ismeretes latin distichon szerint: „Septem urbes certant de stirpe celebris Homeri, Smyrna, Rhodos, Kolophon, Salamis, Chios, Argos, Athene“ — Homért fiának vallja. Továbbá, hogy a keresztyén egyházatyák egyike Polykarp itt szenvedett vértanuhalált.

Estve felé felszedvén horgonyait Amerikánk, elbúcsúztunk Ásiától és Myteline s Chios szigetek között Psara mellett elhaladva, erős szélben Athén felé tartotunk. Öreg kapitányunkat némelyek aggódva ostromlák kérdéseikkel, a sok köszikla közt haladván hajónk, — mert itt evezünk az igazi Archipelaguson keresztül — nincs-e mit tartanunk valami veszélytől? „Isten segedelmével jelenlétem kezeskedik, hogy tökéletes biztosságban vannak önök; én ismerem ezen tengernek minden zege-zugát. Nyugodjanak békével!“ Ő egész zordon éjjel fent virasztva örködött felettünk, delejtűjével mulatván magát. Reggel midőn Andro és Euboea közötti tengerszoroson, miként odamenet is, szerencsésen áthaladtunk volna — Európa partjainál valánk. Így haladtunk éjszagnak az Aegina öbölben Athén felé, midőn a nap felkelt. Ez okozta ama szemfényvesztést, mely szerint a nap nyugatról látszott fölkelni, mert már ekkor Attica félszigetnek — mely mögül a nap emelkedett — nyugati partjain valánk, holott mi a keletin véltük magunkat.

Gyönyörű korány volt ez, kimondhatlan édes érzelme-
ket költő keblünkben ama szemle által, melyet a félho-
mályban Athén nyujtott, vékony ködfátyollal fedett tágas

térségével, melyet a körülfekvő kék hegyek fél keretbe látszottak foglalni.

Az alacsony part elfedi Piraeust, csak az árboczerdő csúcsai vehetők már jól ki, mintha a dombtetőn földbe gyökeredztek volna. — Egy kanyarulat s a piraeusi szép kis öböl s partján maga Piraeus terül el előttünk.

A kikötőbe két oszlop között mentünk, mely alig van 20 öl távolságra egymástól, azontúl ne merészkedjék evezni, kivált nagyobb hajó, mert bizonyosan zátonyra ül. A kikötő tehát zátony és felette épült erőd által védelmeztetik ellenséges betörések ellen.

Szokott módon csolnakokon — melyek itt széltiben háromszögletes vitorlácskákkal ellátvák — partra szállván, nem törődve Piraeus nevezetességeivel, az előre ide rendelt kocsikra kapaszkodtunk, azon édes reményben ringattatva, hogy a földkerekség egyik legjelentékenyebb pontjához közeledünk.

Athén.

April 17. Másfél órai sebes menet után az ezer- meg ezer éves szántóföldek között, melyek immár annyiféle nemzetek vére által kövérítvék, kies olajfaligetek és szőlődüllők mentében csinált országuton elértük Athént. Erősebben dobogott szivünk Acropolis látására, mely még most is büszkén emelkedik őskorának romjaival az új Athén fölött. Önkénytelen jelent meg előttünk az őskorban itt élt hősök, Plato, Socrates, Aristoteles, Pericles stb. emléke, ezen nevek ismét emlékünkebe hozattak, midőn az utcza, sarkokon elhaladván, Demosthenes, Euristides, Pericles-Diogenes stb. nevekről nevezett utcafeliratokat olvastunk. Kissé lejjebb alatta dél felé ott áll a csillagda, a kormos Theseus temploma, a Nymphák temploma. Ki életében a

Theseus templomát Bécsben a népkertben látta, látva most eredetijét, kénytelen reá ismerni, annyira hasonlít az utánzott az eredetihez.

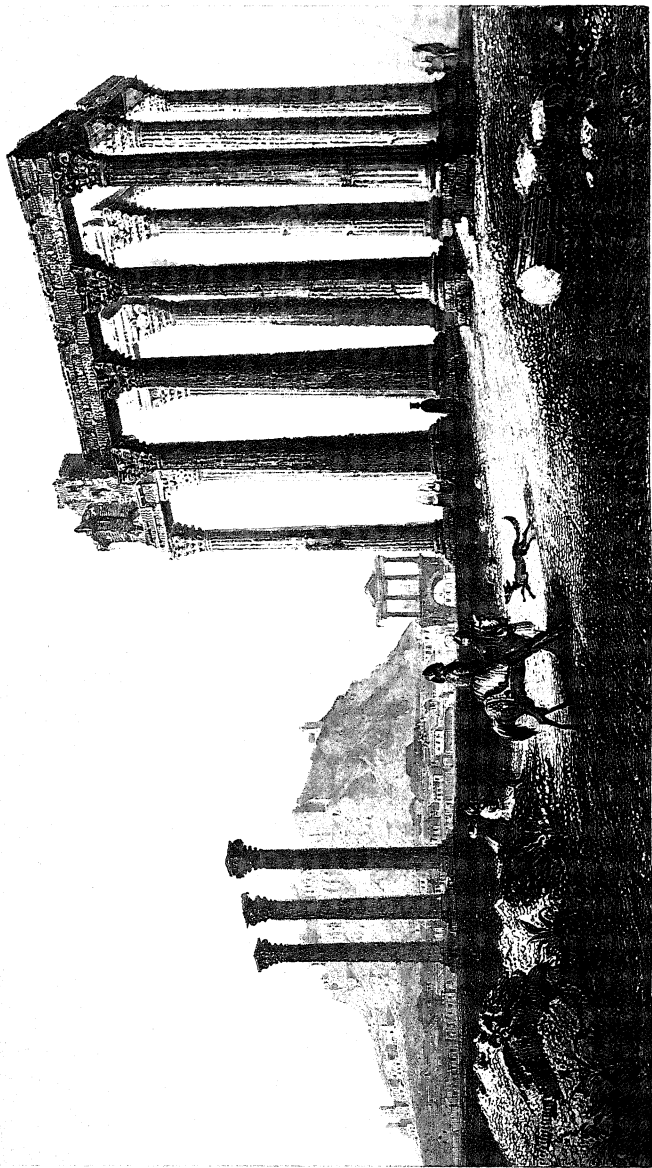
A társaság itt véletlenül kétfelé oszlott, az egyik része, ki jobb lovú bérkocsikra tehetett szert, jobbra hajtatott, egyenesen Acropolisnak, másik része, melyhez magam is tartoztam s kik leginkább kényelmes társaskocsikon foglaltunk helyet, végig hajtottunk az egyenes Hermes utcán.

Már Piraeusban vettük észre az új életnek nyomát. Hol azelőtt szigorú megvámoltatás bosszantásának volt alája vetve az utas, most háborítlanul szállhattunk partra. Tehát nem elmellőzhetlenül szükséges az országok boldogítására az istentelen vám, melytől minden utazó méltán elborzad, mint az emberiséget lealacsonyító intézvénytől?

A mint új Athén városába lép ez ember, úgy tetszik, mintha valami csinos tiszta szobába lépne. Az utcák tiszták, a járdák márvánnyal szegélyezettek, s a kocsi-útnál emelkedettebbek. Mindenütt új élet, derült arcok, meglegedettség, katona sehol, és mégis mindenütt — mert minden polgár nemzetőr — a legnagyobb rend, mert minden polgár felügyel a rendre. — Tehát így néz ki egy elárvult nemzet! — gondolám magamban.

Az egész város fölött emelkedik a királyi lak, szebb helyet keresve sem lehetett volna számára találni, elkülönzött pompás négyszög épület, de hajh! árván áll most és elhagyatva, csak egy csapat nemzetőr által lakva, kik a felügyelői s rendet tartó szerepet viselik benne.

Az egész gyönyörű lak egy kertnek közepén áll. Udvara aloéval van szegélyezve, itt-ott egyes fiatal cicas revóluta pálma ékeskedik, mintegy tudtul akarván adni, hogy itt kezdődik már a pálma-éghajlat. A királyi lakot elhagyva, gyönyörű fasorok közt, melyek előttünk ismeretlen „piperiata“ nevű világos-zöld lombozatu fákból

W. A. T. B. & C. 1840. H. J. G. P. 1840. 15

TEMPLE DES JUPITER OLYMPIUS.

Hadrián Zeus-üdvcsarnoka és a fellegvár.

állanak, egy gömbölyded fensikra jutottunk, az Acropolis északi oldalára, az úgynevezett Olympiai Zeus (Jupiter) templomához. Az egykor 120 roppant korynthusi oszlopból, már csak 15 áll fent; 13 együtt még keresztfallal egybefoglalva, és 2 valami 100 lépésnyire lejjebb, mellette a 3-dik 1852-ben ledölvé. Ezen ledölt tanuskodik minden egyes oszlop roppantságáról, miután ez 18 darabból van összealkotva, s minden egyes darab egy kubik öl térfoglalatu s legalább 200 mázsa súlyú.

Ezen roppant templomot Pisistratus kezdé építeni 530. Kr. e. s Hadrian római császár fejezte be 120. Kr. u. Tehát 650 év kivántatott ezen roppant építmény befejezésére. Nagyságában csak az ephesusi Diana temploma által közelített meg, hosszában 55 ölet, szélességében pedig 28-at számítván.

Innen délkeletre egy szük völgy ereszkedik alá, melynek mélyedésében Ilissus folyócska csergedez, egy mester-séges tavacskát képezve, melynek vizét leginkább mosásra használják az athéneiek. Egykor három templom emelkedett partjain: Apollo-, Aphrodite- és Ilissus temploma, különösen pedig bal partján volt az úgynevezett, egykor annyira híres Stadion, a görög fiatalság kedvencz gyakorlóhelye, hova nem egyszer 40,000-nyi közönség is gyült egybe, gyönyörrel szemlélve a növekedő hősök eme hasznos időtöltését. Jelen időnkben örömmel halljuk fővárosunkban is életbeléptetni a torna-egyletet, mely némileg a régi görög stádiumra emlékeztet.

Nem messze Ilissustól volt az egykori világhírű Lyceion (lyceum), melyben Aristoteles tanított. — Zeus templomát elhagyva, Acropolis felé vettük utunkat, mely függőlegesen emelkedett fejünk fölött a magasságban. Elhaladva a Hadrián ivén, a katonai kóroda mellett, hegynek felfelé kanyarodva, egy térségre jutunk, mely a vár falai

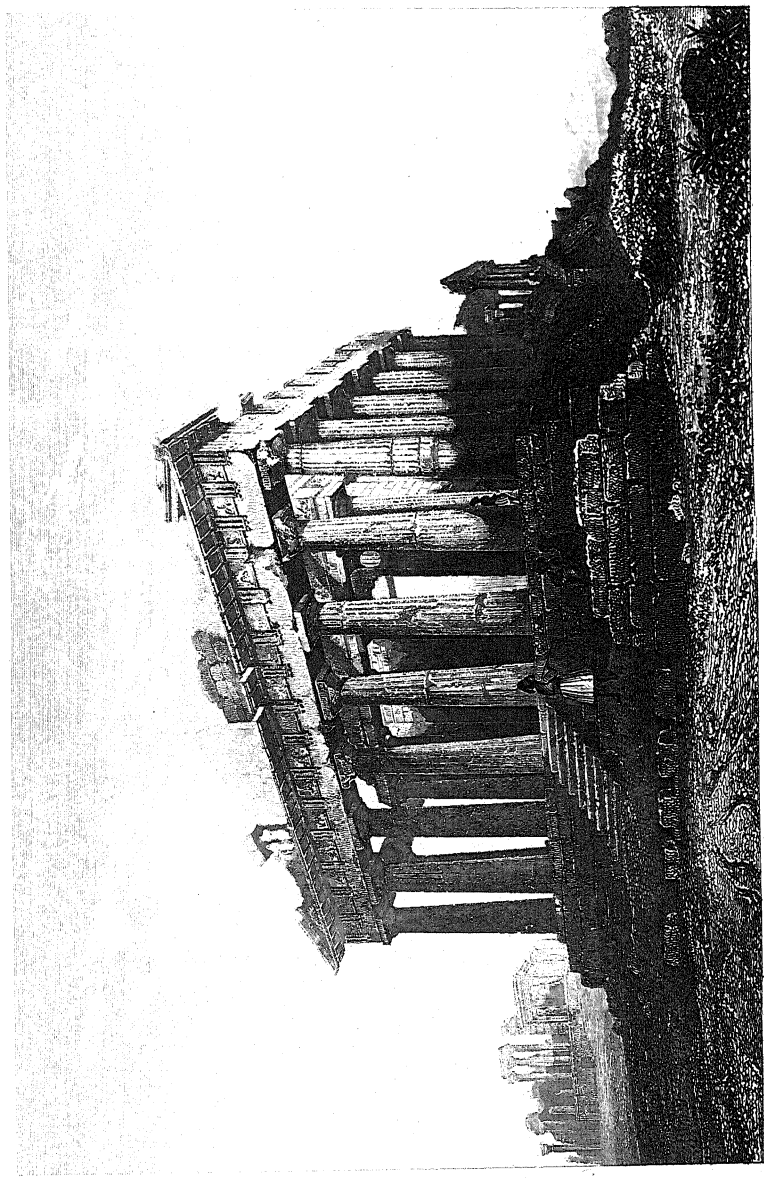
alatt számtalan széthányt ködarabokkal — mint megannyi emlékkövel — van elborítva, melyek mindegyike az őskor bélyegét hordja homlokán, faragvány-, vagy felirat-töredékét tüntetve elibünk. Ezen térnek hátsó részében, közvetlen a várfalak alatt, tökéletesen ki lehet venni az ókor első színkörét Dionysos színházát, melyben Aeschylus, Sophocles, Euripidész darabjai adattak elő, az ülések félkörben még most is úgy állanak, mint 2000 év előtt, fehér márványból, görög felírásokkal *κερως, ἱεροφανοον* stb., melyek hihetőleg a tulajdonos nevét jelzik. Feljebb ehhez hasonló félkört értünk el:

„Herodes Atticus Odeon“-ját, hol az ülések, szintén úgy mint az előbbinél fehér márványból is tisztán kivehetők. Erről az mondatik, hogy Maratoni Tiberius Claudius Herodes, igen gazdag athénei polgár építé fel 140. Kr. u. korán elhunyt nejeének Regillának emlékére, mivel életében rosszul bánt, a mi miatt is annak halálával lélekmaridosásokat szenvedett.

Végre több, ezen régiségekre felügyelő, őrcsapatok mellett elhaladva, néhány kapun keresztül, feljutottunk a szentek szentélyébe, a magas köfallyal körülvett Acropolis várának belsejébe.

Itt először is az annyira híres propyleumokra vagy előcsarnokba jut az ember, még most is nagyszerű lépcsőzet; egykor pedig disze az építészetnek, mit Pericles öt év alatt, 436—431 Kr. e. hihetetlen gyorsasággal építtetett fel. Fedélzete ezen pompás lépcsőzetnek, hat hatalmas dóriai oszlopon nyugszik. A lépcsők karzatain számtalan régiség, szobrászati és irodalmi maradvány nyugszik.

Innen jobbra van *Νικηαπτειρος* (szárnyatlan győzelem-istennő) temploma, Cimon által építve, melynek jelentősége az lehetett, hogy a győzelem Athenétől el nem repülhet. Balfelől juthatni az úgynevezett *πιννακοθη* terembe,

THE PARATHENON, AS IT APPEARS IN THE YEAR 1845. BY J. H. STUBBS.

PARATHENON.

mely telve van régiségekkel, melyek a görög szobrászat fénykorára emlékeztetnek. Innen a velencei torony alatt, az Acropolis tágas udvarára szolgál a kijárat ; balra az Erechteum, szemközt pedig az udvar közepén a pompás Parthenon tűnik fel, mindkettő legfőbb disze ezen igazi ó-várnak.

Parthenon nagyszerű, köröskörül 50 dóriai oszlopon — melyek közül a négy szögletoszlop erősebb a többinél — nyugvó tornáczczal körülvett márványtemplom, mely egykor Athene Parthenos vagy a szűz Athénének volt szentelve, ki az isteneknek atyja Zeus fejéből keletkező, a görög tudomány, vitézség s műveltség eszményképe vala. Az athéneiek ezen büszkeségét is a dicső Pericles, Phidiasz szobrász és építész barátjával létesíté, mi által magának a halhatatlanság koronájába egy ékes gyöngyöt foglalt.

Még ezer év könnyen elrepül a mulandóság honába, s az emberi ész és művészet e remekje ódon öltönyében, mint tisztelet tárgya fog fennmaradni.

Másik régiség s az építészet remekje az Erechteum, Erechteus király laka, melyet ő Athene Polias, vagyis Athene mint városvédnökének tiszteletére emelt. Már Homér említi az Erechteumot, mint Athene kedvencz lakhelyét. Később a törökök háremet csináltak belőle, melyet 1827. egy bomba szétrobbantott, és állítólag sok szép török nőt a romok alá temetett.

Innen a várnak északi bástyájára, mint legmagasb emelvényére mentünk, honnan valóban elragadó a kilátás, egyfelől az alatt elterülő ujkori Athénre s annak egyes pontjaira, u. m. a királyi lak, a görög metropolitán templom, a katolikus katedrál, a francia követségi palota s az egyetemre ; másfelől a városon túl emelkedő Pentelikonra, márványbányákra, a szt. György sziklára, a Maratoni mezőre, hol Mitridates Xerxes hadait megveré, továbbá szemlélhetők Theseus temploma, a gözgyár, csillag-

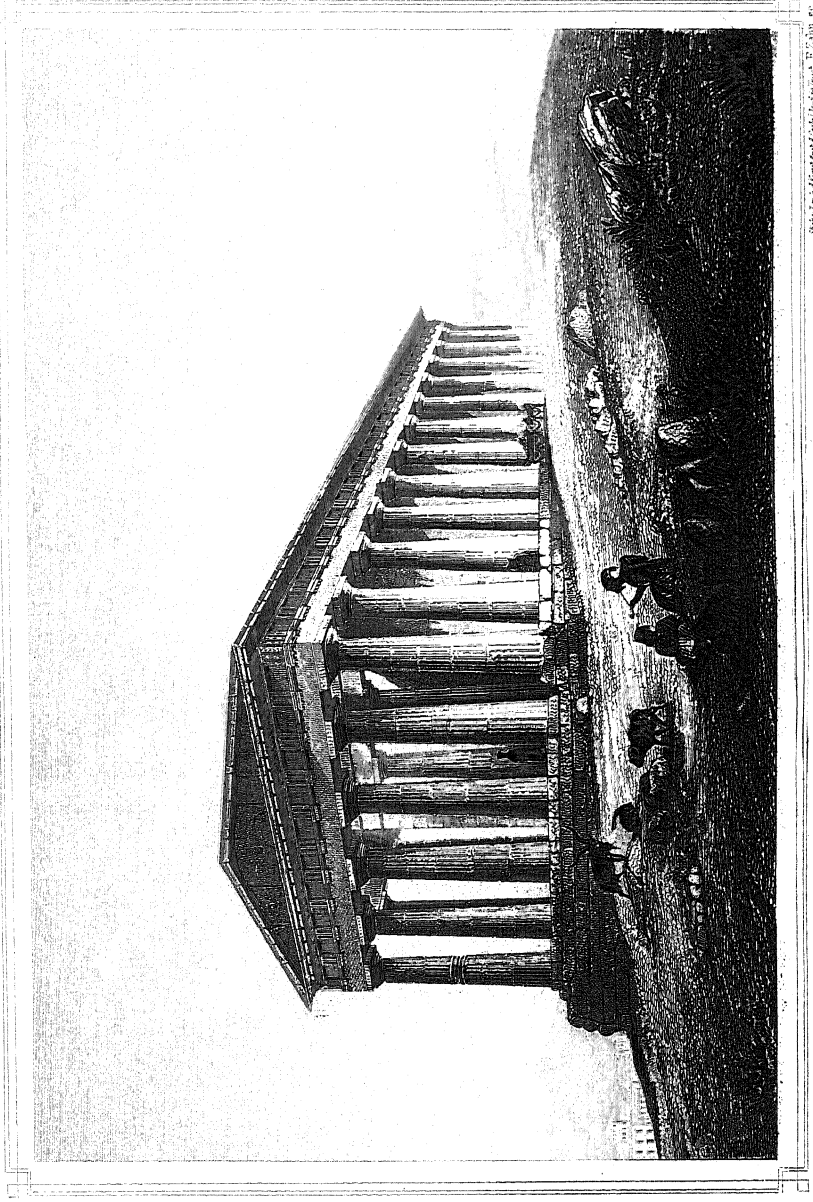
vizsgáló torony Pnyx, Museion halma s alatta Socrates börtöne, távolabb az Aeginai öböl s t. b.

A várból lejövén, jobbra esik az egykor híres Areopag dombja, hol még most is az öskor biráinak — kik előtt Pál apostol ama nevezetes védbeszédet mondotta, mely a bibliában az apostolok cselekedeteinek 17-ik részében van féléjegyzve — márványból faragott ülési látszanak. Az Areopagot úgy lehet tekinteni, mint az ókor esküdtszékét.

Acropolis Areopággal egy külön álló emelkedést képeznek, melynek két oldalán terjed azon lapályos lejtőség, melyen elterül a mostani Athén városa; másik két oldaláról pedig észak és kelet felől egy völgy által választatik el, melyen túl három nevezetesebb domb emelkedik: a Museion, Pnyx és a Nymphák halma. Museion halma Musacus költőtől vette nevét, mint kinek itt síremléke volt. Ennek tövében van azon három üreg, mely Socrates börtönének mondatik, s melynek középsőjébe, az ajtón kívül csak felünnen szolgál nyílás; az egész ür-kösziklában lévén kifaragva.

Ezen dombról lövették többször Acropolis ellenséges csapatoktól, legutóljára a szabadsági harcban Reshid basa vitézkedett e dombról a sz. Acropolis ellen. — Közvetlen Museion mellett még magasbra emelkedik Pnyx halma, a rajta levő kápolnával. Itt volt egykor a régi athénei polgárok gyűlése, szónokszékkel ellátva, melyről egykor Demosthenes ménydörgött szabad polgártársai felé, s honnan később az áruló Aeschines tarta hozzájuk hizelgő de mérges szónoklatokat.

Pnyxtől ismét csak kis völgyelet választja el a Nymphák halmát, mely azért neveztetik úgy, mivel oldalain több mélyedés és kis barlang látható, honnan a pajzán nevetgélő nymphák bájos hangjai hallatszottak ki. Az ezen halomra vezető uton, látszik egy sima kő, melyről a magtalan nők szoktak volt lecsuszkálni, azon czélból, hogy ter-

Engraving by J. G. Thompson, F. G. & Co. N. York.

Temple of Theseus — THESEUS TEMPLE — Temple de These.

THESEUS TEMPLE

méketlenségöknek vége szakadjon, s hogy e balhitben sokan szenvedtek, tanusítja ezen kösziklának egész simává koptatott alakja.

Következnék a Theseus temploma, éppen úgy körülvéve — számszerint 34 — dóriai oszloppal, és tornáczczal ékitve, mint a Parthenon. Ezen szentélyben zárt ajtókkal őriztetnek mindazon művei a művészetnek, kivált szobrászatnak, melyek reánk, mint az őskor tanúi, emlékül maradtak fel.

A benne találtató szobrok anyameztelenül vannak faragva; köztük a gygantok, kik azonban alig nagyobbak egy ölnél, de remekül kivésett izmokkal.

Innen a városba — az Andreanos Gymnasium falai, egy kaszánya hátsó falát képezve; kissé feljebb a széltorony vagy az Aeolus tornya; ismét tovább Hadrián császár Stoája látszik, s t. b.

Most már következnek az új Athénnek leírása. Mint székváros tökéletesen jellemzi — illetőleg képviseli az egész országot. Kis terjedelmű, miként országa, de tömött, szilárd, gyönyörű, miként ez, mindenütt élet és haladás, miként az egész honban.

Délután 4 órakor nagyszerű ebédünk volt az Angletterre szállodának udvarkertjében, az egész helyiség virágokkal s citromlombozattal vala felékesítve. Alig keltünk fel az asztaloktól, már ott várt a sok bérkocsi, melyekre felugrálva, mint valami lakodalmi nép vágattunk a kikötő felé, áthatva a látott és tapasztalt dolgok édes érzetétől.

A bérkocsiból csak pár lépést kelle tennünk a reánk várakozó vitorlás csolnakokra, melyeken vidoran szállingoltunk egymásután kedves Amerikánkra. Valami nagyszerű volt ezen kirándulás. Alig múlt el néhány óra, s mi az ős romok tengeréből, mint valami varázsvesszővel átröpítettve, egyszerre a habok tengerén találtuk magunkat.

Estve felé ismét a sik tengeren valánk Salamis sziget mellett elhaladva, hol Aristides Xerxes hajóhadát tette tönkre.

Lejebb következett délfelé Aegina szigete, melytől elnevezését nyerte az öböl is.

Reggel april 18-án Cerigo jóniai sziget mellett viradtunk fel, a Közép-tenger hátán. Alig lehetett habot észrevenni s hajónk mégis hatalmasan hintázott. Kedves látványt nyújtott Morea havasa a Pentedactylos hegyláncz, melynek csúcsát a kelő nap megaranyozá.

Ugyanazon vonalon haladtunk most is, melyen odame-net, s estve felé elértük Zantét.

Zante.

Zante (Zakyto) a jóniai szigetek egyike, melynek hasonnevű fővárosánál pár órára kikötöttünk, hogy gyönyörű fekvésű s áldott kertszerű vidékében gyönyörködtessük szemünket.

Nem levén programmunkba befoglalva ezen sziget, csak derék Flórónknak köszönhattük itteni kiszállásunkat, kinek különös kedve és kivánsága volt itt megállani, hihetőleg valami kedves visszaemlékezés lehetett a rugó, mely őt ide vonzá, vagy tán jószívűségénél fogva akart nekünk egy pár kedélyes órát szerezni.

Elég az hozzá, hogy mi Zantéban kiszállottunk s ez bennünket szerfölött örvendeztetett, mert alkalmunk volt meggyőződni arról, mikép az embernek elégséges egy ily kised édeni kör, arra nézve, hogy boldog s megelégedett lehessen. Mert e sziget alig $7\frac{1}{2}$ □ mérföldnyi tériméjű, még is 42,000 boldog és megelégedett lakost számlál s így csaknem minden □ mérföldre 6000 lakos esik. A főváros, melynek 20,000 lakosa van, félkörben terül el a tenger part-

ján, Scopos hegye alatt, mely mögött gyönyörű térség tá-
gul ki, ellepve szép zöld szőlő, olajfa, narancs és articsóka
telepekkel. Nagyban termesztetik itt a mazsola-szőlő, arti-
csókát pedig egész utunkban itt láttunk legszebbet és leg-
nagyobbat. A várost egy kis erőd védi, a tengeri megtá-
madások ellen.

Épen estvére harangoztak, midőn a hajóra szálltunk.
Kellemetlenül hatott reánk ezen harangszó, mert a félre-
vert harang hangjához hasonlított, miután a harang moz-
dulatlan állott, csak kétfelől hozzá ütődő ütője idézte elő a
szokottnál egészen más, rettegtető hangokat.

Igy elbucuszván a kedves helytől, hol annyira szeret-
tünk volna hetekig mulatni, mire kihajnalodott, april 19-én
Korfu tünt fel előttünk.

Korfuról már előbb tettem megjegyzéseket, mind a
mellett szabad legyen itt is néhány észrevételt tennem.

Épen vasárnap reggele volt, midőn kiszállottunk. Hogy
ünnep volt, azt a csinosabban öltözött közönségen lehetett
ugyan észrevenni, de a széltében álló zsb vásár, zaj, a mezőn
játszó, labdázó, tekéző népség, köztük vén kamaszok is nem
igen volt megegyeztethető azon gondolattal, hogy itt angolok
legyenek az urak; vagy tán azért van ez így, mivel az an-
gol némileg megszünt már ur lenni itt? Vagy tán valami
török maradványnak tekintendő az, mint kinek vallá-
sa nem tiltja a munkát és így a kereskedést sem urnapján.
Megnézvén a mit múltkor időrövidség miatt nem tehet-
tünk, Felsőges császárnénk Erzsébet itteni tartózkodási he-
lyét, s a környékén levő gazdag narancs-ültetvényeket —
ismét a hajón valánk.

Másnap april 20-án egyenes irányban kellett vala szel-
delnünk Adria hajjait Velence felé, de a mi derékapitá-
nyunk, itt is eltérve a programmtól, Dalmatia partjaihoz
tett előbb egy ugrást (már mint olyat, minőt az ily hajó

szokott tenni) s mi élvezettel gyönyörködtünk Orebia és az érdekes Corsula tájain. Itt is, miként Smyrnáhozi közeledtünkkor, egyenesen hegynék tartottunk, s csak midőn egészen alatta valánk, kanyarodott balra hajónk.

Corsula gyönyörű kis sziget, kis erőddel ellátva. Távolabb tűnik fel Lissa, egy kis öbölben meghúzódó városka. Jobbra a tenger mélyen benyúlik a dalmát partok közé, azokat némileg megcsipkézve és így regényesítve.

Ezen kis félretérés után, mely általános kedélyességet és elégteltséget okozott a hajón, balra vette irányát Amerikánk s másnap azaz april 21-én reggel messziről látszotak felénk közeledni Velence partjai.

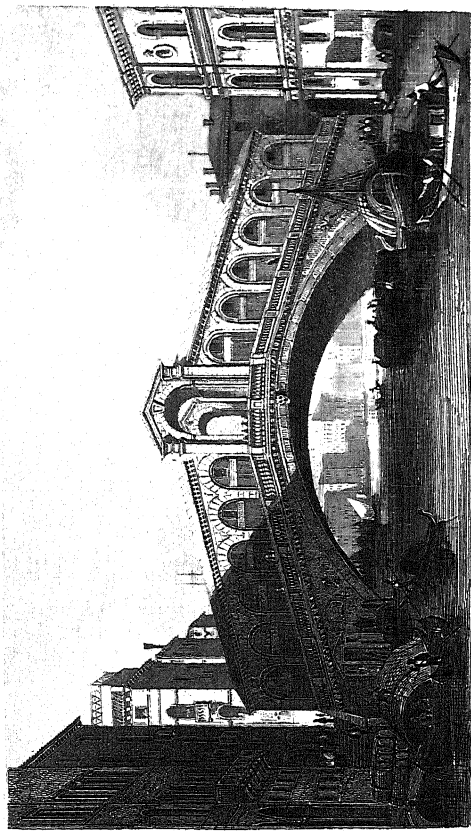
Velence.

Az, ki nem jutott még azon szerencséhez, a földkerekség ezen sajtáságos pontját áttekinthetni, azok után, a mit e nevezetes városról hallott vagy olvasott, különös gondolatokkal eltelve s érzelmekkel áthatva — közeledik Velencéhez.

Mi már kora reggel ott lestük a fődélzetben az előttünk kibontakozó panorámának minden legkisebb részletét.

Először is egy sötét szalag terül el a tenger sima tükörén, mi nem egyéb a nevezetes Lidó földnyelvnél, mely a lagunák folytonos tisztogatása következtében a leülepedett iszapráhordása által folytonosan nagyobbodván, — már gyönyörű kertekkel diszeskedik s gyarmatokkal is megnépesített, és egy mólóba végződik, melynek mindkét partja erődök által védetik. Ezen móló által formált széles csatorna Malamocco, keskeny lagunába végződik; mely, daczára annak, hogy több medertisztító hajó által tisztogattatik folytonosan, még is a nagyobb hajók — milyen Amerikánk is volt — csak nagy ügygyel-bajjal vergődnek át rajta, míg a nagy

Venezia.

Edouard Alle au Verc.

Chapelle de la Madeleine.

FONTE DI RIALTO.

Ponte Rialto Venezia.

csatornába (Grand canal), mely Velenczét *S* formában két részre szeli — bejuthatnak.

Az említett tisztító-hajók némileg a vizimalmokhoz hasonlíthatók, de melyek kerekeikkel lehetnek az iszapba s kanál alakú lapátjaikkal azt a hajóba öntik, honnan aztán az említett iszap kihordatik az előbb említett földnyelvre hol ama gyönyörű kertek virítanak.

Az utazó ezen útjában nemcsak tisztító-hajók mellett halad el, de jó tova — midőn még alig látszik Velence — száz meg száz kisebb nagyobb hajó és bárka tűnik fel a láthatáron, melyek az apály segédelmével különféle — de leginkább halászati czélból hagyják oda a fővárost, a dagálylyal oda ismét visszatérendők. Az ily hajók egyike még jó messze a móló előtt megállította hajónkat. Mi az? mi az? lön az általános kérdés. Tán finczok? Oh nem! egyszerű kormányos ült fel hajónkra, mert e távolságban kezdődnek már a víz alatti lagunák; hogy tehát annál biztosabban haladhassunk, e tájat jól ismerő kormányos állt a hajó kormányához. De ez még nem volt elég, mert alig haladtunk egy darabig a lagunában, ismét felénk tartott egy bárka, melynek közepén egy sajtáságos mogorva kövér öreg ült. De ez még is csak valami respicient? — gondolám magamban, mert — zárjelek közt legyen mondva — a mindent tudni akarók egyike, milyen hajónkról sem hibázott, bizonykodott, hogy a kutató finczok még a tengeren elébe mennek a hajónak, hogy azt dohány végett szigorúan megkutassák; nem csoda tehát, hogy a mi öregünket is hasonlónak véltük, de csalatkoztunk, mert ő kigyelme nem volt más, egy veterán kormányosnál, ki a lagunák minden zege-zugával, legalább 50 év óta ismeretes. Alig lépett fel a hajóra, szegény jó Flórónkat háttérbe szorítva, ő fogta fel a vezényszót és sajtáságos rikácsoló-rekedt, harsóna tompa hangon kezdé a Stopeer, konet-iser, pupu-

la-pupa szavakat még a tengerész tiszték s matrózok mosolygására is hangoztatni. Jaj volt a szemközt jövő kisebb hajó vagy bárkának, mint a melyre ő az olasz káromlás egész regementjét leteremtettézte. Roppant dictátori hang és állás! Valóságos matróz- király. Nekünk utasoknak kedélyes multságunkra szolgált. Kiszállásunkkor már ott ült ám a legközelebbi csapszékben, már teszem olyan palotaszerűben, mint milyenek Velenczében vannak hatalmas üveg ütegekkel körülbarrikadirozva.

Igy — pár órai küzdelmes menet után ezen keskeny lagunában, hol többször kelle meg-megállanunk, párszor pedig félig meddig meg is feneklett hajónk, midőn is annyira meghajlott egyik vagy másik oldalára, hogy a terített asztról jobbra balra hullottak a tányérok, üvegek és poharak, mire természetesen kivált a nők departementjében visító sikoltás keletkezett, — mondom ily küzdelmes pár óra mulva, a dogék palotája előtt vetett horgonyt hajónk, hol a keskeny csatorna a grand canallal olvad össze, s hol több hajó időzött a Lido kikötőben.

Itt vagyunk tehát a hirneves Velenczében, melyre oly dicsőség pillant le a multból, de a mely ma oly kihaltnak és dermedtnek látszik.

Ne gondold jó olvasóm, hogy ez valami lármás város, mint a szárazföldiek bármelyike; csendes ez, mint egy temető, nem robog itt a kövezeten száz meg száz bérkocsi, csak a sebes bárka (gondola) suhogása s a gondolière egyes hó kiáltása zavarja meg a csendet.

Mindez oly annyira sajtáságosan hat az emberi kedélyre, hogy szavakkal ki nem fejezhető.

A mint hajónk megállapodott s a hatósági közegek által ki? s mi? létéről megvizsgáltatott, egy gondola-raj által vétetett körül, mely formájára s színére nézve mind egyforma, fekete színű, keskeny és hosszú s a szerint mint

szárazon a fogatok omnibus és fiakkerekre felosztva, egy vagy két vagy négy gondolièrevel ellátva, kik szép, szabályos állásban állva, a legnagyobb gondosság-, sebesség- és pontossággal hajtják járműveiket. Az utcák szögletein, hogy egymásba ne ütdjenek, minden gondolière egy hatalmas hó kiálltással tartozik jöttének jeleit adni. Oly ügyesek, hogy akár a fal, akár más gondola mellett csak egy újjnyi távolra eveznek s még sem ütdnek oda. Az ember azt gondolná, hogy lehetetlen az össze- vagy oda- ütdést kikerülni s ez még sem történik meg.

Itt látom helyén a kegyes olvasóval tudatni a lagunák fogalmát. Lagunák alatt értjük a velencei öbölben levő, mintegy 5 mérföld hosszú és 2 mf. széles tengerrészt, melyről a tengervíz apálykor eltűnik, egyedül a kacskaringósan kanyargó árkolatot tüntetve elő ezáltal képezett száz meg száz szigeteivel.

A magasb szigeteket, melyeket a viz dagálykor el nem borít, elfoglalja maga a város, számszerint mintegy 80-at, ezek közt kanyarog S formában a canale grando, a többi árkolat és völgyelet közt királyként büszkélkedve. A canale grando képviseli a nagy vagy főutczát, a többi csatornák pedig az egyéb egészen egyszerű utczákat és sikátorokat. A sok sziget egészen be van építve nagyszerű palotákkal s épületekkel, csak itt-ott engedve egy igen keskeny utczácskának helyet, melyek 400-nál több hid által egyesítvék, köztök legpompásabb a ponte rialto. A szigetek közt legnagyobb a sz. Márk szigete, Velence legfőbb nevezetességeivel ékeskedve.

A városnak keletkezését kénytelenségből eredettnek mondják. Midőn Attila — Isten ostora — előtt a népek nyakra före menekültek, Aquileja és Pádua szétszórt népeinek egyik része e sekély tenger zátonyaira szorúlt, hol biztonságban élhelteni remélvén, lassan-lassan építkezni

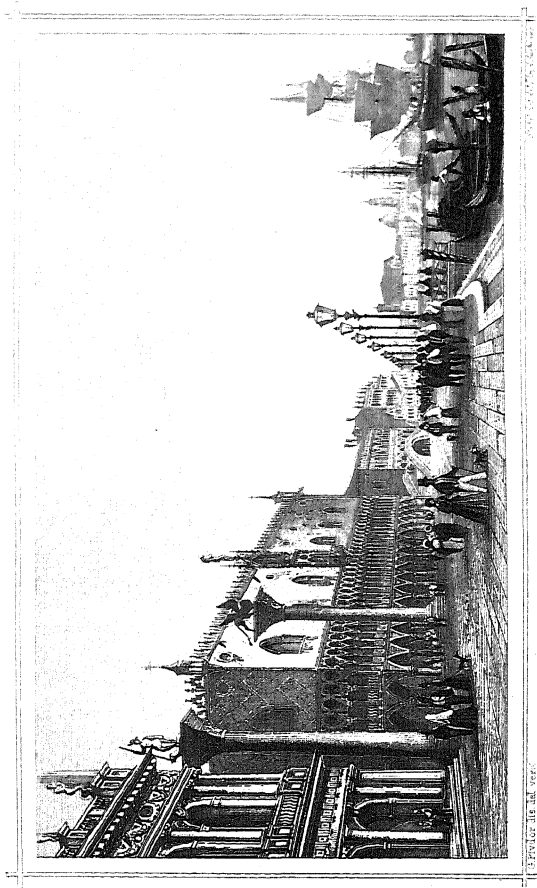
kezdett, míg végre századok folytán óriás várossá növekedett, annyira, hogy egész népek és országok felett tudott magának uralmat biztosítani. 120 doge fejedelmi souverainitással uralgott s elnökösködött ezen egykor oly híres és hatalmas köztársaság felett, míg végre 1797-ben utolsó dogéja Lodovico Manin alatt a francia köztársaság által megdöntetett. Azontúli élete inkább tetszhalotté, kit az elmúlt dicsőség és nagyság tudata ugyan boldogít, de a jelen érzete lehangol.

A mint kiszállottunk a Marcus piaczon levő két gránit oszlop között megilletődve álltunk meg ezen történelmileg borzasztó helyen, mely több századig vesztőhelyül szolgálva, sok véres jelenetnek hallgatag tanuja volt. Most is, mint valószínűleg akkor is, roppant néptömegettől zajlott e tér, mely a kis térnek (piacetta) kezdetét képezi. Nem lesz tán érdektelen előtted kedves olvasó, elmondani, mit tart e két roppant oszlopról a krónika?

1127-ik évet irták Kr. u. midőn Domenico Michieli doge — mint győzelmi jelt hozva keletről e görög zsákmányt — a mostani helyre kitette. Ötven év múlt el, míg építész találkozott, ki ezen oszlopok felállításához fogni merészkedett volna. Bizonyos Nicolo il Barattiere volt az, ki e nagy munkát magára vállalta, s azon ígéret után, hogy a mit kérni fog, megadatik neki, iszonyú erőfeszítéssel fel is állította.

Nagy kártyás levén az említettem építész, nem kívánt pénzt, hanem csupán engedelmet arra, hogy e két oszlop közt bankot állithasson fel; mi akkori időben, mint más egyéb hazard játék is, — becsületére legyen mondva a velencei köztársaságnak, — már szigorúan meg volt tiltva. Miután Barattier a doge szavát bírta, ezt természetesen be kellett váltani, és így B. nemzetsége kiváltságot kapott e játék üzésére, és sok ideig üzte itt játékát s iszonyúan

Venezia.

MOLO DI S. MARCO.

DAL GIARDINE REALE.

Doge-palotája Velenczében.

meggazdagodott. Azonban szemét szűrván ezen botrány sok becsületes polgárnak, megszüntetésén gondolkoztak. Végre Andrea Gritti doge, az elítélteket itt parancsolá kivégeztetni, mi által e hely meg levén fertőztetve, senki sem akart ott tovább játszani. Így a hazard játék zöld asztala, véres vesztőhelylyé változott.

Alig szállottunk ki a partra, midőn a sok cicerone vagy vezető körülfogott bennünket, de mi jobbat gondolva, oly férfi után láttunk, ki nem mint a cicerone csak futólag érintett volna minden egyes tárgyat, de alaposan, a legnagyobb szivességgel, minket mindenről oktatott. S ez volt a velencei ev. lelkész nagytiszteletű Wittchen Tódor ur, ki legelőbb is a dogék palotájába (Palazzo Ducale) vezetett bennünket.

Ez egy saajátságos és nagyszerű épület, már külső alakjára nézve is, igen nagy széles ablakaival, s méltóságos oszlopzatával igen különbözik a többi palotáktól.

Tehát itt laktanak nyolczszáz évnél tovább az egykor annyira hatalmas és büszke köztársaság fejedelmei a világhírű dogék? Így mereng a szemlélő, bámulva e remekművet, mely nem évszázadok, de évezredekre látszik felépítve lenni, most lakatlan állapotban ugyan, de azért az osztrák magas kormány által igen nagy gonddal jó karban tartott emléke a letűnt dicsőségnek, jelenleg museummá változtatva, hol Velenczének kitűnő nevezetességei szemlélhetők. Nem lesz érdektelen itten egy helyét idézni a Lloyd képes uti könyvtárának IV-ik kötetéből, a mit a névtelen szerző 196 lapon igen találéknoyan feljegyzett ezen köztársaság multjáról: „Az 1204-ik évben, midőn Dandolo Henrik doge Konstantinápolyt és Candiát (Creta) meghódította, lett a velencei köztársaság a világkereskedés urává. 1318-ban, százharmincz éves tusa után, legyőzte vetélytársát Génuát. 1486-ban egész Lombardiának urává lön,

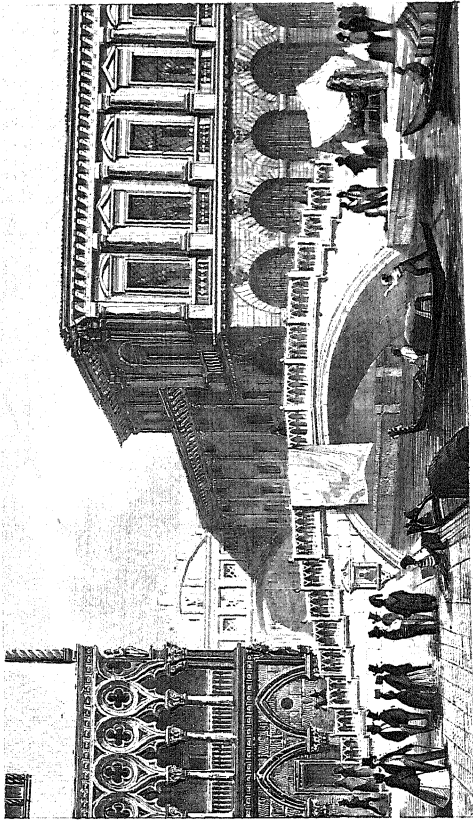
midőn egyszersmind a szép Cyprus szigetet is hatalma alá kerítette. Ötszáz évig tartá meg uralmát felettök, mely idő alatt, nem egyszer lőnek vérrel áztatva e tartományok, de a folytonos harcok csak edzették a köztársaság fiait. A 15-ik század végén nagyságának tetőpontját érte el a köztársaság; gazdag volt, hatalmas, az akkori világ legműveltebb népeinek tiszteletét bírta, valóságos szentélye a művészetnek és tudománynak. Egész Európa kereste barátságát. Hatalmának virágkora volt egyszersmid a művészeté is. Az ünnepelt nevek: Jacopo Sansovino, Andrea Palladio, Antonio da Ponte, Michele Sammicheli voltak építészei; a világhírű művészek: Gentile és Giovanni Bellini, Giorgione, Palma, Pordenone, Tiziano Vecellio, Paulo Veronese, Jacopo Tintoretto voltak képirói. A 16-ik század közepétől kezdődik hanyatlásának kora. Konstantinápoly bevétele a törökök által, volt első haláldöfés rá nézve; melyre rögtön következett a másik, a Jóreménység fokának felfedezése a portugallok által. Az első megcsónkítá földterületét; a másik pedig kereskedését tette tönkre.

A 17-ik és 18-ik század volt a köztársaságra nézve az alvás és álmodás ideje, mialatt a többi Európa ébren volt és működött. Itt élet és haladás, ott szélcsend és pulyaélőködés. Az erélyes cselekvés s kívülneni foglalás helyett, czudar rémuralom belünnen, harc és kereskedelem helyett, dözsölés és ünnepelés — mi a nép anyagi és erkölcsi erejét egészen megsemmisíté és Velence megszünt európai nagyhatalom lenni.“

Igy találta Napoleon az egykor annyira büszke Velenczét leverő aléltságbán.

A dogék palotája az építészeti lángész műve, háttal a szt. Márk templomához támaszkodva, büszke homlokzatá, val a nagy csatorna felé tekint, jobb oldallal a piazzátát-

Venezia.

PONTE DEI SOGGETTI.

FRANCESCO VENTURA.

Illustrazioni Vedute e Scenari.

ballal a sóhajok hidja lagunáját érintve, egy szabályos négyszöget képez. Udvarából az első emeletbe nagy lépcsőzet (*scala gigante*) vezet fel, melynek két korlátja hegyén egyfelől Neptun, másfelől Mária óriás nagyságu szobra büszkélkedik. Az épületet roppant tornác futja végig, hol minden lépten nyomon valami emlék van a falba vésve, s mely a *sala del grande consiglio*-ban végződik, ama nevezetes nagy teremben t. i., hol egykor a nagy gyűlések tartattak, jelenleg pedig 600,000 kötetnyi könyvet és 5000-nyi kéziratot magában foglaló könyvtárnak ad helyet, s melynek egyik végét Tintoretto-nak a paradicsomot ábrázoló roppant nagyságú remek képe ékíti, melyen magán 800 életnagyságú kép bámulatra ragadja a szemlélőt, s mely két részből állván, egyik rész a poklot, másika pedig magát a paradicsomot — azon kornak fogalma szerint — tünteti elő, s melyen maga a szerző is híven eltalálva ábrázoltatik, a mint kedvesét, ki angyali szépségben ég felé emelkedik, bámulja; de mivel ez később hűtlen leve hozzá, a képiró által kuszált hajjal, fővel lefelé a pokolba taszittatik. Így egy képen a festész fellelkesülése és boszuja látható.

Ezen nagy teremben a falnak legfelsőbb vonalán 72 dogének természetűen festett mellképe, — dogei pompában, *cornu ducále*-val a fején, — látható. Köztük van egy fátyollal bevont üres keret. Mi az? Az Marino Falliero doge üresen hagyott helye, mint kit hűtlensége miatt a tizek tanácsa elítélt s lefejeztetett. Roppant nagyságu földgömbök állnak ott a terem végén, a világ akkori állását tüntetve fel.

E termet még egy másik remek nagy kép díszíti „*Venecia triomphante*“ Paulo Veronesétől, valamint szintén egy történelmi kép, midőn Rótszakállú Frigyes (*Barbarossa*) császár II. Sándor pápának kengyelét tartja, hajadon fővel, alázatos helyzetben.

A mellék nagy ajtó Sala dello scrutinio nagy terembe nyílik, hol 46 dogénak — köztük az utolsónak is Lodovico Maninnak — mellképe, hasonló helyzetben az előbbi teremben levőkkel, van illesztve. Ezen termet is egy remek kép ékíti „Judicio extremo“ Palmától, valamint egy leppantói tengeri ütközet is.

Ezen teremből ismét csak a sala del grande consiglio termén át szolgálván a kijárás, visszatértünkben ezen utóbbi teremből egy kiálló erkélyre léptünk, honnan elbájolvá legeltettük szemeinket a visszatérő dagályon s a szem. közt pompázó Giorgio Magiore kupolás templomon, mellékes palotáival.

Az inquisitio előszobáját s a tizek tanácsának termét megszemlélve, egy öreg börtönőr által, elvezetteténk a sóhajok hidján által az átellenben levő borzasztó sötét tömlöczökbe, melyektől lehetetlen volt vissza nem borzadnunk, de melyek most — hála az emberiebb intézkedéseknek — üresek, ámbár még némaságukkal is vádolják a mult századok kegyetlenkedéseit. Vajmi sok ártatlan fohászzkodhatott itt egykor az ádáz boszú áldozataként!

Az öreg börtönőr, ki már hasonló minőségben az utolsó doge alatt is itt szolgált, a sóhajok hidját azért mondá így elnevezettnek, mert az, ki ezen a hidon átvezettetett elítéltetés végett a tizek tanácsába, annak az halálutja volt.

A börtönőr tisztos aggsága, valamint az utczákon egészen ős hajadonfövel járó-kelő agglantok látásából alkalmat vett a mi tisztos — szintén tiszta fehér ős hajú, de a mellett piros ép fiatal arcú — lelkes vezetőnk megjegyezni, hogy Velence éghajlata igen egészséges legyen, s hogy a halottak száma a szülöttek arányához képest az utóbbiak javára esnék, s különösen pedig hogy az igen magas aggkoruak száma nevezetes.

A második emelet néhány szobáit szintén megtekintettük s mindenikben valami nevezetességgel találkoztunk s majdnem minden szobában láttunk egy vagy több festészt elfoglalva e remekművek másolásával, köztük Bellinit is, Velence jelenlegi legelső festészét. Az egyik szobában Fra Mauro földabroszát csodáltuk a 15-ik századból, midőn még földünket négyszögletesnek képzelték magoknak.

E palotával szemközt a piazzetta tulsó oldalán hosszan nyúlik el a Zecca, a köztársaság alatt pénzverde, jelenleg királyi lak, Seamoszi építész által építve, mellette pedig a 304 lábnyi magas obelisk alaku Marcus vagy harangtorony, a X-dik században elkezdve s egész 240 évig építve, külön állásban, oly gyöngén lejtős lépcsőzettel, hogy rajta Napoleon lóháton egész a harangokig mehetett föl, III. Henrik francia királyt utánozván e részben.

Több ölnyi távolságra tőle méltóságosan emelkedik szt. Márk temploma, Velence büszkesége, előtte három magas földbeásott árbocz, melyeken egykor a meghódított Candia, Cyprus és Morea zászlói lobogtak diadaljelül. A templom homlokzatán pedig ama híres Lysippus 4 aranyos lova pompázik természetes nagyságban, melyeket a rómaiak a görögöktől Rómába, innét pedig a velenceiek ide szállítottak, tőlök pedig Napoleon Párisba vitetett, velők a Caroussel-piaczot feldiszitendő, de már 1815-ben a többi elvitt nevezetességekkel együtt ismét visszahozattak. Csodálatos hogy épen a templomot és nem a dogék palotáját ékitik.

Maga a Márk temploma a konstantinápolyi Aja Sófiának utánzása, de nagyságban igen távol maradt attól.

A sok itt elősorolhatlan nevezetességek közül, melyek e templomot diszítik, megemlítésre méltónak találom ama gyönyörű képet, mely a legujabb kornak szüleménye, a keresztelési sekrestyében, mely által Pauletti festész örök emléket szerzett magának...

Márk templomán kívül még 70 más temploma van Velenczének, köztök legalább 10 kupolás és 30 plebánia (Pfarrkirche). A torony többnyire külön van építve a templomtól.

Nevezetesebbek ezek közül, leginkább a bennök rejlő nevezetességek miatt, Santa Maria della Salute 180 lábnyi magas kupolájával; San Paolo, több dogének a falak oldalába illesztett s a falba több ölnyi magasan remekül kivésott igen hosszú márványkoporsójával, továbbá Titiánnak egy remek művével, mely Péter eremita meggyilkolását ábrázolja s végre egy gyönyörű szoborművel Joanne Banazzá-tól 1730-dik évből.

Santa Maria Glória dei Fratris szintén az előbbihez hasonló, mód nélkül hosszú templom, melyet Canovának — a bécsi Ágoston-templomban levőhöz hasonló — emléke ékit, mely 1827-ben tétetett neki, de vajmi megközelíthetlen hasonlatosságban; ugy szintén Titiánnak nagyszerű emlékszobra, körülbelül 5 ölnyi magas s 3—4 ölnyi széles térimében; körülbelül ily szerkezettel: Legfölül szárnyas oroslán, alatta két aggastyán, Titiánnak megdicsőített ülő alakja felett, egy szétbontott tekerccset tartva eme fejedelmi két határozattal:

„Titiano Ferdinandus I. 1852.“

„Eques és Comes Titianus sit.

Carolus V. 1553.“

„Titiano monumentum erectum sit. Ferdinandus I. 1839.“

Balra a mellképtől egy angyal könyvvel, jobbra két nőalak. Legalul kalapács, tekercs és fűró, koszorú, ecset és czirkalom, a boldogultnak művészetére vonatkozó jelvények. Szintén itt is több dogé tumbái láthatók, köztük legkitünőbb „Johann, Pisaurus Venet, Dux, 1769.“ aláírással.

A tornyok közt nevezetes a „Torre dell' orologio“

még 1496 Gian Paolo és Gian Carolo Rinaldi da Reggiótól építve, több műfogást tüntetve ki, többi közt éjjel transparentben nemcsak az órát de még 5-5-re a perczeket is mutatva.

Alatta van útvezeték a Merceriában, mely legfényesb utcája Velenczének, a leggazdagabb boltokkal, a szt. Márk piacától a Ponte rialtóig vonúl, mi szintén egyik ékessége Velenczének, egy fedett gyönyörű boltiv a nagy csatornán, hasonnevű szigetet a sz. Márk szigetével kapcsolva egybe.

Még néhány laguna hidján áthaladva, az ember egy nagyszerű épületbe jut, az „Academia delle belle arti”-ba, Velence belvederejébe, remek festmények kincstárába.

Tágas lépcsőzeten felhaladva, belép a szemlélő az első szobába, hol a 14-dik századbéli — többnyire szent — képek őriztetnek. Azután még vagy tizenkét másba, hol mindegyikben valami meglepő, nagyszerű s megragadó tárgyra akad. Egybehasonlítva e képtárt másokkal, teszem a bécsiakkal, azt a különbséget találjuk, hogy ez utóbbi többféle iskola által képviseltetik s többnyire idegen művészek remekeivel, emez ellenben saját fiai által létrehozott művészi festményekkel büszkélkedik, melyekkel mások aligha kiállanak a versenyt.

A második szobát Titiannek Mária mennybemenetelét ábrázoló elhírhedt remekje ékíti. Ez oly nagyszerű kép, hogy minél tovább nézi az ember, annál inkább érzi magát lebilincselve általa, naphosszant elmerengne rajta a szemlélő, s szinte rosszul esik a távozás tőle. Még két más kép is van e szobában, mely méltán megkívánja, de meg is érdemli a figyelmes szemlélő egy tekintetét, a Canai lakodalom Podovaninótól és Márk csodatételei Tintorettótól.

A harmadik szoba gróf Contarini képgyűjteményét

foglalja magában, melyek közt Titián mesterének Madonnája érdemel figyelmet, azonfölül Lucretia és Susanna képe.

A negyedik szoba disze Pietro Peruggino Krisztus urunkat ábrázoló képe, a mint tanítványainak lábait mossa.

Az ötödik szoba egy hosszú corridórból áll, melyben több szobork közt Titiánnak Soranzo doge-ja tűnik ki.

A hatodik szoba egy nagy terem, melyben mindjárt a bejáratnál Canovának egy remek szobra „Hercules“ ötlük fel. Azután Titiánnak egy Máriája; Bucintoro, melyből a doge a tengert eljegyzi magának gyűrűjével és Leandro Bassano „Lázár feltámadása“ képe.

A hetedik szoba szintén egy nagy terem, hol Paolo Veronese pompás nagy képe „Krisztus Lévi házában lakomán“ az egész terem végét foglalja el. Midőn szemeim a sok életnagyságu képek között Mária Magdolna alakját hasztalan keresték, találón jegyzé meg az öreg Wittchen, hogy hihetőleg még akkor nem volt Lévinél M. Magdolna, midőn Paolo Veronese őket festette.

A nyolczadik szobát a most élő nagy művész Andrea 1852-ben készült remek festménye ékíti, a mint „József Fáraó álmát magyarázza.“

A kilencedik szobában kivált két remekmű veszi igénybe a figyelmet: gyermekágyas Ráchel halála Benjamin születésével, a másik pedig Ábrahám, midőn Izsákot áldozza.

A tizedik szoba magában foglalja a művészi iskolai termet. Egyik része Canovának van szentelve, hol jobb keze és vésője őriztetik.

A tizenegyedik szobában van Bonifacionak Madonnája a három király látogatásakor.

A tizenkettedik szobát ékíti „Tamás“ Perugginótól és „Keresztelő János“ Titiántól.

Ne gondold, nyájas olvasóm, hogy gyenge tollam itt minden remek művet elősorolt volna; arra egy pár rövid óra nem elég, napok, hetek telnének bele, míg ezt a sok nevezetességet kellőképen leírhatná az ember. Csak hogy némi fogalmad legyen, mit bir Velenceze e részben is, azért érintettem egy pár tollvonással a fentebb elősoroltakat.

Most már következnek a sok templomnak megszemlélése, melyek mindenike több remek műnek birtokában van, vagy a Zeccának, vagy a sok paloták valamelyikének, vagy az arsenálnak megtekintése — mindarra kevés volt az idő. Több nap, sőt egész hónap telnék bele, míg az ember Velenczének minden kiválóbb nevezetességét megláthatná.

Azon esetre tehát, ha valaki a kedves olvasók közül bőven akarna erről olvasni, ajánlom Pecht Frigyes-nek 1858-ban megjelent munkáját: „Die Kunstschatze Venedigs.“

Délutáni négy órakor ebéd rendeztetett az egész utazótársaság számára „Hotel de la ville“-ben a Canale Grande csatorna partján, mely valóságos nagyszerű palota, az ebéd pedig hercegi volt, egész utunkban legpompásabb.

Ebéd után gondolára ültünk s a Canale Grandén először a népkertbe — hol ivó viz is van — mentünk, onnan, azt megkerülve, szent Péter kupolás temploma és a hosszú arsenal közt Muráno külváros és egy gyöngygyár mellett elhaladva, a lámpák meggyújtásakor ismét a Canale Grandéba fordultunk vissza és a Márk piacán kiszállottunk, hol már akkor javában szólt a katonai zenekar roppant néptömeg közepett.

Itt helyén látom egypár szóval lefesteni e nevezetes tért. E roppant négyszögalaku tér hossza 680, szélessége 530 láb, szép estvéken, minő az otlétünk alkalmával is volt, annyira megtelik ünnepies alaku néptömeeggel, hogy

alig képes az ember lépni egymástól. Mindkét oldalán terített asztalok várják az enni vagy inni szándékozó vendégeket.

Három oldala be van keretezve boltokkal, melyek előtt széles tornácz fut körül. Az az illem és finomság, mely az egész közönségen elterül, egykori fénykorára emlékeztet. Annyi ezer meg ezer néptömeg közt sehol sem lehet észrevenni csak egy botrányos mozdulatot is. Petrarca e szavakkal jellemzi e tért:

„Platea illa, cui nescio an terrarum orbis
parem habeat.“

Egy közel levő sörcsarnokba léptünk be, mely némileg hasonlított a pesti „Komlókert“-hez, a mennyiben itt is a kert teszi a csarnok nagyobb részét, de mellette még több hosszú corridorok vonulnak el. Egész vacsora ideje alatt ostromoltattunk a sokféle csigakészület árulóitól, kik végre annyira tolakodók a venni vonakodók iránt, hogy csaknem ingyen ráerőszakolják, kivált az idegenre, áruikat. Nem is volt közülünk tán egy is, ki ilyfélékkal megrakodva ne tért volna vissza a hajóra.

Igen későre járt az idő, midőn a két réműletes oszlop közt ismét — a mindig készen álló gondolára léptünk, mely bennünket Amerikai nyughelyünkre szállita. — Álmunk olyan volt, mint az ezer egy éjszakai, csak a vezényszóra rezzentünk fel, midőn hajónk Triest felé fordult s mi epedve merengtünk a tova maradó kedves emlékü városon.

Hét órai menet után, ott voltunk ismét, hol ennek-előtte három héttel, s azon helyen, hol befogadta tartalmát hajónk, azt ki is tette.

Ezután mi történt? nem merem elmondani, mert az magamnak fájdalmat, a kegyes olvasónak tán boszuságot is okozhatna, — azért hallgatok.

Szabad legyen még némely megjegyzést tennem ezen szerencsésen bevégzett utamról. Czélszerűen lehetne azt összehasonlítani egy nyitott könyvvel, melyben a látott tárgyak a betűk, s minden egyes táj vagy város egy-egy lapja a könyvnek. És valamint a jó könyvnek olvasásából okul, tanul az olvasó, úgy az utazó előtt is egészen másként alakulnak a fogalmak az útnak bevégzése után, mint annakelőtte valának. Kimondhatlan boldogító itt a visszaemlékezés. Óh! utazzál kedves olvasóm, ha szerét teheted; azon időt melyben utaztál, éltednek szebb, jobb perczei közé fogod számitani, még a kiállott veszedelmekre való visszaemlékezés is boldogító, mert itt támad némi hála kebledben az iránt, ki minden lépteinket igazgatja, s ki az igen közel veszélyből is nem egyszer kiragad bennünket.

De mennyire szélesbedik az ember ismerete a különböző népek látásából s azok szokásainak s helyzetöknek megismeréséből, s mennyire tisztulnak a fogalmak azon tapasztalatok által, miket csak az utazás képes nyujtani, — ez szintén megbecsülhetlen szellemi kincs.

Az utazásra fordított idő és költség dúsán kamatozik mindenha.

